ЛіМ

ГАЗЕТА
ТВОРЧАЙ ІНТЭЛІГЕНЦЫІ
БЕЛАРУСІ

ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА

16 ЛЮТАГА 1996 г. № 7 (3831) Кошт 2 500 руб.

На сцэне — юная цымбалістка Аксана ХАХОЛ (клас Я. Гладкова).

"ГАВАРЫЦЬ ПРА ГЭТА — МАЛА..."

Мінулым летам Міністэрства юстыцыі зарэгістравала яшчэ адну рэспубліканскую грамадскую арганізацыю. Першы яе крок — Зварот да дзяржаўных, недзяржаўных і камерцыйных структур, дзе, прынамсі, адзначалася: "Гаварыць пра тое, што мову, культуру народа трэба ратаваць і ратаваць неадкладна, — мала. Трэба дзейнічаць. Трэба кожнаму рабіць і зрабіць тое, што ён можа, на што ён здольны".

Такім чынам новая арганізацыя "Фонд Падтрымкі Беларускай Культуры" вызначыла сваю мэту: развіццё і адраджэнне беларускай культуры, аказанне рэальнай падтрымкі дзеячам культуры і мастацтва. Пры гэтым — скіраванасць матэрыяльнай дапамогі зусім канкрэтным асобам: за талент, за мужнасць, за бескарыслівасць.

Навучэнец ліцэя Яўген ЛЯТЭ (клас М. Волкава).

І вось малады фонд зрабіў яшчэ адзін крок. Прызначаны першыя стыпендыі — юным таленавітым піяністам, навучэнцам Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі Любе Янпольскай (клас В.Рахленкі) ды Дзянісу Маслюку (клас А. Гужалоўскай). Уручэнне пасведчанняў стыпендыятам адбылося 3 лютага. Атмасфера, у якой адбывалася гэта ўрачыстая акцыя, была надзвычай годная, узнёслая, сімвалічная: на сцэне Вялікай залы Беларускай дзяржаўнай філармоніі ладзіўся канцэрт выдатнага калектыву — Камернага аркестра рэспублікі з даравітымі салістамі — навучэнцамі ліцэя.

Прэзідэнт ФПБК дырэктар фірмы "БСФ" А. Бараноўскі, дырэктар фонду Б. Святлоў і дырэктар Рэспубліканскага ліцэя пры БАМ У. Кузьменка паразумеліся ў сваіх памкненнях — спрыяць станаўленню і развіццю таленавітай моладзі ў сённяшніх жорсткіх для культуры варунках. Першыя крокі новага фонду зроблены насустрач тым, хто робіць свае першыя крокі на вялікай музычнай сцэне, і ў слушнасці гэтых дабрачынных крокаў пераканала сама канцэртная праграма — высокамастацкая, натхнёная. За сумленнасць наступных крокаў фонду можна не хвалявацца, пакуль у яго праўленні такія вядомыя ў краіне асобы, як *Таіса Бондар, Сяргей Законнікаў, Алесь Каско, Валеры Маслюк, Міхась Пташук, Уладзімір Тоўсцік, Аляксандр Шабалін* ды іншыя дзеячы нацыянальнай культуры і адукацыі.

С. Б.

Пасведчанні першых стыпендыятаў фонду атрымліваюць Дзяніс МАСЛЮК ды Люба ЯНПОЛЬСКАЯ.

Фота Віт. АМІНАВА

ЛіМ

КОЛА ДЗЁН

Сем гадоў назад савецкія войскі былі выведзены з Афганістана. Бясслаўна закончылася апошняя вайна, у якой афіцыйна прымалі ўдзел беларускія хлопцы. Падкрэслім: афіцыйна, бо і сёння ў Чачні, Югаславіі ды іншых "гарачых" кропках планеты гінуць па розныя бакі фронту беларусы. У 1991 годзе Беларусь стала незалежнай і нейтральнай і пакуль не паддалася на ўгаворы былых сясцёр прыняць удзел у "міратворчых акцыях" у краінах, дзе ідзе вайна. У сваім пасланні да воінаў-інтэрнацыяналістаў прэзідэнт Беларусі паабяцаў: "Мы яшчэ раз пацвярджаем сваю прыхільнасць да міру і заяўляем, што ні адзін салдат нашай дзяржавы больш не будзе ваяваць, значыць, і гінуць у іншых краінах". Не будзем скептыкамі і не станем сцвярджаць, што гэта не першае і не апошняе папуліцкае абяцанне. Бо, у святле размоў аб блізкай канфедэрацыі з ваюючай краінай, яно выглядае асабліва важным і нават канцэптуальным. Бо, у дадзеным выпадку, "гандаль" суверэнітэтам напрамую звязаны з гандлем жыццямі людзей, якія потым будуць вымушаны, выконваючы нечы загад, ісці на смерць. Бо, па логіцы некаторых нашых лідэраў, Беларусі няма чым плаціць за нафту і газ, акрамя як жыццямі сваіх сыноў. Гэта не так — адкажа вам кожны дасведчаны і адукаваны чалавек. Але ж пытаюць улады не ў яго, пытаюць у народа. А народ у нас — што дышаль...

ДАТА ТЫДНЯ

28 лютага, пасля заканчэння рабочага дня, прыблізна ў 17 гадзін Асацыяцыя незалежных прамысловых прафсаюзаў Беларусі будзе праводзіць у Мінску "масавую акцыю пратэсту працоўных": маніфестацыі і шэсці рабочых ад прахадных заводаў да пляца Незалежнасці, дзе адбудзецца мітынг і сустрэча з народнымі дэпутатамі Вярхоўнага Савета. Па словах аднаго з лідэраў гэтага руху А. Бухвостава, прафсаюзы выстаўляюць уладам толькі эканамічныя патрабаванні, прычым "рабочыя гатовы да самых крайніх мер..." Афіцыйныя і свабодныя прафсаюзы падтрымліваюць намер незалежных калег, аднак пра свой удзел у намечаных "мерапрыемствах" пакуль не заявілі.

ПРЫЗНАЧЭННЕ ТЫДНЯ

Прэзідэнт падпісаў указ аб прызначэнні на пасаду старшыні Дзяржкамітэта па друку Уладзіміра Бельскага, якога мы добра ведаем як рэдактара "Чырвонкі" і аўтара нядаўна выйшаўшага зборніка апавяданняў. Амаль адначасова ў друку з'явілася і паведамленні пра лёс былога міністра культуры і друку Анатоля Бутэвіча. Магчыма, ён атрымае працу за мяжой — стане Генеральным консулам Беларусі ў Гданьску.

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

"Тыя, што прагаласавалі за дзве дзяржаўныя мовы па недасведчанасці, зрабілі памылку. Ну, што ж, Бог ім суддзя. Але памыляюцца і свядомыя ініцыятары рэферэндуму, калі думаюць, што атрымалі перамогу. Перамогу над кім і чым? Над мовай свайго народа? Але ж гэта значыць і над самім народам! Такая перамога можа быць толькі часовай. У чым — раней ці пазней — і давядзецца пераканацца. Добра было б, каб "пераможцы", зразумеўшы гэта, пакаяліся. І не праводзілі вынікі рэферэндуму ні праз законы, ні праз Канстытуцыю. На вялікі жаль, пакуль што не бачна, што яны да гэтага мужнага кроку гатовы. Ці хоць задумваюцца над злачынным "памылкай".

(З артыкула народнага паэта Беларусі Ніла Гілевіча "Усё будзе залежыць ад таго, ці загаворыць у нас пачуццё годнасці і сораму", "Звязда", 13 лютага г. г.)

ПАПРАЎКА ТЫДНЯ

На апошняй калегіі ў Міністэрстве адукацыі быў перагледжаны спіс абавязковых выпускных экзаменаў за курс сярэдняй школы. Дагэтуль у лік абавязковых уваходзіла дыктоўка толькі па рускай мове, незалежна ад таго, у якой школе вучыліся дзеці: рускамоўнай ці беларускамоўнай. Цяпер жа "справядлівасць" адноўлена: каб падкрэсліць роўнасць моў у нашай дзяржаве, вучань сам будзе выбіраць, на якой мове пісаць дыктоўку — беларускай альбо рускай. Аднак, мяркуючы па ўсім, гэта не апошняя папраўка, зробленая міністэрствам. Сёння абавязковым з'яўляецца экзамен па беларускай літаратуры. У святле "рэферэндуму" — гэта несправядліва. І міністэрскія чыноўнікі і тут думаюць прадаставіць правы вучню выбіраць: беларускую літаратуру адказваць ці рускую. Дэмакратыя дык дэмакратыя...

ПАРТРЭТ ТЫДНЯ

Анансуючы партрэт палітыка Віктара Ганчара — "человека с неистребимым желанием быть лучше всех", "Народная газета" (13 лютага г. г.) павінілася ў тым, што, магчыма, журналістка, якая рыхтавала інтэрв'ю, занадта сімпатызуе свайму герою. Не варта, пэўна, было рабіць гэта. Бо партрэт атрымаўся якраз надзвычай дакладны і таму не надта сімпатычны. Маем на ўвазе тую частку, дзе журналістка кідае хваліць свайго героя і дае яму слова. І адбылося як у той казцы: і тут паўлін заспяваў... Што здзіўляцца: гэты "дэмакрат" заўсёды быў толькі прагматыкам і цынікам: уся ягоная "кар'ера" таму сведчанне. Ім ён і застаецца. І з такім "палітычным багажом", "со своей командой" і такімі "правилами политической игры" ён збіраецца вярнуцца? Крый Божа...

КАНФЛІКТ ТЫДНЯ

Яшчэ зусім нядаўна афіцыйная прэса з гонарам паведамляла, што ў хуткім часе пад Мінскам на базе выпрабавальнай станцыі МТЗ будзе наладжаны выпуск "беларускіх" легкавікоў маркі "Форд". Падрабязнасці кантракту, праўда, не паведамляліся. Калі ж яны сталі вядомыя: на Беларусі будуць рабіць толькі самыя экалагічна небяспечныя аперацыі (зварка і афарбоўка кузаваў), кошт аўтамашыны будзе за 10 тысяч долараў, а самае галоўнае — у МТЗ будзе забраны ўчастак, без якога немагчыма нармальнае функцыянаванне і развіццё завода і нічога не прапануецца ўзамен, адносіны да "праекта" ў нашых трактарабудаўнікоў істотна змяніліся. Канфлікт паміж кіраўніцтвам МТЗ і ўладамі, якія "здалі" завод ягоным канкурэнтам на сусветным рынку, паступова перарастае ў скандал. І падобна на тое, што прыглушыць яго не ўдасца.

АВАРЫЯ ТЫДНЯ

На ўчастку нафтаправода пад Добрушам 12 лютага адбылася аварыя. З трубы, якая лопнула, вырвалася на паверхню каля 150 тон дызпаліва. Прычына аварыі — знос і дэфармацыя металу і ёсць усе падставы меркаваць, што гэта не апошняе падобнае здарэнне на трубаправодзе, дзе рамонт не рабіўся амаль 30 гадоў. Дарэчы, летась на Гомельшчыне на гэтым трубаправодзе ўжо была аварыя. Па падліках эколагаў, былі нанесены страты на 37 мільярдаў рублёў, але гаспадарам — Расійскай акцыянернай кампаніі "Транснафтапрадукт" — было прысуджана аплаціць у 5 разоў менш: толькі 7,1 мільярда. Дзіўная палітыка "незалежнай" дзяржавы: мала таго, што за транзіт не бяром ні капейкі, а за купленае паліва плацім напоўніцу, дык яшчэ і выдаткі пасля падобных аварый нясем на сваіх плячах.

ФАКТЫ БІЛІ НАВОДМАШ...

Вядомы анекдот пра канверсію. Завод, які выпускаў аўтаматы Калашнікава, вырашылі перапрафіляваць на выраб бытавых халадзільнікаў. Завезлі новае абсталяванне, камплектуючыя часткі, дэталі, навучылі рабочых, але што за дзіва — з канвеера зноў пайшлі аўтаматы...

У мяне гэты анекдот асацыіруецца з адной нашай грамадскай традыцыяй ці нават з'явай. І ў наш постсавецкі час якое б мерапрыемства ні праводзілася, як бы яно ні называлася — сімпозіум, семінар, "круглы стол", па форме і змесце яно адразу ператвараецца ў нешта падобнае на ранейшы партыйна-гаспадарчы актыў.

Цяжка было пазбавіцца такога адчування і падчас пасяджэння "круглага стала" "Праблемы развіцця сельскай гаспадаркі і шляхі іх вырашэння", які адбыўся ў мінулую суботу, 10 лютага, у прэс-цэнтры Вярхоўнага Савета. Прымалі ў ім удзел вельмі паважаныя людзі — ад спікера парламента С. Шарэцкага, яго намеснікаў В. Новікава і Г. Карпенкі, віцэ-прэм'ера ўрада У. Гаркуна і міністра сельскай гаспадаркі В. Лявонава да слынных вучоных-аграрыяў, вядомых камандзіраў калгасна-саўгаснай вытворчасці, членаў парламенцкай фракцыі аграрыяў і інш.

Старшынстваў на пасяджэнні Г. Карпенка. Ён некалькі разоў нагадваў прысутным, што сама спецыфіка "круглага стала" вымагае свабоднага абмену думкамі. Тым не менш выраšылі не збочваць са звычнай каляіны і напачатку заслухаць даклад віцэ-прэм'ера. Рабіць яго У. Гаркуну, відаць, было няцяжка, бо на гэтую самую тэму ён напярэдадні выступаў на рэспубліканскай нарадзе па аграрных пытаннях, якую праводзіў сам прэзідэнт краіны сп. Лукашэнка. І таму з вуснаў Уладзіміра Гілярвіча, натуральна, нічога новага не прагучала. Але і "старыя" лічбы і факты білі наводмаш. Памяркуйце самі. У 1995 годзе вытворчасць малака ў рэспубліцы знізілася на 30 працэнтаў, мяса — напалову. 390 гаспадарак (15 працэнтаў з агульнай колькасці) аказаліся стратнымі. 3,2 трыльёны рублёў атрымаў летась АПК, а прыбытак ад атрыманай валавой прадукцыі склаў усяго 500 мільярдаў рублёў.

Слухаў дакладчыка і згадваў мае сустрэчы з ім паўтара года таму, калі адразу пасля абрання прэзідэнта краіны ён заняў пасаду віцэ-прэм'ера, які павінен быў курыраваць аграрны сектар эканомікі. Што і казаць, выглядаў тады Уладзімір Гілярвіч куды больш бадзёра і ўпэўнена. Усе бяды нашай шматпакутнай сельскай гаспадаркі ён тлумачыў, бадай, адным — адсутнасцю парытэту цэн на прамысловую і сельскагаспадарчую прадукцыю. Пакуль будзе доўжыцца такое становішча, вёску з каленяў не падняць, некалькі разоў паўтарыў ён. Калі ж я завёў гаворку аб прыватнай уласнасці на зямлю, яе свабодных куплі і продажы, пачуў катэгарычнае — не.

Ну што ж, мяркуючы па яго цяперашнім дакладзе, жыццё сяму-таму навучыла сп. Гаркуна. Прызнаўшы, што шляхам фінансавых уліванняў за кошт павелічэння закупачных цэн той злашчасны парытэт нарэшце дасягнуты, ён вымушаны быў адзначыць, што аздараўлення аграрнага сектара не адбылося, справа яшчэ больш пагоршылася. "Нам трэба дапамагчы вёсцы правесці веснавую сяўбу, — сказаў ён, — для гэтага трэба наскрэбці некалькі трыльёнаў рублёў, але гэта будзе апошняя дапамога ёй". Трэба шукаць унутраныя рэзервы за кошт павышэння працоўнай і вытворчай дысцыпліны, адказнасці за даручаную справу і да т. п.

Бадай, па-іншаму загаварыў цяпер Уладзімір Гілярвіч і аб прыватнай уласнасці на зямлю, якую, на яго думку, трэба пашыраць. Абстаноўка патрабуе хутчэйшага прыняцця закона і аб продажы зямлі замежным юрыдычным і фізічным асобам, бо толькі гэта адкрые шлях да замежных інвестыцый.

Прыблізна ў такім жа ключы вёў гаворку за "круглым сталом" і сп. Лявонаў, які заклікаў хутчэй пераходзіць ад планавай адміністратыўна-размеркавальнай сістэмы да рынкавых адносін, патрабаваў павышэння адказнасці кіраўнікоў за гэтую справу, выказаў незадаволенасць тым, як працуюць многія кіраўнікі сельскай гаспадаркі на месцах, папярэдзіў, што мірыцца з гэтым хопіць (хоць, заўважым, з гэтым і не "мірыцца" — за 1995 год у рэспубліцы заменена 527 старшынь калгасаў і дырэктараў саўгасаў, або кожны пяты).

Не было недахопу ў рэкамендацыях, як і што трэба рабіць, каб вывесці аграрны сектар з каматознага стану, і ў выступленнях вучоных мужоў. І як бы ні называліся тэмы іх выступленняў-дакладаў: "Рэфармаванне макраэканамічных механізмаў", "Мэтанакіраваная аграрная палітыка", "Адаптацыя буйных таварных сельскагаспадарчых прадпрыемстваў да ўмоў рыначных адносін", "Фарміраванне збалансаванага рынку харчавання" і да т. п. — амаль усе яны зыходзілі з канцэпцыі захавання калгасна-саўгаснага ладу. Адно, што трэба — гэта трошкі яго рэфармаваць, не так учэпіста прытрымлівацца артадаксальных палажэнняў і нормаў. Бадай, самай "рэвалюцыйнай" выглядала ў выкладанні некаторых прамоўцаў праграма Аграрнай партыі, якая прадугледжвае трансфармацыю калгасаў у сельскагаспадарчыя кааператывы з перадачай сялянам іх зямельных і маёмасных паёў. Але і тут на прыватную ўласнасць на зямлю накладзена жорсткае табу. Толькі арэнда!

У той жа дзень, 10 лютага, адбыўся і пяты з'езд Беларускай сялянскай партыі, і гэтыя дзве падзеі пры іх вонкавым непадабенстве падаліся мне нечым звязанымі паміж сабой. Хоць бы тым, што прысвечаны былі жыццю нашай вёскі.

Дарэчы, у пярэдадзень з'езда ў некаторых сродках масавай інфармацыі цыркулявалі чуткі аб нібыта маючай адбыцца на ім заяве аб аб'яднанні Беларускай сялянскай партыі з Аграрнай партыяй, адной з самых уплывовых сёння палітычных сіл на Беларусі, бо "абодвум аб'яднанням няма чаго дзяліць, па кардынальных пытаннях рэфармавання вёскі погляды іх супадаюць". Мабыць, не вельмі і супадаюць, бо на згаданым з'ездзе пытання аб аб'яднанні нават не ўзнікала. Старшынёй БСП на з'ездзе быў зноў абраны Яўген Міхайлавіч Лугін. Мяркуючы па справаздачным дакладзе, выступленнях дэлегатаў з'езда, прынятай на ім рэзалюцыі, Беларуская сялянская партыя па-ранейшаму лічыць, што адзіным шляхам вываду сельскай гаспадаркі, наогул, вёскі з крызісу з'яўляецца неадкладнае прыняцце радыкальных зямельных рэформ, накіраваных на стварэнне механізму перадачы, продажу зямлі ў прыватную ўласнасць. Зрэшты, як бы ні супраціўляліся гэтаму апалагеты калгаснага ладу, працэс гэты, хай, на жаль, і вельмі марудна, у краіне ідзе. Паводле фактаў, прыведзеных у справаздачным дакладзе, сёння ў рэспубліцы ёсць 1,9 мільёна прысядзібных гаспадарак, 627 тысяч дачных участкаў, працуюць 3230 фермераў. У іх валоданні знаходзіцца 1,4 мільёна гектараў зямельных угоддзяў з 9,4 мільёна наяўных, або — 15 працэнтаў. На гэтых "пятнаццаці працэнтах" летась была атрымана палова ўсёй сельскагаспадарчай прадукцыі, выраблена ў краіне. Ці не гэта — адзін з пераканаўчых доказаў перавагі прыватнай ініцыятывы, сапраўднай зацікаўленасці ў выніках сваёй працы, працы на сябе, а значыць, і на ўсё грамадства?!

Вось такія ўражанні вынес я з двух згаданых "мерапрыемстваў". Застаецца дадаць, што, як было аб'яўлена ў прэс-цэнтры Вярхоўнага Савета, падобныя "круглыя сталы" з абмеркаваннем надзённых праблем жыцця краіны будуць праводзіцца і надалей. Наперадзе — сустрэчы за "круглым сталом" работнікаў прамысловасці, дзеячаў культуры і мастацтва.

М. ЗАМСКІ

Вечарыны

ЗОРКА СУСВЕТНАЙ ВЕЛІЧЫНІ

На небасхіле нацыянальнага прыгожага пісьменства імя народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча Мележа ззяе зоркай сусветнай велічыні. Сёння ўжо ніхто не сумняваецца, што гэта талент такога маштабу, якім па праву можа ганарыцца любая высокаразвітая літаратура свету.

Юбілейныя мерапрыемствы, прысвечаныя 75-годдзю з дня нараджэння Майстра, прайшлі ці не паўсюдна. Нават перыядычны друк, які, прызнаемся, апошнім часам не надта шмат удзяляе ўвагі пытанням літаратуры, мастацтва, культуры ў цэлым, дружна адгукнуўся на гэтую падзею.

Кульмінацыяй жа святкавання юбілею І. Мележа стаў вечар, які 8 лютага прайшоў у Нацыянальным тэатры імя Янкі Купалы. Тыя, хто сабраўся тут — а гэта былі прадстаўнікі Адміністрацыі Прэзідэнта, Кабінета Міністраў Рэспублікі Беларусь, Вярхоўнага Савета, вядомыя дзеячы нацыянальнай культуры, шматлікія прыхільнікі таленту Івана Паўлавіча, — прыйшлі, каб аддаць даніну ўдзячнасці таму, хто надзіва таленавіта і вельмі своечасова нагадаў беларусам, што яны — НАРОД, што іх жыццё вартае глыбокіх і непаўторных мастацкіх палотнаў.

Адкрыў вечар міністр культуры Рэспублікі Беларусь Аляксандр Сасноўскі. Веліч жыццёвага і творчага подзвігу І. Мележа паўстала з выступлення народнага пісьменніка Беларусі, акадэміка Івана Навуменкі. Пра сувязь Івана Паўлавіча з рускай зямлёй, пра тое, які вялікі ўклад унёс І. Мележ у развіццё усёй тагачаснай савецкай літаратуры, пранікнёна гаварыў вядомы рускі празаік, сакратар Саюза пісьменнікаў Расіі Уладзімір Крупін. Пра гады юнацтва, маленства Івана Паўлавіча расказала яго сястра Любоў Паўлаўна. Верш, прысвечаны І. Мележу, прачытаў Генадзь Пашкоў.

●

У гэты ж дзень, у 14 гадзін дня, адбылося ўскладанне кветак на магілу І. Мележа. Ушанаваць памяць вялікага сына Беларусі прыйшлі віцэ-прэм'ер Уладзімір Русакевіч, памочнік Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Алег Слука, міністр культуры Аляксандр Сасноўскі, удава І. Мележа Лідзія Якаўлеўна, яго сястра Любоў Паўлаўна, вядомыя пісьменнікі, прыхільнікі таленту аўтара "Палескай хронікі".

Быў ускладзены вянок ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі.

Юбілеі

НАПЕРАД! У ДВАЦЦАЦЬ ПЕРШЫ... ГОД

У мінулую пятніцу Тэрміналагічная камісія пры Міністэрстве адукацыі і навукі разам з Нацыянальным навукова-асветніцкім цэнтрам імя Францішка Скарыны ладзілі ўрачыстае пасяджэнне з нагоды юбілейнай даты. 75 год назад была ўтворана Тэрміналагічная камісія пры Наркамасветы ССРБ. Праз пэўны час на базе камісіі быў утвораны Інстытут беларускай культуры (Інбелкульт), які потым быў рэарганізаваны ў Акадэмію навук. Па сутнасці, ад Тэрміналагічнай камісіі бярэ пачатак акадэмічная навука ў Савецкай Беларусі.

Выступаючыя на пасяджэнні прыгадвалі асноўныя вехі кароткай гісторыі Тэрміналагічнай камісіі, імёны тых, хто супрацоўнічаў з ёю. У распрацоўцы літаратуразнаўчай тэрміналогіі ўдзел браў, дарэчы, Янка Купала.

Асноўным прынцыпам дзейнасці камісіі была арыентацыя на ўласныя моўныя рэсурсы, скарыстанне, дзе толькі магчыма, беларускай лексікі. Але паскоранае стварэнне тэрміналогіі для ўсіх галін сацыяльнай практыкі самой практыкай падтрымана не было. Стварыўся прагал паміж сферай фіксацыі і сферай ужывання.

У 1929 годзе ў беларускім мовазнаўстве быў пакладзены канец так званаму "пурыстычнаму" эксперыментатарству". А тыя, хто гэтай справай займаўся, хто паверыў у магчымасць нацыянальнага Адраджэння пад бальшавіцкай эгідай, у хуткім часе патрапілі хто ў Курапаты, хто на Калыму.

Стварэннем нацыянальнай тэрміналогіі ў той час, як існавала добра распрацаваная міжнародная, займаліся тады не толькі ў Беларусі.

Таксама ў Чэхіі, Югаславіі. Яшчэ раней, у часы Пятра I — у Расіі, у шэрагу краін Заходняй Еўропы, якія *хацелі супрацьстаяць нямецкай* альбо французскай культурнай экспансіі.

Працы Тэрміналагічнай камісіі на доўгі час былі забытымі, а сама яе дзейнасць была абвешчана контррэвалюцыйнай. Тэрміналогія стваралася метадам калькавання з расійскай мовы, а самабытныя беларускія словы абвяшчаліся штучнымі, надуманымі.

Сёння мы маем праблемы вельмі падобныя на тыя, што былі і 75 год назад. Нехта з выступаючых, адзначыўшы, *што пасяджэнне адбываецца* ў тым жа будынку, дзе калісь працавала Тэрміналагічная камісія (мо нават у тым жа пакоі), сумна пажартаваў: маўляў, і праз 75 год збяруцца зноў такія ж, як мы, збяруцца тут жа і будуць гаварыць пра тое ж...

Можа, гэта і неблагая перспектыва, падумалася мне, калі праз 75 год яшчэ будуць людзі, неабыякавыя да лёсу беларускай мовы, ды і сама мова будзе.

Дзейнасць Тэрміналагічнай камісіі пацвердзіла тую ісціну, што ў тэрміналагічнай *справе рэвалюцыі* не робяцца. Але прынцып арыентацыі на ўласныя моўныя рэсурсы, крытычнае асэнсаванне запазычанняў цалкам адпавядае нашай сённяшняй сітуацыі, сённяшнім патрэбам. Таму словы: "Трэба ісці наперад — у дваццаць першы... год!" не падаліся мне жартам.

Пётра ВАСІЛЕЎСКІ

ПІСЬМЕННІКІ — У ПАГРАНІЧНІКАЎ

Апошнім часам актывізавала работу ваенна-шэфская камісія Саюза беларускіх пісьменнікаў. Работа камісіі скіравана на тое, каб даць магчымасць літаратарам бліжэй пазнаёміцца з сучасным беларускім войскам, жыццём яго салдат і афіцэраў. *Дзеля гэтага і прайшло ўжо* некалькі сустрэч. І не толькі ў стольным Мінску, а і ў гарнізонах Барысава, Мар'інай Горкі...

Пра тыя сустрэчы "ЛіМ" расказваў. То былі наведванні мотастралкоў, танкістаў, артылерыстаў. Апошняя ж сустрэча была з пагранічнікамі.

Камандуючы Пагранічнымі войскамі Рэспублікі Беларусь генерал-маёр В. Маркоўкін запрасіў да сябе прадстаўнікоў розных творчых пакаленняў. Тут былі і старэйшыя літаратары — як удзельнік абароны Брэсцкай крэпасці-героя Алесь Махнач, Алесь Бажко, Пятро Гарэцкі, Алесь Савіцкі, Іван Скарынкін, так і маладзейшыя — Раіса Баравікова, Серафім Андраюк, Уладзімір Глушакоў, Уладзімір Гніламёдаў, Генрых Далідовіч, Сяргей Законнікаў, Алесь Марціновіч, Алесь Масарэнка, Уладзімір Някляеў, Бранілаў Спрынчан, Генадзь Сакалоўскі, Аляксандр Шабалін...

Прадстаўляў жа ўдзельнікаў сустрэчы, расказаў аб тым, якую работу *праводзіць Саюз беларускіх пісьмен*нікаў па наладжванні кантактаў з прадстаўнікамі беларускага войска, намеснік старшыні камісіі па ваенна-шэфскай рабоце Яўген Каршукоў, які і выступіў ініцыятарам гэтага дыялога аб надзённых праблемах арміі і літаратуры.

Атрымалася шчырая, зацікаўленая гаворка. Яна тычылася ў асноўным будняў беларускіх памежнікаў, якім сёння, прама скажам, даводзіцца нялёгка. І не толькі на "традыцыйнай" мяжы з Польшчай, а і на граніцах з Расіяй, Літвой... У немалой ступені пры гэтым сказваецца і недасканаласць нашага заканадаўства, і тое, што не заўсёды хапае людзям граніцы прафесійнага майстэрства. І тое, што Беларусь па сутнасці ператварылася ў калідор, па якім і людзі, і матэрыяльныя каштоўнасці рухаюцца ў Еўропу.

Не былі абыдзены ўвагай і пытанні наладжвання далейшых кантактаў паміж пагранічнікамі і літаратарамі. Абодва бакі выдатна разумеюць, *што тут нікому не патрэбны колішнія* "птушачкі" ў плане правядзення адпаведных мерапрыемстваў, калі ўсё заставалася толькі на паперы. Мяркуецца сабраць для пагранічнікаў бібліятэчку мастацкай літаратуры. Ішла размова і аб выданні кнігі пра пагранічнікаў. Прагучаў "замах" нават на выпуск цэлай серыі кніг патрыятычнага гучання. Выдавецтва "Мастацкая літаратура" ахвотна пойдзе насустрач пры адпаведных умовах. Падтрымае гэты "замах" Міністэрства абароны і пагранічныя войскі? Сёння — наўрад...

Як бы там ні было, а падобныя сустрэчы варта працягваць, бо нічога не робіць толькі той, хто нічога не робіць!

Н. К.

Пошта

МНЕ СОРАМНА ЗА НАС

Дзіўную размову пачуў я днямі па Беларускім радыё. Адбылася яна 5 лютага паміж 13.20 і 13.30. Журналістка радыё брала інтэрв'ю ў польскага мастацтвазнаўцы з нагоды адной выставы ў Мінску. На жаль, не пачуў я добра прозвішчаў ні журналісткі, ні польскага госця. Не буду пераказваць і сэнс размовы — мяне зацікавіла іншае.

Звычайна з замежнымі суразмоўцамі нашы журналісты гавораць на рускай мове. Тут нічога дзіўнага няма. Гэта адна з афіцыйных міжнародных моў, адна з дзяржаўных (быццам бы) моў нашай краіны, родная мова многіх (на жаль) беларускіх рэпарцёраў. Таму яны апошнім часам вельмі часта (нават без патрэбы) пераходзяць на яе.

У дадзеным выпадку карэспандэнтка радыё таксама распачала размову на "великом и могучем". А адказваў замежны госць на... беларускай мове. Пры гэтым мова яго надзвычай чыстая і мілагучная. Мне рэдка надавалася чуць такую мову па радыё і на тэлебачанні. Хіба толькі ў некаторых пажылых дыктараў ды тузіна народных дэпутатаў ВС папярэдняга склікання.

Гаварыў польскі мастацтвазнаўца хвіліны чатыры. Я за гэтыя хвіліны не пачуў ніводнага слова журналісткі. Падалося, што ад нечаканасці яна разгубілася і прыкусіла язык. Стала сорамна і за яе і за нашу шматпакутную краіну. Але была яшчэ надзея, што за тыя хвіліны, калі гаварыў госць, наша высокаадукаваная чараўніца слова зразумее недарэчнасць свайго становішча і выправіць яго.

Але ад таго, што пачуў далей, стала яшчэ больш сорамна і маркотна. Бо загаварыла беларуская журналістка на... звычайнай "трасянцы".

Размова неўзабаве скончылася, а мяне доўга не пакідала пачуццё крыўды. Што адбываецца ў нашай краіне? Куды нас спрабуюць весці?

Рэспубліку Беларусь ужо добра ведаюць у свеце. Як з добрага, так, на жаль, і з адмоўнага боку. Але нават прыкрыя недарэчнасці асобных чыноўнікаў не перашкаджаюць людзям з іншых краін цікавіцца нашай эканомікай, навукай, культурай. Цікавіцца і нашай моваю як састаўной часткай культуры. Бо ведаць мову краіны, у якую прыязджаеш, — прэстыж для любога паважаючага сябе чалавека. Усё больш і больш гасцей, асабліва са славянскіх краін, будуць размаўляць з нашымі палітыкамі, навукоўцамі, журналістамі на беларускай мове. Ды малаверагодна, што мы зможам адказаць узаемнасцю. Бо пасля сумнавядомага "рэферэндуму" ўладатрымаўцы і іх памагатыя паступова скасоўваюць усе моўныя набыткі апошніх гадоў, замяняюць беларускую мову непісьменнай рускай моваю ці, яшчэ горш — "трасянкай".

Юры ГЛЕБІК

Свіслацкі раён

Варункі

НАШЫЯ ДЗЕЦІ

Мой сын, якому зараз сем гадоў, гадуецца беларусам. Было б няшчыра, калі б мы з жонкаю "паказвалі" з сябе беларусаў, а сына выхоўвалі "как все".

Ёсць сярод гарадскіх беларускамоўных бацькоў і такія, што лічаць — націскаць з моваю на дзіця не трэба. Хай падрасце — тады само выбера мову. Як зазвычай, іхнія дзеці гавораць па-расійску. Для мяне гэта значыць, што іх выхоўвае не сям'я, а асяроддзе, пакуль што неспрыяльнае беларушчыне.

Я заўважыў, што дзеці такіх "ненавязлівых" бацькоў выразна камплексуюць з-за мовы. Для іх — гэта праблема на псіхалагічным узроўні, бо яны не гавораць на мове бацькоў...

У сувязі з гэтым я згадваю, як гады два таму з цікавасцю назіраў за сынам аднаго ўжо памерлага беларускага пісьменніка, які ў свой час пісаў пра Максіма Багдановіча. Гэты сын, сказаўшы, што ён "человек точной науки", без усялякіх прадмоваў прапанаваў купіць арыгінальныя матэрыялы па Максіму Багдановічу. Яны засталіся ў архіве ягонага бацькі, куды патрапілі за так ад сваякоў паэта.

Матэрыялы гэтыя мы купілі ў музей, а я з прыкрасцю думаю: ну што ж гэта за беларускі пісьменнік, які сваіх дзяцей не мог навучыць беларускай мове? Ды хоць два словы звязаць.

Мой сын гаворыць па-беларуску. Ён чытае толькі беларускія кніжкі. Дзякуй Богу, зараз, пакуль дзіця расце, можна сабраць прыстойную беларускую дзіцячую бібліятэчку. Ён ведае, хто такая Рагнеда і хто такі Вітаўт. Ён вучыць беларускія вершы і спявае беларускія песні, ходзіць у першы беларускі клас, у нядзельную беларускую школку пры касцёле і беларускі гурток па вывучэнні беларускага фальклору. Ён гуляе з беларускамоўнымі дзецьмі з сем'яў нашых сяброў.

Пэўна, што гэта ўсё патрабуе высілкаў ад бацькоў. Але інтэлектуальна-культурны абсяг, назапашаны па-беларуску, зараз цалкам дастатковы, каб выхаваць чалавека ад маленства і да сканчэння ВНУ на еўрапейскім узроўні. Для гэтага сёння ў нас ёсць усё.

Мой сын ведае, чым беларусы адрозніваюцца ад расійцаў і сам ужо разабраўся, хто агрэсар, а хто ахвяра ў расійска-чачэнскай вайне. Часам ён задае зусім дарослыя пытанні, да прыкладу: "Тата, а як зрабіць так, каб украінцы дапамаглі нам, калі раптам нехта нападзе на Беларусь?"

Пэўна, што не ўсё так проста. У чатыры гады ён самастойна, гуляючы з дзецьмі ў садочку, навучыўся рускай мове, а мы з жонкаю добрых паўгода не ведалі пра гэта. Зараз яго не адарваць ад рускамоўных мульцікаў Дыснея. З мовы на "язык" ён пераключаецца аўтаматычна.

Моўнага тэрору ў нашай сям'і няма. Лепшы ягоны сябра — расійскамоўны хлопчык. Мы не робім праблем з расійскіх слоў, што праскокваюць у ягоным маўленні — заўсёды цярпліва папраўляем яго. Але ў нашай прысутнасці ён ніколі яшчэ не гаварыў па-руску. Ён адчувае і ведае, што так не прынята.

Невядома, што з яго атрымаецца пазней, але пакуль што мой сын гадуецца беларусам.

Алесь БЯЛЯЦКІ

У РЭДАКЦЫЮ ГАЗЕТЫ "ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА"
Вельмі шчыра дзякую сябрам, паплечнікам, усім добрым людзям, якія павіншавалі мяне з днём нараджэння.

Янка СІПАКОЎ

75-ГОДДЗЕ ВЫДАВЕЦТВА “БЕЛАРУСЬ”

Флагману дзяржаўнага кнігавыдання выдавецтву “Беларусь” споўнілася 75 гадоў. На яго рахунку — тысячы назваў кніг мастацкай, дзіцячай літаратуры, падручнікаў, дакументальных твораў, тыраж якіх наблізіўся да паўмільярда экземпляраў. “Беларусь” дала пачатак выдавецтвам “Народная асвета” і “Мастацкая літаратура”, а праз іх і выдавецтву “Юнацтва”.

У Доме літаратара адбылася вечарына з нагоды юбілею. Адрас ад Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Аляксандра Лукашэнкі зачытаў яго памочнік прафесар А. Слука, ад Кабінета Міністраў — намеснік міністра культуры і друку С. Нічыпаровіч. “Беларусь” віталі таксама прэзідэнт Міжнароднай асацыяцыі кнігараспаўсюджвальнікаў В. Сласцёненка, старшыня Саюза беларускіх кампазітараў кампазітар І. Лучанок, старшыня Савета дырэктараў дзяржаўных выдавецтваў Рэспублікі Беларусь, дырэктар выдавецтва “Юнацтва” пісьменнік В. Лукша, генеральны дырэктар Мінскага паліграфічнага камбіната імя Я. Коласа В. Германаў, дырэктар Інстытута гісторыі Акадэміі навук Беларусі М. Касцюк.

Н. К.

У ГОМЕЛІ — СПЕЎНА!

“Сучасны стан пеўчых традыцый на Беларусі” — тэма гаворкі, наладжанай гэтымі днямі ў Гомельскім каледжы мастацтваў імя Н. Сакалоўскага. Акурат сёння тут завяршае работу Пеўчая акадэмія, у межах якой адбыліся тэарэтычныя заняткі, дыскусіі, майстар-класы, сустрэчы з выкладчыкамі Беларускай акадэміі музыкі. І канечне — канцэрты, з якіх утварыласа афіша паўнавартаснага Харавога фестывалю. Сярод удзельнікаў — Акадэмічны народны хор імя Г. Цітовіча, мужчынскі камерны хор “Унія”, хор хлопчыкаў і юнакоў Мінскай Епархіі, Пружанскі камерны хор, калектыў Беларускай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам В. Роўды, “Дзянніца” з Гомельскага дзяржаўнага універсітэта імя Ф. Скарыны, пеўчыя калектывы Гомельскага каледжа мастацтваў... Дзякуючы арганізатарам — а гэта Міністэрства культуры Беларусі, Саюз музычных дзеячаў, Акадэмія музыкі, Упраўленне культуры Гомельскага аблвыканкома і каледж мастацтваў імя Н. Сакалоўскага — Пеўчая акадэмія ператвараецца ў сур’ёзную, добрую і па-сапраўднаму творчую традыцыю.

С. Б.

ІНІЦЫЯТАР — “БЕЛАРУСКАЯ КАПЭЛА”

Імпрэза, якая пры канцы лютага адбудзецца ў Польшчы, анансуецца так: “Нацыянальнае тэатральна-канцэртнае аб’яднанне “Беларуская Капэла” прадстаўляе...” А прадстаўляе яна “Паланез” — балет на музыку М. Кл. Агінскага і сцэны з класічных твораў (“Лебядзінае возера”, “Спячая красуня”, “Жызэль”, “Пахіта”, “Дон Кіхот”) і аркестравыя нумары. Падрыхтавалі праграму навучэнцы Беларускага харэаграфічнага каледжа з балетмайстрам Галінай Сінельнікавай, Камерны аркестр Рэспубліканскага ліцэя пры Беларускай акадэміі музыкі пад кіраўніцтвам Уладзіміра Перліна і дырэктар “Беларускай Капэлы” Яўген Паплаўскі.

Дзяржаўнае канцэртнае бюро краіны-суседкі прымае пасланцаў мастацтва на аснове пагаднення, падпісанага Міністэрствам культуры Беларусі ды Міністэрствам культуры і мастацтва Польшчы.

С. Б.

У СТАЛІЧНЫМ КІНАТЭАТРЫ “ЗМЕНА”

працягваюцца мерапрыемствы адраджэнскага характару. Прынамсі, учора адбылася сустрэча з лаўрэатам Дзяржаўнай прэміі Рэспублікі Беларусь, рэжысёрам М. Ждановўскім і аператарам Ю. Гарулёвым. Прысутныя змаглі пазнаёміцца з дакументальнымі фільмамі “Арганы Беларусі” і “Успамін пра Міколу Равенскага”.

***20 ж і 22 лютага ў 14 гадзін дня* тут пачне дэманстравацца двухсерыйны мастацкі фільм “Подых навальніцы” паводле неўміручай “Палескай хронікі” І. Мележа.**

Пошта

НАМЕНКЛАТУРА, ЯК АПОШНЯЯ НАДЗЕЯ БЕЛАРУСКАЙ ДЭМАКРАТЫІ

Падчас бойкі спадзявацца на заклятага ворага — марная справа. Спадзявацца на таго, з кім вядзеш непрымірымую спрэчку, недарэчна і смешна. Але, на жаль, беларускай дэмакратыі спадзявацца болей няма на каго. Уласнай моцы і вопыту, каб супрацьстаяць неасэнсаваным ці неўсвядомленым антынацыянальным дзеянням першага прэзідэнта РБ, яны не маюць. Застаецца толькі адно — надзея.

Існуючыя на сённяшні дзень у нашай краіне палітычныя партыі і грамадскія рухі — малакалькасныя, структурна не арганізаваныя, з вельмі слабай партыйнай дысцыплінай ды яшчэ з непрымірыма-варажнечымі абміцыямі сваіх кіраўнікоў. Стварыць нейкі трывалы — скажам, перадвыбарчы — блок у такіх умовах проста немагчыма. Наглядзеўшыся на трыумфальна-непрадказальнае абранне першага прэзідэнта Рэспублікі Беларусь ды спадзеючыся на ўласную лёгкую перамогу, усе, хто меў жаданне, хто прагнуў нейкай улады, навыперадкі пабеглі ў дэпутаты. Існаваўшыя на першых і другіх выбарах блокі аб’ядноўвалі не ўсе партыі дэмакратычнага накірунку, і былі яны больш эфемерным, чым рэальным стварэннем. Партыйнае кіраўніцтва не заўжды магло кантраляваць сітуацыю на месцах. Выбары — гэта толькі адзін аспект партыйнай дзейнасці, хоць, магчыма, і самы галоўны. Аднак існуючая на Захадзе практыка паказвае, што тыя ж самыя партыі ў перыяд паміж выбарамі таксама актыўна ўплываюць на *палітыку прэзідэнта ці прэм’ера*. Мне могуць запярэчыць: у нас зусім іншая сітуацыя. Дэмакратычны партыйны рух праходзіць толькі пачатковы этап свайго станаўлення. Значыць, адна партыя рэальна паўплываць на дзеянні прэзідэнта, ва ўчынках якога адсутнічае здаровая логіка, не можа. Зрабіць тое мог бы нейкі рэальны альянс дэмакратычных сіл, але, на жаль, па вышэйназваных прычынах стварэнне яго немагчымае. Гэта цудоўна разумее наш прэзідэнт і паводзіць сябе яшчэ болей самаўпэўнена.

Але гэта не значыць, што першаму прэзідэнту ў сваіх дзеяннях дазваляецца ўсё і не існуе сілы, якая б яго прымусіла паважаць Канстытуцыю. Ёсць такая сіла! І назоў ёй — наменклатура. Партыя наменклатуры.

Але, але, у нашай краіне існуе яшчэ адна шматкалькасная, маналітна-жалезабетонная, не аформленая ніякімі статутамі, не зацверджаная ніякімі міністамі партыя наменклатуры.

Яна ствараласа не сёння і не ўчора. Не перабудова дала ёй зялёнае святло. Партыя наменклатуры фармавалася ўсе гады Савецкай улады. І на сённяшні дзень гэта самы арганізаваны ва ўсёй нашай дзяржаве мафіёзны клан. У яго шарэнгах — прадстаўнікі заканадаўчай, выканаўчай ды судовай улады.

Для пацвярджэння сказанага звернемся ў недалёкую гісторыю.

Ветрык аднаўлення, подых дэмакратыі ў свой час не зачапіў тутэйшую бюракратыю. Усё было, сапраўды, як у тым векавым бары. Недзе ў верхавінах шумела, гудзела, а самыя дрэвы сталі нерухома, глыбока пусціўшы карані ў глебу. Толькі падзеі канца жніўня 1991 года прымусілі здрыгануцца нашую наменклатуру. Прадстаўнікі яе ў большасці сваёй недастаткова арыентаваліся ў маскоўскіх гульнях. Не разумелі іх. А магчыма, не ведалі, што ідзе непрымірымае змаганне вышэйшай бальшавіцкай алігархіі за прынцыпы і метады кіравання краінаю ў стылі 30-х гадоў; імпульсіўнага папуліста і вялікага гаваруна Гарбачова; амбіцыйнага, адлучанага ад партыйнага карыта, накінуўшага на сябе апратку дэмакрата ды прагнучага рэваншу Ельцына. У той момант удзельнікі гэтай вялікай гульні не ведалі, чыя возьме.

Перамог апошні. На гэтай хвалі дабіўся ад першага і апошняга прэзідэнта СССР забароны КПСС. Спрактыкаваны ў партыйных гульнях Ельцын добра разумеў, што перабудаваць камуністычную партыю ўжо немагчыма — настолькі яна дагматычна акамянела, і прыняў адзінае правільнае ў такой сітуацыі рашэнне. Калі нельга прымусіць служыць, дык неабходна забараніць ці распусціць.

Нашай наменклатуры было ад чаго разгубіцца: не стала роднай мамкі — КПСС. Пад яе плённым кіраўніцтвам было выхавана і выпеставана не адно пакаленне наменклатуршчыкаў. *Вось тады яна і атрымала самую вялікую паразу* — не змагла адстаяць свайго Старшыню Вярхоўнага Савета Дземянцея і пагадзілася з абраннем на гэтую пасаду Шушкевіча.

Згодна сваёй асаблівай спецыфіцы, наменклатура не ўмее праводзіць актыўных наступальных дзеянняў. Яе залаты лозунг “Не высоўвайся” прыдатны на ўсе часы і пры ўсіх абставінах. Наступу яна не праводзіць, але сваіх пазіцый проста так не здае. Наменклатуршчыкі могуць затаіцца, зацікнуць ды чакаць прыдатнага моманту. Пасля абрання Станіслава Шушкевіча Старшынёю Вярхоўнага Савета дэмакраты мелі рэальную магчымасць павесці барацьбу за эканамічныя і сацыяльныя змены ў дзяржаве. Але каб такое магло адбыцца, неабходна было зламаць хрыбет наменклатуры (камуністы ляжалі на лапатках і калі не агнізавалі, дык былі невылечна хворыя). Трэба было праводзіць новыя выбары як у Вярхоўны Савет, так і ў мясцовыя органы ўлады. Дэмакраты не атрымалі б на іх поўнай перамогі, але расклад сіл быў пяцьдзесят на пяцьдзесят.

На жаль, ні рэферэндуму, ні новых выбараў у той час не адбылося. Адсядзеўшыся ў зацішку, пабачыўшы адсутнасць еднасці ў радах дэмакратаў, наменклатура паволі пайшла ў наступ. Распачалася шалёная атака на кіраўніка парламента, пакуль у рэшце рэшт ён не быў зняты са сваёй пасады. Ды гэтага ім было ўжо мала.

Наменклатуры, каб адстаяць свае заваёвы і ў будучым не мець розных непрыемнасцей ад дэмакратаў, трэба было набыць іншую форму улады. Парламенцкая рэспубліка не прыдатная для *яе спакойнага існавання. Толькі свой* прэзідэнт мог гарантаваць ёй і надалей бестурботнае жыццё, дазваляць беспакарана красці ды паспяхова станавіцца сучаснымі капіталістамі.

Хуценька наменклатурная большасць старога парламента распрацавала і прыняла закон аб прэзідэнцтве ў РБ.

У час выбараў першага прэзідэнта дзяржавы адбылася неспадзяванка для чыноўнікаў збой. Голы і босы народ, стаміўшыся ад сумяціцы тагачаснага жыцця, паверыў пустым перавыбарчым абяцанкам лёгкага на слова чалавека; паверыў, што з яго бацькоўскага пляча яны заўтра будуць абутыя-адзетыя, а галоўнае — адбяруць у цяперашніх злодзеяў усё, што яны *накралі, а іх пасадзяць у турму*.

Паверыў народ ды абраў — чалавека з дробнага наменклатурнага асяроддзя.

Спадзяванні першага прэзідэнта Рэспублікі Беларусь, што да яго ног прыбяжыць, прыпаўзе наменклатура розных гатункаў, былі беспадстаўнымі, утапічнымі. Не толькі чыноўнікі вышэйшага звяна, але і сярэдняга ў большасці сваёй не сталі здымаць перад новым кіраўніком капелюшы. Не іх ён чалавек, не іх асяроддзя: не цвёрдакаменнай наменклатурнай развагі, як яны. Імпульсіўны, непрадказальны, іншы раз немаведама што можа сказаць. Адным словам — чужынец.

У ціхай наменклатурнай згодзе адсталі яны свае толькі што адбудаваныя палацы, набытыя да часоў перабудовы пасады.

Прэзідэнцкая вертыкаль на месцах у большай частцы сваёй збудавана з тых жа наменклатуршчыкаў, якія зусім не жадаюць псаваць адносіны са сваімі наменклатурнымі братамі. Пакрыўджаных і прагнучых рэваншу, маладых ды порсткі... да напачат... чаць на іх... адміністр... не ўсе бяі... душы та... свой на... прэзідэн... глядзяц... новых ум... сабе стра... апошнія в... мандатна... клатуршч... зменшыла... займаюць... гэта найпе... клатура. ... будзе зма... сябе падо... карысць ... прыручы... усемагут...

Дэма... спадзява... рэннем с...

г. Ма...

Якая? А сапраўды беларуская. Ёю можа ганарыцца наша звышшматпакутная радзіма. Гэта — Беларускі дзяржаўны тэхналагічны універсітэт, 65-годдзе якога адзначалася зусім нядаўна. Ён варты асаблівай павагі. Бо без фанфарнага шуму паўстае перад народам як элітны нацыянальна-тэхналагічны навучальна-навуковы флагман рэспублікі. Элітны таму, што тут студэнтам даюцца глыбокія тэарэтычныя веды ў спалучэнні з канкрэтнымі практычнымі навыкамі, што навучанне студэнтаў сумяшчаецца з развіццём іх творчых здольнасцей па ўдасканаленні хіміка-тэхналагічных працэсаў. Другога такога універсітэта ў Беларусі няма. Элітнасць забяспечваецца своеасаблівым зместам гэтай ВНУ, заснаваным на *непарыўнасці* навуковых даследаванняў і навучальнага працэсу. У гэтым будучае вядучай сілы грамадства — спалучэння навукі і адукацыі ў адзінае, узаемна дапаўняльнае цэлае, дзе навука — спазнае, а адукацыя перадае набытыя веды грамадству для непасрэднага выкарыстання. Вось чаму вельмі пажадана частку адпаведных навуковых устаноў АН Беларусі перадаць БДТУ, дзе б высокакваліфікаваныя даследчыкі былі адначасова і вядучымі выкладчыкамі. У выніку атрымалася б безупыннае павелічэнне магчымасцей тых, хто пазнае ў навуцы, праз непасрэдныя кантакты са студэнтамі і аспірантамі.

Слова “нацыянальны” прыведзена невыпадкова. Бо калі пад нацыяй разумець пэўную еднасць людзей, заснаваную на асяроднянай агульнасці адпаведных этнічна-родавых рысаў, сумесных гістарычна-духоўных набыткаў і звычаяў і дадаткова звязаную адзіным дзяржаўным жыццём у пэўных геаграфічных і геапалітычных умовах, то можна прыйсці да высновы, што адукацыя наогул, а тым больш — спецыяльная, павінна грунтавацца на служэнні нацыянальнай ідэі, гэта значыць — на дактрыне жыццядзейнасці пэўнага грамадства ў пэўных абставінах. У аснове ж дактрыны любой дзяржавы закладзена перш за ўсё захаванне нацыі як самастойнай адзінкі чалавечага грамадства. Таму нічога, апроч разбуральнага абсурду, не атрымаецца, калі, напрыклад, моладзі ўсяго свету вышэйшую адукацыю даваць выключна ў ЗША, альбо — толькі ў Японіі. У адзначаным сэнсе БДТУ з’яўляецца ў сучасны момант сапраўды унікальнай беларускай ВНУ. Тут робіцца вельмі многае для станаўлення самастойнай беларускай адукацыі і навукі, аднесеных на фон сусветнага супольніцтва. Напрыклад, выразна паказана... для разв... горшыя, ... рускай. ... гэта і нав... Так, падр... ны праф... скім (бе... дацэнт ... дапамож... туецца д... Бабковаі... ных і сіл... будуць в... (аўтары-... “Дыфер... най” (аўт... кова) і і... ноўлена, ... перашка... памяркоў... цямі спрь... і самому...

г. Мін...

Меркаванне

КРОК ЗА КРОКАМ...

З абвяшчэння суверэнітэту і незалежнасці Рэспублікі Беларусь пачаўся этап практычнай рэалізацыі "Закона аб мовах у Беларускай ССР" у цэлым і, у прыватнасці, яго 24 артыкула, які вызначаў беларускую мову ў якасці мовы навучання і выхавання ў агульнаадукацыйных школах Беларусі. Адначасова з гэтым акты-візаваліся групоўкі, якія паставіліся непрыхільна і нават варожа да гэтага абавязковага атрыбута незалежнасці дзяржавы. Няма патрэбы ўзнаўляць у памяці ўсю тэхналогію дзеянняў антыбеларускіх сіл. Большую цікавасць выклікае гупка людзей, якія ніколі не "засвяціліся" на мітынгах, не стаялі ў пікетах і нават не дэманстравалі сваё красамоўства з парламенцкіх трыбун, а абмяжоўваліся сваёй злучнасцю з цішыней і афіцыёзам урадавых, міністэрскіх і выдавецкіх кабінетаў. Менавіта яны, падчас нават не выходзячы са сваіх службовых пакояў, цішком выравалі лёс беларускай мовы. Гэта яны налаўчыліся прадстаўляць штучна арганізаваны антыбеларускі лямант "чалавека з вуліцы" за волевыказванне народа. Самыя вялікія здабыткі ў гэтай справе належаць чыноўніцка-адукацыйным "трудзяшчымся" ўсіх рангаў.

Яшчэ ў 1992 годзе, калі было выгадна рапартаваць аб дынаміцы росту беларускіх школ і класаў, у Міністэрстве адукацыі Беларусі зрабілі стаўку на вядзенне двайстай гульні. З аднога боку, нібыта стваралі канцэпцыю нацыянальнай школы, што дыктавалася атмасферай дэмакратызацыі Беларусі, а з другога, у больш вытанчанай, прыхаванай форме, узнаўлялі русіфікацыю ў сістэме школьнай адукацыі. Прыкладам можа быць гісторыя з выхадам кніжкі з лірычным назовам "Ручеек" ("Учебное пособие по русскому языку для I класса школ с белорусским языком обучения"). Па рэкамендацыі міністэрства яна была выдадзена масавым тыражом, між тым як афіцыйна руская мова ў беларускамоўных школах вывучалася толькі з 2 класа. Дарэчы будзе сказаць, што творы беларускіх пісьменнікаў у перакладзе там не прадстаўлены — гэта кніга па сутнасці для тутэйшых дзяцей. Ужо тады настаўнікаў і бацькоў бянтэжыў той факт, што ў той час, як звыш 70% першакласнікаў вучылася ў беларускіх класах, "Ручеек" быў выдадзены вялізным тыражом (120 тыс. асобнікаў).

Пачынаючы з 1994 года, калі адбылася змена кіраўніцтва нашай краіны, "Ручеек" ператварыўся ў шырокую раку русіфікацыі, бо Міністэрства адукацыі прыдало яму статус абавязковага падручніка. Крыху больш года таму на прыёме ў міністра адукацыі сп. В. Стражава бацькі, настаўнікі, выкладчыкі ВНУ задавалі яму пытанне аб падставах такога рашэння. Адказ быў кароткім — каб пазбегнуць дыскрымінацыі рускай мовы і навучыць дзяцей красамоўству. На контрпытанне — хіба красамоўства бывае толькі па-руску і ці не больш будзе лагічным, каб у беларускія класы "Ручеек" паплыў па-беларуску — сп. Стражаў сказаў, што могуць быць самыя розныя варыянты: па жаданні бацькоў першакласнікі могуць быць вызвалены ад вывучэння рускай мовы, прымусу не будзе. Але літаральна праз паўтара месяца "Настаўніцкая газета" (2 студзеня 1995 г.) выдрукавала "Вучэбныя планы агульнаадукацыйных школ", дзе прадпісвалася ўвядзенне рускай мовы з першага класа без усякіх выключэнняў.Праўда, па патрабаванні грамадскага камітэта абароны беларускай мовы ў Нацыянальным інстытуце адукацыі адбылося абмеркаванне вышэйзгаданых планаў. Рэзалюцыі па выніках абмеркавання не прынялі, і як паведаміў дырэктар гэтага інстытута, рашэнне будзе прынята ў рабочым парадку.

Скончыўся "рабочы парадак" тым, што сп. Валадзько (зараз ён намеснік міністра адукацыі) выступіў у друку з расплывістым абгрунтаваннем неабходнасці выпраўлення памылкі савецкага перыяду, бо руская мова тады пачынала вывучацца ў нацыянальных школах усё-такі не з I класа. А"Ручеек" у 1995 годзе перавыдалі яшчэ большым тыражом.

Наступным этапам вяртання да старой тэндэнцыі была паспешлівасць, з якой кінуліся ў міністэрстве прыстасоўваць вынікі майскага рэферэндуму да сістэмы адукацыі. Яшчэ не паспелі "завхозы" выканаўчай улады ўчыніць здзек над дзяржаўнымі сімваламі на ўрадавых будынках, як з міністэрства былі накіраваны прадпісанні ва ўпраўленні адукацыі, зместі якіх фактычна скасоўваў статус дзяржаўнасці беларускай мовы ў нацыянальнай школе. Быў створаны прэцэдэнт у сусветнай практыцы — надзяліць бацькоў правам выбару мовы навучання. Як забяспечваўся гэты "выбар" у 1995 годзе, сведчыць мноства парушэнняў, у тым ліку і канстытуцыйных, што выявіліся ў пераводзе вучняў адміністрацыйным шляхам з беларускай мовы навучання на рускую. Нават камуністычная фракцыя ў Вярхоўным Савеце (дэпутат В. Шчукін) запатрабавала ад Міністэрства адукацыі звестак і матывацыі гэтага пераводу.

Здаецца, завяршальным этапам кабінетна-адукацыйнай русіфікацыі з'яўляецца загад міністра адукацыі ад 15 лістапада 1995 г. (N 439) "Аб правілах пераводу, арганізацыі экзаменаў і выпуску вучняў агульнаадукацыйных школ Рэспублікі Беларусь". Сярод сухіх дзяжурных палажэнняў, якія рэгламентуюць перавод вучня з класа ў клас, вылучаюцца п.п. 27-28, што прысвечаны выпускным экзаменам у 11 (12 класах). Вызначана, што выпускнікі гэтых класаў будуць здаваць 6 экзаменаў, з якіх 4 абавязковыя, а 2 экзамены павінен выбраць сам вучань. Абавязковымі з'яўляюцца беларуская літаратура (вусна,) руская мова (пісьмова), замежная мова (вусна), матэматыка (пісьмова). Беларускую мову (пісьмова) як дзяржаўную мову, мову карэннага насельніцтва, міністэрскія распрацоўшчыкі змясцілі ў адну групу з другой замежнай мовай і мовай нацыянальнай меншасці, якія могуць быць абраны вучнем у якасці неабавязковага экзамену.

Тут, бадай што, прагледаецца тактыка "крок за крокам". Да 3-х абавязковых экзаменаў прыбаўляецца з гэтага года яшчэ адзін па рускай мове (дыктоўка), пры наяўнасці абавязковага экзамену па беларускай літаратуры (вусна). Фантазія міністэрскіх чыноўнікаў не пайшла далей узнаўлення да болю знаёмага савецкага варыянта выпускных школьных экзаменаў, дзе былі экзамен па беларускай літаратуры (вусна) і рускай мове і літаратуры (сачыненне). Хіба не лепшай ілюстрацыяй вынікаў такога правіла з'яўляецца і масавы чалавек з яго "нехлямяжай" мовай, і нават парламентарыі, міністры, кіраўнікі ўсіх рангаў з няведаннем беларускай мовы. Жывым прыкладам гэтага паўстаюць і асобныя работнікі Міністэрства адукацыі РБ, якія не ў стане звязаць нават два словы па-беларуску.

Усё пралічана падрабязна і на перспектыву: сфарміраваць у вучня стэрэатып у адносінах да моўных прадметаў. Вучнёўская ўвага будзе аднязначна скіравана ў бок рускай мовы, якая дырэктыўна вызначана міністэрствам у якасці экзаменацыйнай пры адначасовым грэбаванні роднай мовай (неэкзаменацыйнай). І пагэтаму, натуральна, і пры паступленні ў ВНУ абітурыент выбера (калі нават будуць прапанаваны дзве мовы) рускую, да якой ён лепей рыхтаваўся, а значыць, і ведае яе лепш.

Выступаючы на тэрміналагічнай канферэнцыі, сп. В. Стражаў паведаміў, што пры міністэрстве функцыянуе камісія па моўнай палітыцы. Але хто ўваходзіць у яе склад — засталося тайнай, невядомымі з'яўляюцца і аўтары навуковага абгрунтавання міністэрскага загаду. І толькі з тэлесюжэта, прысвечанага 70-годдзю загадчыка кафедры рускай філалогіі, прафесара БДУ П. Шубы, прыхільніка "двуязычия", можна было здагадацца, што менавіта ён дарадца паважанага міністра.

Прыняццю любога варыянта па выпускных экзаменах павінен папярэднічаць абмен думак спецыялістаў-навукоўцаў, настаўнікаў, шырокай грамадскасці — тым больш, што гэта пытанне не толькі адукацыйнае, але і палітычнае. На сустрэчы ў міністэрскім кабінеце ў снежні 1994 г. сп. Стражаў усім сваім апанентам, якія спрабавалі адстойваць адзінадзяржаўнасць беларускай мовы, без пярэстанку адказваў: "Гэта палітыка".

Няўжо шаноўны міністр не разумее, што, падпісваючы вышэйзгаданы загад, ён сам дзейнічае як спрактыкаваны палітык, які імкнецца трасфармаваць сённяшняе "двуязычие" ў экзаменацыйна-манапольнае аднамоўе рускай мовы? Узнікае пытанне, чаму ў міністэрстве, калі нават там кіруюцца вынікамі майскага рэферэндуму (а не Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь), вырашылі за бацькоў тых вучняў, якія выказаліся за адзінадзяржаўны статус беларускай мовы? Чаму міністэрства парушае мае бацькоўскія і канстытуцыйныя правы, змушаючы маё дзіця здаваць экзамен па рускай мове, якая не з'яўляецца роднай для нашай сям'і і не з'яўляецца адзінадзяржаўнай у Рэспубліцы Беларусь?

Пазіцыя па гэтым пытанні Міністэрства адукацыі павінна выклікаць заклапочанасць усіх, каму неабыякава будучыня Беларусі.

Мікола АНЦЫПОВІЧ

Фота С. БРУШКО

ТРАСЯНКА — САМАЯ ПАПУЛЯРНАЯ МОВА

Як вядома, яшчэ ў старажытныя часы ўзнікла мова, якая, дзякуючы іншасказанню, змагла нават ва ўмовах цэнзарскага гнёту садзейнічаць развіццю публіцыстыкі, крытыкі і нават мастацкай літаратуры. Паводле прозвішча свайго "заснавальніка" завецца яна Эзопавай. У далейшым унёсак у справу развіцця гэтай мовы зрабілі такія спадары і таварышы, як Лафантэн, Крылоў, Шчадрын, Маякоўскі, Оруэл, Крапіва, Мрый, Вайновіч і іншыя. Варта нагадаць, напрыклад, такое вершаванае выказванне Маякоўскага:

Мы говорым Ленін —
подразумеваем —
партыя.
Мы говорым партыя —
подразумеваем—
Ленін.

Нягледзячы на тое, што жывём мы ва унікальную эпоху, у развіцці Эзопавай мовы цяпер назіраецца застой. Могуць запярэчыць, што моў не толькі хапае, а і занадта (трасянкавая, нецэнзурная, партыйная і шмат іншых). Але яшчэ старшыня Мао сцвярджаў: чым больш кветак, тым лепш. Жадаў, каб квітнелі сотні раслін (потым непажаданыя можна назваць пустазеллем і... вынішчыць).

На шляху да авалодання новаю мовай для некаторых сустрэнуцца і цяжкасці. Не ўсе ж могуць чытаць паміж радкоў і правільна разумець. Патрэбны ўсенавуч.

Але практычна: ці трэба новая мова? Думаю, што яна нам спатрэбіцца. Уявіце сабе такое: да ўлады прыйшоў таварыш-башы Мандарынаў. Яму не даспадобы ні культура, ні паводзіны тубыльцаў. Ён прыхільнік новага жалезабетоннага парадку. Палымяны інтэрнацыяналіст. Не ўспрымае і не трывае гумар. Абагаўляе цэнзуру.

Пісьменнікі тады не змогуць пісаць нават у стол. Бо стол будзе праглядвацца, ён стане празрысты, а творы апынуцца ў спецаддзелах, у кампетэнтных таварышаў.

Вось тут дапамагчы нам і зможа старажытная і заўсёды новая мова.

Аднак ці ёсць у нас кадры, здольныя зрабіць нейкі ўнёсак у развіццё гэтай мовы? Ёсць, і не так ужо іх і мала. Гэта байкапісцы, сатырыкі, вожыкаўцы, энцыклапедысты, гумарысты, фельетаністы, казачнікі, фантасты і прадстаўнікі іншых творчых цэхаў. Калі кожны з іх зробіць хоць бы мікраскапічны ўнёсак, мова будзе квітнець.

Для развіцця мовы спецыялісты складаюць метадычныя дапаможнікі, даведнікі, слоўнікі і іншае. У першую чаргу патрэбны слоўнік. У складанні яго могуць удзельнічаць усе жадаючыя. Потым усе прапановы можна аб'яднаць.

Прапаную для слоўніка некалькі дзесяткаў радкоў. Разумею, што гэта саматужная праца, не хапае кампетэнтнасці, лаконікі. Але ж некалі камусьці трэба пачынаць...

Абмежаваны кантынгент — вялікае войска для захопу суседняй краіны; аграрнікі — вярхі; адпіска — тое ж, што для дзіцяці цацка; башы — правадыр; беларускасць — нацдэмаўшчына; вертыкаль — назначэнні пад выглядам выбараў; двухмоўе — ужо не мара манкуртаў і каланізатараў; журналіст — пісака; закон — дышаль; Калыма — перспектыўны рэгіён для тутэйшых; кампрамат — зброя; камуністычная і дэмакратычная дзяржава — фантастыка; кансерватар — барацьбіт за светлае мінулае; кранік — штурвал; манкурт — патрыёт; наменклатура — вяршкі; нахабства — сучасны траянскі конь; народны рух ("движение") — пятая калона; папулізм — магутная зброя ў наш час; патрыёт — той, хто не трывае нацыяналістаў; страх — пачуццё, якое вельмі дапамагала будаваць светлае будучае; трасянка — самая папулярная мова.

В. ЖЫДЦ

г. Бабруйск

"БД": ДРУГОЕ НАРАДЖЭННЕ

Як вядома, дзякуючы Прэзідэнту Беларусі А. Лукашэнку інакш павярнуўся лёс навукова-тэарэтычнага і грамадска-палітычнага часопіса "Беларуская думка". З 1996 года заснавальнікам яго стала Адміністрацыя Прэзідэнта. Аб'ём "БД" павялічаны больш чым удвая і склаў 20 улікова-выдавецкіх аркушаў.

Аб накірунках гэтага выдання расказвае ў артыкуле "Другое нараджэнне "Беларускай думкі", змешчаным у першым нумары, яе галоўны рэдактар Уладзімір Вялічка. Ён таксама выказвае і спадзяваецца: "Калі "тоўсты" часопіс зробіцца настольнай кнігай кіраўнікоў, вучоных, педагогаў, аспірантаў, студэнтаў — словам, усіх неабыякавых людзей, то не выключна, што ўжо ў 1997-ым перыядычнасць будзе не 12, а 18 разоў на год".

У першым жа нумары са зваротам "Чытачам, аўтарам і супрацоўнікам часопіса "Беларуская думка" выступае і Прэзідэнт краіны. Ён, у прыватнасці, зазначае: "Перакананы, што часопіс зойме аб'ектыўныя пазіцыі ў асэнсаванні нацыянальнай гісторыі, будзе паказваць патрыятычныя і грамадзянскія памкненні народа зрабіць нашу мілую Беларусь краінай сапраўднай дэмакратыі і сацыяльнай справядлівасці.

Усебаковай падтрымкі заслугоўвае цікавасць "Беларускай думкі" да праблем духоўнага жыцця грамадства. З нумара ў нумар часопіс мае магчымасць друкаваць матэрыялы, што садзейнічаюць станаўленню маральнасці, ідэалаў дабра, прыгажосці, культуры чалавечых адносін як абавязковай умовы ўсебаковага развіцця асобы".

А нумар — досыць цікавы, багаты на самыя разнастайныя матэрыялы. У ім не абыдзены ўвагай пытанні літаратуры, мастацтва, культуры ў цэлым. Для прыкладу — змешчаны дакументальныя апяваданні І. Чыгрынава, публіцыстычны роздум У. Глушакова "Давайце любіць адзін аднаго", развагі галоўнага рэдактара кінастудыі "Беларусьфільм" М. Шэлехава "Супроцьстаянне...", адзначана 75-годдзе народнага пісьменніка Беларусі І. Шамякіна.

"ПОЛАЦАК", N 1

"Маё шчырае віншаванне з Навагоддзем і святымі Калядамі чытачам і працаўнікам далёкага "Полацака", які нястомна нясе людзям Беларусі святое слова Праўды, так патрэбнае для Бога і для Душы. Шчасця ўсім вам і — трошачкі ўдачы!" — факсіміле гэтага віншавання народнага пісьменніка Беларусі В. Быкава ўпрыгожвае другую старонку першага за сёлетні год нумара клііўлендскага часопіса "Полацак". Змешчаны і іншыя віншаванні, у прыватнасці, верш Р. Барадуліна (таксама факсіміле).

Нумар досыць багаты на разнастайныя матэрыялы. Вось некаторыя з іх: "Змагарам Слуцкага збройнага чыну прысвячаецца" М. Ганько, "У гонар беларускіх змагароў" А. Старадарожскага, "Выбары" А. Менскага, "Каб сумесна будаваць незалежнасць Бацькаўшчыны" Я. Ханенкі, "Максім Гарэцкі — аблічча і рысы характару" Р. Гарэцкага, "Эмігрантаў друкуюць на Беларусі" Л. Лыча, "Мастацкая публіцыстыка Максіма Багдановіча" С. Белай, "Успаміны аб універсітэце Стэфана Баторыя" Ч. Найдзюка, "Некаторыя штрыхі да біяграфіі Уладзіміра Караткевіча" С. Анатольевай.

Друкуюцца вершы з новай кнігі М. Сяднёва, над якой працуе паэт. А на развароце нумара — партрэт Л. Геніюш. Дарэчы, апублікавана паведамленне, што збіраюцца грошы на помнік ёй, які маркуецца ўстанавіць у Зэльве.

ДЗЕЛЯ АДРАДЖЭННЯ І ЗГОДЫ

70 гадоў назад, 3 лютага 1926 года, у Вільні пабачыў свет першы нумар штотыднёвіка заходнебеларускай грамадска-палітычнай і літаратурнай газеты "Беларускае слова". Выходзіла яна да 9 лютага 1928 года, чытачы атрымалі 74 нумары. У полі зроку выдання былі і пытанні нацыянальнага Адраджэння. "Беларускае слова" адстойвала ідэю тэрытарыяльнай і нацыянальна-культурнай аўтаноміі Беларусі, змагалася за нацыяналізацыю царквы, далучэнне Заходняй Беларусі да Усходняй. Газета выступала супраць камунізму, прапагандавала грамадскую згоду паміж польскім і беларускім народамі.

СІМВАЛЫ ВЕЧНАСЦІ

ПАМЯЦЬ

У творы літаратуры абавязкова ёсць тое, што зніта́ўвае яго ў адно цэлае. Можна сказаць — свая дамінанта. Яна выступае ў ролі вобраза або дэталі, якая паўтараецца; рэтраспекцыі, што вяртае ў мінулае; рэтардацыі, калі ў тэкст уводзяцца пазафабульныя элементы, і інш.

У трыпціху "Бацьку", "Куліна", "Матчына хата" Рыгор Барадулін вяртаецца ў маленства, апаленае вайною. Там — шчымліва-трывожныя дні, поўныя нечалавечых пакут і скупыя на звычайныя радасці.

Я разумею, што гэта нялёгка і адказна — у паэтычным радку ажывіць мінулае, што засталося далёка за рысай часу. Паэт мне ўяўляецца казачнікам, слову якога падуладна ўсё. Ён можа апусціць сваё чароўнае вядро ў глыбокі калодзеж, дзе затаіліся думкі і пачуцці дзяцінства.

Паволі круціцца корба. Вядро мякка апускаецца на дно, халоднае і таемнае. Плёскаецца вада, у якой — толькі прыгледзься — лапік блакіту, што над маёй галавою. Вядро пачынае падымацца на паверхню. Бясшумна і вельмі асцярожна, каб не расплюскалася жывая вада памяці.

Тры паэмы — як тры кругі вяртання ў маленства. Трапяткія, балючыя і светлыя адначасова.

Першы круг — гэта памяць пра бацьку. Як жывы ён паўстае ў радках паэмы. Паэт узнаўляе самыя дарагія яго рысы. Даюцца выразныя штрыхі, якія раскрываюць воблік бацькі, яго працавітасць і любоў да сына.

Памяць паэта, нібы фільтр, адбірае самае запаветнае з усяго, што звязана з бацькам; яна ўзбуйняе тое, што ў гады, калі той яшчэ быў жывым, здавалася нязначным, будзённым. Усё, да чаго дакрануўся родны чалавек, паэт саграваe сваёй памяццю і асвячае радком:

Як свята,
па вечарах
Чакаў я з работы бацьку.
Як сонца,
зямлёю пах,
Яго я здалёку бачыў.

Мы бачым карцінкі ваеннага дзяцінства. З іх відаць, як цяжка было без бацькі, як востра адчувалася яго адсутнасць. Тым даражэй памяць.

З маці ён, хлапчук, пілуе дровы. З ёю агорвае ўсе беды. У такія моманты ў радках паэмы асабліва адчуваецца, што бацька далёка — і ён тут, паблізу. Ён зычыць дабра, яго слова, што раптам усплыве з небыцця, як падмога на жыццёвай дарозе.

У другім крузе памяці — паэма "Куліна" — бачым маці. Яе пяшчотны і светлы вобраз адлюстраваны ў прачулых радках. Паэт пазбягае дэкларатыўнасці. Яго любоў выяўляецца ў асобных эпізодах.

...Блакада. Немцы сціскаюць яе кальцо, нібы жалезныя пальцы на горле. Холад, голад і, здаецца, непазбежная смерць. Недзе ў лясной гушчы згубілася маці. Сын гукае:

— Ку-лі-на!..

І маці адгукаецца. Голас сына яна ўчуе, дзе б ні была, якое б гора ні лягло на яе кволыя жаночыя плечы.

Паэт робіць экскурс у глыб стагоддзяў, ён сягае да часоў Скарыны, каб ухваліць нашых мацярок. Ён са скрухай заўважае, што мы, цяперашнія, асветленыя асветай, усё радзей успамінаем іх, родных, што засталіся ў вёсках, чакаюць — не дачакаюцца нас...

Аўтар, апіраючыся на памяць, падымаецца да абагульненняў, як бы складае гімн Маці. Яе вобраз — і высокі, анёльскі, і просты, зямны — выведзены з рэчаіснасці.

Ад вобразаў маці і бацькі памяць лагічна вядзе ў хату, дзе нарадзіўся паэт. Невыпадкова трэці круг мае назву "Матчына хата".

Паэт, заглядваючы ў сваё дзяцінства, бачыць галоўнае — прыгажосць душы і веліч справы чалавека, што адухоўлены мэтай — рабіць дабро. Паэтызуючы матчына жытло, ён найперш складае шчырую песню пра яе, Куліну. Зноў мы сустракаемся з ёй. Цяпер — на рыштаваннях. Вайна спаліла хату. На папялішчы падымаецца новая. Праца яе, жанчыны, і сына-падлетка. Разам з імі — вянок за вянком — падымаемся і мы да вяршыні чалавечага духу, што не скараецца перад бядой і горам.

Здаецца, паэт мілуе кожны сучок у бярвеннях, што пахнуць летам, кожнае дрэўца ля веснічак. Ён захапляецца матчынай хатай, нялёгкай і светлай доляй яе.

Тым не менш смутак кладзецца на паэтычны радок, калі вяртаецца ў сённяшні дзень:

Сялянка сціплая —
матчына хата
пры самай дарозе ўдавее.

Але яна — у сэрцы, як часцінка жыцця, якую беражна трымае памяць сына.

...Вось і паднята з калодзежа вядро з гаючай вадой памяці. Я бяру кубак, каб зачэрпнуць яе. Бярыце і вы. Піце, каб далучыцца да самага чыстага, светлага і святога — памяці пра бацькоў.

БОЛЬ

Ён, спакойны і разважлівы Журавель, які ўцяміў злыя намеры людзей, раптам развінуў свае крылы над сцэнай. Гледачы, бы знямелі. Але птах, спужаны рэхам далёкага розгаласу, што выдаваў за землятрус, падняўся ўверх. Тужлівы крык абудзіў наваколле...

Я, як і іншыя, хто быў у зале, глядзела яму ў след. Са шкадаваннем, што нечакана птах пакінуў нас, і з надзеяй на абавязковае і хуткае вяртанне.

Вось такая птушка, адначасова сапраўдная і ўсё ж створаная фантазіяй паэта, спаткалася ў першым раздзеле паэмы Сяргея Законнікава "Чорная быль". Народжаная жахлівым вечарам 26 красавіка 1986 года, яна па волі аўтара стала вешчуном падзеі, што скаланула нас усіх, што пакінула незагойныя раны на маёй зямлі.

Паэма — пра трагедыю, якая рэхам сваім будзе адгукацца ў сэрцах многіх пакаленняў. Кожны радок твора пранізаны болем. Фізічным, які разбурае жывы арганізм, і тым, што сточвае духоўныя сілы, кідае часам у роспач і адчай, але і кліча быць цвёрдым, не дае зламацца.

Паэма — пра нас усіх, пра сістэму, якая прывяла да самавынішчэння людзей. Пра Жураўля, што з глухім, трывожным крыкам пралящеў над маёй зямлёй. Пра ўсё жывое, што пранізаў і пранізвае на ёй жахлівы боль. Часам мне падаецца, што ён, той боль, — галоўная дзейная асоба паэмы.

Адразу заўважу, што паэт не павышае свой голас да штучнай пафаснасці. Нават калі асуджае, гневаецца, ненавідзіць. Наадварот, ён вельмі сцішана, вельмі стрымана апавядае пра тое, што вярэдзіць нашы душы. Ён не дае волі ўласным пачуццям. Ён толькі выказвае Праўду, якая крывавіць і тым самым выклікае нясцерпны боль.

У паэме — шэраг вобразаў, якія нясуць у сабе задуму аўтара. У іх рэалізоўваецца яна мастацкімі сродкамі. Створаныя майстэрствам паэта, яны, гэтыя вобразы, падымаюцца да ўзроўню сімвалаў, якія ўзрушваюць сілай мастацкай праўды і абагульнення.

Паэт спрабуе шукаць карані трагедыі — па-мастацку даследуе розныя пласты рэчаіснасці. У першым жа раздзеле "Выбух" выяўляюцца

"І ТУЗАЕЦЦА БЕДНЫ КАРАБЕЛЬ..."

Я ведаю паэтку, якая шчыра ганарыцца тым, што ніколі не пісала так званых грамадзянскіх вершаў, — нават тады, калі іх наяўнасць была пропускам у "вялікую літаратуру". Разам з тым усіх, хто мэў ахвоту або неасцярожнасць час ад часу прамаўляць "голасам трыбуна", яна гэтак жа пераконана лічыць прытворшчыкамі і прыстасаванцамі, а іх прадукцыю — не вартай звання паэзіі.

Што на гэта сказаць? І чаму мне раптам успомніліся гэтыя мо ў запале прамоўленыя словы? Штуршком стала нізка вершаў Мар'яна Дуксы ў "Полымі" (N 11 за 1995 г.) Разгледзім іх тэматычны зрэз: няўхільны рост цэн, сучасныя безгустоўныя забудовы з катэджаў, новыя парадкі ў пісьменніцкім доме творчасці... З пункту гледжання высакамернай лірыкі што рабіць у гэтай вузкай сацыяльнай прасторы сапраўднай паэзіі? Жаліцца і праклінаць? Канстатаваць факты? Клікаць у мінулае (па прыкладзе некаторых нашых празаікаў)? М. Дукса не робіць ні першага, ні другога, ні трэцяга. На грубым, будзённым, "антыпаэтычным" матэрыяле ён узводзіць годны, прыгожы гмах Паэзіі, дзе ёсць усё — праўда рэчаіснасці і яе мастацкае асэнсаванне, развага і жывое пачуццё, яскравыя дэталі і тая ступень абагульнення, без якой паэтычны малюнак ператвараецца ў асобныя каляровыя плямы або ў імпрэсіяністычныя замалёўкі (што, дарэчы, здараецца ў такіх неблагіх паэтаў, як В. Аксак, Э. Акулін, Л. Сільнова).

Паэт адчувае час і яго перамены як дыялектычны сплаў матэрыяльнага і духоўнага. На вачах мяняецца лад жыцця і сістэма каштоўнасцей, з'явіліся свае "багатыя і бедныя", паўсюль паўсталі відавочныя прыкметы сацыяльнай няроўнасці:

Дзвярэй і вокан храмавы авал.
Калі ўжо шчыра —
штосьць не песціць вока
антычнасці тутэйшай ранні шал,
усё гэта раптоўнае барока.

("Эстэтыка катэджаў")

З ляснога замка музы адляцелі.
Іх след прастыў. Няма — куды ні глянь.
Якісь паэт — адна душа у целе —
па ім блукае — сённяшняя здань.

("Дом творчасці 1995 года")

У вершах М. Дуксы ёсць палемічныя ноткі ў звароце да палітыкаў ("Вы тузаеце з трыбун..."), ёсць самота і прыгнечанасць — звычайны стан нашага суайчынніка ("Ад цяжкіх думак..."). Фарбы падчас згушчаюцца, і тады ледзьве не Апакаліпсісам вее ад створанай карціны ўсеагульнага духоўнага распаду і матэрыяльнай нястачы. Ён не можа падабраць больш адпаведнага сітуацыі слова, як "бяда" (у чым, зноў жа, перабірае меру — і жыцейскую, і мастацкую). "Сярод звычайных жахаў і кашмараў", да якіх многія ўжо, скажам прама, адаптаваліся, ён адчувае сябе не лепшым чынам, але пры гэтым не азлобіўся, не стаў мізантропам:

І самае цікавае:
з любоўю
на гэты свет
асуджаны глядзець.

Паэт адначасова і ўдзельнік жыцця, і назіральнік. Без некаторай дыстанцыі паміж рэчаіснасцю і сабою ён не змог бы прыкмячаць істотнае, тыповае, характэрнае для сённяшняга дня. Ён бачыць, што мяняецца не толькі свет вакол нас, — няўмольна мяняемся мы самі: "Адзін — распіўся, а другі — разбіўся, упаў пад колы, і расплюшчыў лёс..." Страчваюць усялякую цану інтэлект і талент, дэвальвуюцца чалавечыя душы:

Узыходзіць сонца, выплывае зорка —
душа пад імі стала ўжо глухой,
стамлёная грашоваю гаворкай,
засыпаная іншаю трухой.

("Што так немузыкальныя знутры...")

прычыны, што прывялі да Чарнобыля. Не хоціць пальцаў на руках, каб пералічыць іх: надбаласць, бездадказнасць, вэрхал у грамадстве, тое даўкае тхло, якое паралізавала нават яго інстынкт самазахавання.

...Ужо над Чарнобылем лютуе агонь. Гараць у ім тыя, хто стаў супраць стыхіі. Але ўсе мы былі ў страшнай зоне — маўчання, дзе духата сціскае горла, не дае дыхаць. Рэжым, які і стаў віноўнікам, трымаў нас у інфармацыйнай блакадзе. Яшчэ не было зоны адчужэння, але затое была не менш жахлівая — зона маўчання. Таго маўчання, якое дзейнічала, як і нябачны цэзій.

... У мяне нагортваюцца на вочы слёзы, калі ў раздзеле "Чаравічкі" паэт паказвае палескіх дзяўчынак, якія прыехалі ў санаторый пад Мінскам у сваім абутку. Радыяцыйным. Але яны не хочуць мяняць яго на новыя чаравічкі, бо не разумеюць ступені небяспекі. Паэт гаворыць:

Як пачую іх адказ,
то не здолею
Нават вымавіць нешта спярша,
Бо нязнаным,
пранізлівым болем
Зашчымела,
зайшлася душа.

Жудасцю вее ад малюнка, дзе падаецца воўк, што спрабуе ўратавацца ад радыяцыі. Натуралізм тут незвычайны. Звера, які тоіць небяспеку для чалавека, шкада па-чалавечы: такія пакуты выпалі на яго долю:

Не звярынай слязой,
а святой, чалавечай
Плакаў той,
кім палохаюць людзі дзяцей.

З яго, яшчэ жывога, касмылямі спаўзала поўсць.

Мы сустракаем у паэме людзей, гора якіх не можа не скалануць. Вобразы іх па-мастацку запамінальныя. Вось дзед, які ў Хойніках на базары не ў меру выпіў, раптам цверазее ад праўды пра радыяцыйны пыл. Вось бабка, што, як разведчык, прабралася ў зону адчужэння, каб памерці на родным селішчы. Вось у маладзенькай медсястры, якая лечыць юных чарнобыльцаў, слязой закіпаюць вочы, калі дае дзеткам уколы. А вось і істоты іншага кшталту — марадзёры, якія начамі рабуюць у зоне ўсё, што пападае пад руку.

Паэт усведамляе: нешта трэба рабіць, каб зменшыць боль людзей, каб знайсці нейкае збавенне. Але дзе? Як? Ён усклікае, калі бачыць жальбу і галашэнне людзей, што пакідаюць родныя гнёзды:

Я ведаў — тут бяссільны нават бог,
Але, наскрозь прабітаму трывогай,
На скрыжаванні хойніцкіх дарог
Хацелася мне стаць на хвілю богам...

У заключных раздзелах "Страх", "Віна", "Палыновая зорка" паэт асэнсоўвае прычыны духоўнай немачы грамадства. Крывадушнай манояй яго атручвалі партыйныя ідалы. Яго нявечыла гістарычнае бяспамяцтва. Яго штурхалі да бездані Чарнобыля адрачэннем ад спаконвечнага, беларускага.

Паэт, аднак, адчувае і ўласную адказнасць. Ён прызнае, што вінаваты: не здолеў спыніць гвалт і здзек.

У яго сэрцы стрэмкай, што точыць трывогамі і сумненнямі, не дае спакою нават у сне, застаўся боль. Найперш — маральны, які пячэ не толькі адчуваннем віны, але і ачышчае і прасвятляе, падымае да разумення тых ісцін, якія вядуць да Праўды. Хай сабе суровай і горкай.

А мне ўсё-такі давялося яшчэ раз убачыць апошняга Жураўля. Магчыма, нават таго, што, ажыўлены чарамі паэтычнага слова, падняўся над тэатральнай сцэнай. На Палессі, у міжрэччы Прыпяці і Сцвігі, густа пасыпаным радыяцыяй. Якраз стаяў жнівень чарнобыльскага года. Горды і мудры птах, ён, Жуоравель, моўчкі ляцеў над заліўнымі лугамі, дзе задумна-зажурана драмалі стагі яшчэ свежага сена. Ён, здавалася, ледзь варушыў крыламі — браўся супраць лёгкага павеву ветру у той бок, дзе дастпявала чырванню зара. У яе водсветах ён падаўся зусім чорным. А можа, ён на самой яве быў такім? Я прыгледзелася і — гэта сапраўды было так — заўважыла ў воку, тугім і пукатым, быццам гарошыну, ружова-цёплую слязу.

Я з болем у сэрцы праводзіла Жураўля, пакуль ён не апусціўся на далёкім поплаве, за духмянымі стагамі, дзе пачынаў ужо тлець вуголлем па краях неба захад сонца.

Кажуць, у наступныя гады чорнага Жураўля ў надпрыпяцкіх лугах ужо не бачылі.

КОЛЕР

Калі я слухаю сумныя званы Хатыні, мяне праціна́е думка: вось зараз — нават калі над галавой сонца і блакіт неба — зверху абрынецца снежная лавіна. Чырвоная. Чорная. Стараюся гнаць гэту думку: падобных колераў снегу не бывае. І наогул, на дварэ буяе лета.

Але розум не ўстане саўладаць з уяўленнем. І я... бачу снег. Чырвоны. Чорны. Такі, як у паэме Генадзя Бураўкіна "Хатынскі снег".

Колер сапраўды нерэальны. І... рэальны. Як тое, што здарылася 22 сакавіка 1943 года ў Хатыні.

Снег у паэме — не для таго, каб аздобіць сюжэтную лінію. У ім, як у люстэрку, выяўляецца аўтарская задума: раскрыць нявіннасць ахвяр і нечалавечы твар фашызму. Тут адно ад другога неаддзельнае.

Спачатку ў паэме гэта звычайна белы снег, што кракта́нуў пад нагамі сялян, якія першымі пабудзілі сакавіцкі ранак. Яго будзённасць і харастово перадаецца ў дэталях: стукнула ля студні аб лядок вядро, грымнула ля прыпечка бярэмя бярозавых дроў, у хляве нясмела пракукарэкаў прастуджаны певень...

Звычайныя ў вёсцы будні. Як і снег, белы і чысты. Колеру жыцця.

А тым часам чорнымі коламі машыны трушчаць ідылію сакавіцкай раніцы. Фашысты акружаюць вёску. Усіх — старых і малых — гоняць у пуню. Але яшчэ ёсць надзея. Яе дае ўсё яшчэ белы снег. Паэт толькі заўважае, што напружанне ўзмацняецца, нарастае:

Пад промнямі першыя вясновыя
кроплі ўпалі са стрэх...
Застагнаў,
загаласіў пад нагамі
Белы снег.

Тры часткі ў паэме, і ў кожнай — свой колер снегу. Як і тых падзей, што разгортваюцца ў творы.

У другой частцы — трагедыя людзей, якія жывымі гараць у агні. Жах. Енк. Полымя. Чырвоны колер снегу. Як кроў хатынцаў, што сталі ахвярамі без віны.

Паэт перадае страшэнныя пакуты людзей, асуджаных фашыстамі на згубу. Апошняй прыкметай жыцця быў дзіцячы енк, які гучаў з агню. Ён як бы стаў ніткай, што яшчэ звязвала быццё з нябытам.

Потым над вёскай навісла мёртвая цішыня. Пустымі вачамі фашысты глядзелі, як ляжаў, не таючы, чырвоны снег.

У трэцяй частцы мы бачым папялішча на месцы, дзе была Хатынь. Датлявалі галавешкі. Глядзелі ў пустое неба абгарэлыя коміны. Раты чорныя крычалі нема.

Паэт нібы ў сне, калі апісвае жахлівае відовішча:

Падаў з чорнага неба
Чорны снег Хатыні.

Тут колер снегу — рыса, за якой няма жыцця. Колер смерці.

У заключэнне паэт, сцвярджаючы правa на жыццё ўсяго, што нарадзілася, вяртае нас у сённяшні дзень. Ён светлы і радасны. Са стрэх зрываюцца капяжы. Неба разгойдвае дзіцячы смех. Але паэт напамінае:

А ў памяці
вечна
стыне
Белы снег,
Чырвоны снег,
Чорны снег
Нашай святыні —
Хатыні.

Як бачым, тры колеры злучылі між сабой непарыўныя кругі зямнога жыцця.

Толькі мне хочацца, каб паэт дадаў яшчэ адзін колер — блакітны. Як неба вясной, як вочы малога на руках шчаслівай маці. Як сімвал вечнасці зямнога жыцця.

Наталля КУЗЬМІЧ

Адгалоскі

ПАЧАТАК ДОБРЫ... ЯКІМ ЖА БУДЗЕ ПРАЦЯГ?

У студзені Беларускае тэлебачанне ў праграме "Панарама" шырока паказала ўшанаванне беларускага мовазнаўца П. Шубы, якому споўнілася 70 гадоў. Юбіляра віншаваў сам міністр адукацыі і навукі Беларусі В. Стражаў і яго атачэнне. Гэтым падкрэслена стаўленне дзяржавы ў асобе міністра да праблем навукі і адукацыі. Спадзяёмся, што такія адносіны будуць і да іншых юбіляраў, а не толькі да аўтара ідэі і кніжкі "Ручеек" для беларускіх дзетак у першых класах беларускамоўных школ ("правильно научить белорусских детей разговаривать на русском языке"). Невядома толькі, як і хто будзе вучыць беларускіх дзетак гаварыць на роднай, богам дадзенай мове?

У календары 1996 г. "Родны край" побач з прафесарам П. Шубам стаіць такі пералік юбіляраў, якіх грамадскасць Беларусі будзе ўшаноўваць: А. Лойка, крытык і літаратуразнаўца, паэт; А. Разумовіч, біяхімік і герантолаг; Л. Шагун, А. Міхневіч, Ю. Мацкевіч — мовазнаўцы; У. Юрэвіч, М. Лазарук, Г. Шупенька — крытыкі і літаратуразнаўцы; Ф. Фёдараў — фізік; У. Раманаў — вучоны-лесагаспадарнік; В. Якушка — географ і азёразнаўца; Г. Кісялёў — гісторык і літаратуразнаўца; В. Супрун — гісторык, краязнаўца і археолаг; Я. Бабосаў — філосаф; У. Няфёд — тэатразнаўца, пісьменнік; Л. Бараг — беларускі і рускі фалькларыст, літаратуразнаўца; У. Гарбачоў — вучоны-медык; Л. Гурскі — вучоны-метафізік.

Мікола САВІЦКІ,
старшыня Мінскай гарадской рады Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны, прафесар

Як, з дапамогай якіх сакрэтаў здолеў захаваць душу і зайздросную творчую форму сам паэт — мы не можам ні ведаць, ні нават здагадвацца. Якую ролю тут сыграла аддаленасць ад літаратурнага цэнтра — таксама "тайна вялікая ёсць". Адно несумненна: усе публікацыі апошніх гадоў дэманструюць прыкметны творчы рост. Палымянская нізка тут не выключэнне.

На двух вершах з яе варта было б спыніцца асобна. Гэта "Выбоіны" і "Карабель вар"ятаў" — дзве разгорнутыя метафары беларускага шляху: першы — у рэтраспекцыі, другі — яго сённяшні стан.

У рэшце рэшт — ну што гэта за шлях?!
Клянуць яго купцы і хлебаробы.
Для жабракоў ён і сляпых бадзяг...
Калі не пыл, дык лужы і калдобы.

Звярніце ўвагу на змястоўную напоўненасць верша, на дакладнасць кожнага вобраза і слова. Вобраз гасцінца, выбітага чужымі ездакамі, без усялякай нацяжкі і штучнасці выліваецца ў наступную высновy:

Ды вось бяда — ў заездажанай душы
ёсць горшае за гэта бездарожжа.

Мне асабліва блізкія гэтыя радкі сугучнасцю з маімі ўласнымі думкамі: няйначай, усе праблемы "базіса" з яго эканамічным застоем маюць пад сабой метафізічную глебу — няразвітасць, несфармаванасць, нявыспеласць душы. Народы, як і асобныя чалавекі, таксама бываюць інфантыльнымі...

"Карабель вар'ятаў" — гэта ўжо іншая метафара: больш экспрэсіўная, больш "абыграная", але і больш просталінейная. Ёй адпавядае зрокавы вобраз раз'юшанай марской стыхіі, якая кідае наш карабель, як шчэпку, то ўгару, то ў гібельную прорву. "Звісае мокры сцяг няўдач", ледзьве трываюць мачта і "стамлёны корпус". На палубе звычайная ў такіх выпадках мітусня, а да руля ірвуцца цераз галовы "авантурысты, месіі, бічы".

І тузаецца бедны карабель —
хіснецца ўлева, крутанецца ўправа.
Маркотным дном ужо запахла справа,
хіба што бура выкіне на мель.

Роздум пра нас сённяшніх, пра Слова, пра ісціну, пра адказнасць улады перад памяццю продкаў, — роздум не адцягнены, а напоўнены па-мастацку ёмкімі вобразамі і дэталямі — усё гэта мы знаходзім у адной вершаванай нізцы аднаго паэта.

Гэткім жа сацыяльным тэмпераментам і ўзважанасцю радка запомніліся мне палымянскія вершы мінулага года Генадзя Бураўкіна і Васіля Зуёнка, газетныя публікацыі Уладзіміра Паўлава. Няўжо ж і такую паэзію ў кагосьці павернецца язык назваць сучаснай кан'юнктурай, самалюбнай прагай прадэманстраваць грамадзянскасць і патрыятызм?..

Паэты-інтраверты скіраваны выключна на адлюстраванне свайго ўнутранага свету. Паэты-экстраверты жывуць бедамі і болямі свету навакольнага. А найлепшы варыянт — калі ўнутраны імпульс супадае з патрэбамі часу, з агульнай грамадскай лініяй прагрэсу. Бо ёсць і такі пункт гледжання: падыход, пры якім усё перажытае паэтам як асобай лічыцца істотным і значным, даўно сябе зжыў. Так гэта ці не — меркаваць цяжка, але, здаецца, вышэй працытаваныя вершы Мар'яна Дуксы — довад на карысць гэтай думкі.

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Віншуем!

Віктару КУДЛАЧОВУ — 60

Віктар Кудлачоў — чалавек нялёгкага лёсу. Нарадзіўся ў вёсцы Сласцёны Горацкага раёна, гадаваўся ў сялянскай сям'і. У 1944 годзе пайшоў у першы клас, але праз год здарылася няшчасце — падарваўся на міне, страціў зрок. З 1947 года вучыўся ў спецшколе для сляпых дзяцей у Гродне, адначасова займаўся па класе баяна ў дзіцячай музычнай школе. У 1958 годзе скончыў Гродзенскае музычна-педагагічнае вучылішча, пачаў працаваць настаўнікам спеваў і фізікі ў Гродзенскай школе-інтэрнаце для сляпых і з аслабленым зрокам дзяцей.

З першымі вершамі выступіў у 1972 годзе ў газеце "Гродненская правда". У 1981 годзе выдаў першы зборнік для дзяцей "Я расту".

Піша па-руску, але напярэдадні свайго 60-годдзя даслаў у нашу рэдакцыю вершы, напісаныя па-беларуску. "Калі ёсць у гэтых творах тое, што дае права друкавацца, то зробіце мне радасць", — прызнаецца Віктар Сямёнавіч.

Віншуем сп. Кудлачова з юбілеем, жадаем доўгіх год жыцця, новых творчых поспехаў і друкуем асобныя з гэтых вершаў.

Віктар КУДЛАЧОЎ

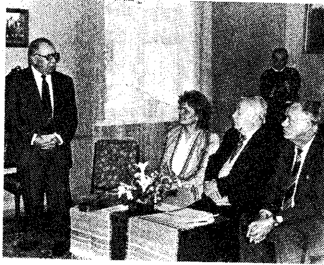
МОВА

Лаўлю я цудоўныя,
Гучныя словы.
Як музыку слухаю
Родную мову.
На ёй размаўлялі
І бацька і маці,
Заўсёды ў пашане
Была яна ў хаце.
І я не цураўся
Яе аніколі,
На ёй гаманіў я
І дома, і ў школе.
І зараз са мной яна
Разам ідзе,
Бо мовы, як наша,
Няма больш нідзе.

НОВЫ ГОД

Новы год —
З надзеяй сустракаю,
Ад яго я
Аднаго чакаю:
Каб ён ціхі быў,
Ды з чыстым небам,
Ды, як кажуць,
З скваркай, з працай,
З хлебам.

УШАНАВАННЕ МАЙСТРА

Першы сёлетні літаратурны чацвер, што прайшоў у Коласавым доме, быў асаблівы. Прысвячаўся ён народнаму пісьменніку Беларусі, акадэміку Івану Шамякіну, які нядаўна адзначыў сваё 75-годдзе.

Юбіляра горача віталі дырэктар Коласавага музея Зінаіда Камароўская, даследчыкі ягонай творчасці акадэмік Віктар Каваленка і дацэнт Мазырскага педінстытута Галіна Дашкевіч. Яна падарыла Івану Пятровічу карціну, на якой гожа глядзіцца яе горад, прачытала верш-прысвячэнне.

Да слёз расчулілі юбіляра самадзейныя артысты з радзімы Якуба Коласа, праспяваўшы напісаную спецыяльна да свята песню і паднёсшы Івану Пятровічу вялікі каравай.

Прачулае слова пра юбіляра сказалі пісьменнікі Уладзімір Паўлаў, Алесь Рыбак, Мікола Татур, Алесь Савіцкі. Верш, прысвечаны Майстру, прачытаў Пятро Прыходзька. Хораша, натхнёна кампазіцыю нітавала ўрыўкамі з твораў пісьменніка любімая ў народзе артыстка Марыя Захарэвіч.

Юбіляра павіншавалі сын Якуба Коласа Міхась Канстанцінавіч і вучаніца 98-й сярэдняй школы г. Мінска Ала Сапун.

Сцяпан ІВАНЧЫК

Фота У. ГУЗОЎСКАГА

АД ШЧЫРАГА СЭРЦА

“Табе” — так проста і разам з тым сімвалічна назвала свой першы паэтычны зборнік, якому наканавана было стаць і першай кніжкай “Бібліятэкі часопіса “Маладосць” у сёлетнім годзе, Вольга Русілка.

“Табе” — гэта жаданне на давер адказаць даверам. “Табе” — імкненне да шчырасці і ўзаемаразумення. “Табе” — схільнасць да лірыкі пачуццёвай, якая абавязкова выклікае ў таго, хто далучаецца да яе, жаданне жыць у свеце, у якім шмат хараства, непаўторнасці, адным словам там, дзе пануе паэзія.

Невыпадкова ў адным з вершаў паэтэса прызнаецца: “Так патрэбна ласкавае слова”. Ласкавае і ў прамым сэнсе, і ў пераносным. Тое слова, якое абудзіць душу, ускалыхне яе...

Нарадзілася В. Русілка ў вёсцы Берты Шчучынскага раёна ў сям'і, дзе любілі літаратуру (маці яе таксама піша вершы). Пасля заканчэння філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага універсітэта настаўнічала ў Віцебску, потым вучылася ў аспірантуры пры Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі.

Цяпер кандыдат філалагічных навук В. Русілка загадвае кафедрай беларускай літаратуры Віцебскага універсітэта. З вершамі, а таксама з рэцэнзіямі, літаратурна-крытычнымі артыкуламі выступае ў рэспубліканскай перыёдыцы. І вось першая паэтычная кніга...

Проза

Іван ПТАШНІКАЎ

ІРГА́ КАЛАСІСТАЯ

ЭСКІЗ

Арсену ЛІСУ
прысвячаю

Чалавек нараджаецца, каб запаліць у Сусвеце зорку ці пакінуць на зямлі след.

. . . .

Леапольд Іванавіч Родзевіч (Лёля) нарадзіўся 12 чэрвеня 1895 года на хутары ў Кур'янаўшчыне, тады Вілейскага павета Віленскай губерні. Ад маёй вёскі Задроздзе, а калі лічыць ад маёй канцавой хаты — можа, за паўвярсты праз балота.

Хата наша з добрага часанага сасновага бярвення з трысценем і варыўнёй, крытая саломай (згарэла ў сорак чацвёртым годзе летам, спалілі немцы ў апошнюю блакаду), стаяла ў канцы вёскі па дарозе з Сушкава ў Леснікі. Калі ісці ў Леснікі, у Ваўкаўні ля лесу, дзе хавалі на зіму ў ямы бульбу, трэба было ўзяць правей. Левы ж тор выводзіў лесам у Агульніцу, далей у Бярэзавец і праз Каралінскую пасеку вёў да ракі Віліі, за якой была Польшча.

Гэта — на паўночны бок Кур'янаўшчыны.

Калі скіравацць на поўдзень, мінаючы справа грэблю і вёску Сушкава, падацца праз аселіцу ў канцы гарода і перайсці ў брод нашу рэчку Дроздку (адсюль і Задроздзе), якая да нашай вёскі называлася Жоглаўкай, а далей, павіляўшы па балотах і па лесе, ужо Дроздкай упадала ў Вілію, і падняцца высокім берагам на Выганчык, ладны кавалак логу між крыніц, — выходзіш на Крайскі бок. Крайскі бок — і тады, калі нарадзіўся Родзевіч, і пазней, аж да нашых 60-х гадоў, — пракаветнае балота са старымі вольхамі, елкамі — гэта далей, пад Рэпішча-пушчу, — а тут, за Выганчыкам, травяністая твань з нізенькімі бярозкамі, ніцай лазой, гадзюкамі і вужамі, усё ў куп'і, парослым ліставатым вобаратнікам, журавіннікам, чаротам, асакой, рабінкай і мохам.

Ступіш пасля Выганчыка нагой, адразу правальваешся ў балота аж па калена, калышучы і выцягваючы наверх руды торф з бурбалкамі і праціўным рэзкім сырым пахам, ад якога круцілася ў галаве і блажыла. Па балоце было не прайсці, і на ім ляжалі кладкі. Па два ці тры альховыя бярвенцы, слізкія пад нагамі, як бог ведае што, не ступіць, каб не зляцець у твань, гарбаціліся праз увесь Крайскі бок да самай Кур'янаўшчыны, — якраз да першага Саду, дзе некалі і стаяла хата Леапольда Родзевіча.

Кур'янаўшчына — гектараў пяць воранай зямлі — была акружана вясковымі палямі і сенажацямі — лагамі і лажкамі — з усіх бакоў. З паўночнага захаду падыходзіла вёска Задроздзе са сваім Выганчыкам, на паўднёвы захад, калі пакінуць справа могілкі — Сушкава з Дваром і Малінаўкай, на паўднёвы ўсход — Хадакі, адкуль была родам маці Лёлі — Леапольда Гелена Яноўская, як пішуць. (Відаць, Гілена, бо Гелен у нас не было ні тады, ні цяпер. Толькі Гілена).

Далей гэтых вёсак на поўдні быў Крайск, дзе і канчаў пачатковую школу Лёля. Мястэчка тады вялікае, на нейкую частку яўрэйскае, з карчмой, крамамі, кузняй, майстэрнямі, смалакуркай, царквой... Яно стаяла якраз на тракце Барысаў—Зембін—Плешчаніцы—Вілейка—Даўгынава (у нас —толькі Даўгынава, а не Даўгінава)... Ва ўсіх гэтых мястэчках асядалі тады яўрэі — балаголы і рамеснікі. З Крайска добра быў відаць касцёл у Альковічах, — ягоны высокі шпіль у пагодныя дні можна было бачыць і з Кур'янаўшчыны — доўгай і тонкай, як дзіда, чорнай іголкай у небе.

Блізка Кур'янаўшчыны былі яшчэ вёскі Рагозіна, Грыневічы, Дзераўно, Краснаволле, Мяжанка, Стрый, Будзенічы, Баброва, — гэта па другі бок ракі Дроздкі. Па гэты бок — паўночны — Леснікі, Пагост, Жызнава, Даўгынава, Буслава...

Гэта тыя вёскі, якія ўпершыню пачуў і праз якія ўжо напэўна выходзіў з хутара ў “вялікі свет” малады Лёля з братам Чэсем, сёстрамі Янінай, Ядвіняй (у нас толькі Ядвіня, а не Ядвіга) і Марыляй (у нас толькі Марыля, а не Марыя, як цяпер пішуць)...

А, можа, і сыходзіў з дому адзін — ведаем, што ён быў скрытны і любіў адзіноту.

Кур'янаўшчына складалася як бы з двух хутароў-забудоў і двух садоў — недалёкіх адзін ад аднаго, можа, сажняў за стодзвесце.

Калі тут першыя пасяліліся гаспадары, адзін ці адразу двое — невядома. І хто быў той першы Кур'ян ці Кур'яновіч, што асеў у гэтым баку, даўшы назву Кур'янаўшчыне, ніхто не ведае. За маёй памяццю, дакладней, за памяццю маці — тут, у Кур'янаўшчыне, жылі два гаспадары.

Першы ад нас, ад Задроздзя, Родзевіч, другі, ад Хадакоў — Таразэвіч.

Сады — вярней тое, што ад іх асталося, — і цяпер яшчэ завуцца: Родзевічаў і Таразэвічаў.

Калі праз кладкі міналі балота з нізкарослым бярэзнікам, альшэўнікам і ніцай лазой, выходзілі на лажок з высокай летам мурожнай травой, з сажалкай, абсаджанай старымі ўжо вербамі. Вербы зрасліся ўверсе, і адной кронай хавалі ад сонца застаялую, парослую альдравандай і лопухам ваду. Сажалка некалі, відаць, была запруджана для рыбы; пасля ў ёй пад восень мачылі канаплі на пяньку.

Кур'янаўскія сады я добра помню недзе з 1937-га года, калі праз балота мы, хлапчукамі, дасягалі летам да іх. Ішлі збіраць падалкі — яблыкі і грушы, што ляжалі на зямлі. Атрасаць іх, залезшы на дрэва, нам у Родзевічавым садзе не даваў ужо новы тут гаспадар — стары Антось Ляшковіч. Мы збіралі дулі на зямлі — сочныя, жоўтыя, доўгія. Імі была ўсыпана ўся трава. Не ступіць... І стары Антось Ляшковіч дазваляў нам збіраць іх — хоць усе.

Калі і як памяняліся тут гаспадары — невядома. І ніхто ўжо са старых жыхароў дакладна не помніць. Кожны гаворыць сваё і рознае.

У Родзевічавай хаце ўжо ў тыя гады — за маёй памяццю — жыў Антось Ляшковіч. У Таразэвічавай — Андрэй Бохан. Адны кажуць, што гэта былі ранейшыя Родзевічавы арандатары Кур'янаўшчыны. Другія — што ўвесь абшар з пабудовамі быў імі куплены. Трэція — што Ляшковіча і Бохана як беззямельных і бедных пасялілі тут пасля рэвалюцыі. Людзей тых, хто быў сведкаю ўсяго гэтага, ужо амаль няма. Ды і трэба мець пад старасць добрую памяць, каб усё гэта помніць...

Можа, і ляжыць дзе ў архіве купчая ці іншая якая “грамата” на Кур'янаўшчыну, але мне нічога такога не траплялася.

Ехаць у Кур'янаўшчыну з нашага Задроздзя трэба было пракаветнай грэбляй, вузкай дарогай амаль з вярсту, загачанай на балоце альшэўнікам, бярэзнікам, карчамі і каменнем. Паабапал грэблі гнілі канавы са стаячай цвілой вадой, усягды засыпаныя лісцем. Калі ў канаву правальвалася карова — не кожную ратавалі.

Канавы двума ручаямі — адзін на Выганчыку, другі на Зурэччы, — сцякалі ўжо ля моста ў Дроздку. Ля вёскі праз Дроздку ляжаў мост — два доўгія сасновыя бярны ўпоперак ракі — а па іх удоўж дробны сасновы кругляк. Калёсы на мосце трасло, і ў вячэрняй цішыні іхні ляскат быў чуваць аж у Кур'янаўшчыне...

І ў другім канцы грэблі пад Сушкавам быў мост, але меншы: там з Кур'янаўшчыны цякла невялічкая рачулка, з каменнем на дне, курмялямі, жабамі і гадзюкамі — пераплывалі, высунуўшы з вады галаву, з аднаго боку ракі на другі.

За маленькім мастком перад Сушкавам дарога па калдобінах паварочвала налева, на лажок, парослы дзяцельніцай, мятліцай — гэта дзе вышэй, а ніжэй да балота — асакой, рабінкай, аерам, хвашчом, высокім, аж у пояс. Удоўж рачулкі дарога выводзіла на пагорак да старой рабіны і праз першы і другі сады вяла на Хадакі. Яна праходзіла ля самай Родзевічавай хаты, пад акном...

І цяпер там ляжаць вялізныя каменні ад фундамента, за якія восямі чапляюцца калёсы, і расце састарэлая, але вечна жывая ірга каласістая. У нашым баку яе завуць — заграні́чныя ягады. Высокая, метраў пяці, кусты, як вішаннік, лісце цёмна-зялёнае, увосень чырвона-аранжавае, расла яна пад акном у Родзевіча, адтуль, дзе сонца, ад Хадакоў. З пахнючым белым цветам — цвіце ў маі, гронкамі, з чорна-чырвонымі спелымі ягадамі — спеюць яны ўжо ў ліпені, — буйней рабіны, з прэсна-салодкім смакам. Заграні́чныя ягады паявіліся ў нашым баку ў адных Родзевічаў у Кур'янаўшчыне.

І цяпер яны там.

Сады — і першы Родзевічаў і другі Таразэвічаў — вымерзлі зімой у саракавым годзе — у Фінскую вайну. Не выстаялі ў саракаградусны мароз ні яблыні, ні грушы, ні слівы, ні вішні. Не адышлі і пасля, нават атожылле не пусцілі. Счарнелі, ссохлі... Трашчалі на ветры адмерлым суччам, крышыліся і падалі на зямлю. Людзі плакалі, гледзячы на іх...

Цэлымі засталіся толькі заграні́чныя ягады, грушы-дзічкі, рабіны і ліпы.

Ліпы раслі ля аднаго і другога котлішча, акружаючы і Родзевічаў і Таразэвічаў сады вялікімі квадратамі з алеямі, як і па ўсёй тады Беларусі ля вялікіх і маленькіх маёнткаў. І прыгажосць, і мёд, і зацішак ад ветру, і летні, такі патрэбны расяністы цень у самую гарачыню, калі і зямля нагрэта, як неба, калі сохне на Кур'янаўшчыне ячмень і на лажках ля балота гарыць торф.

І ў адным і ў другім садзе стаялі тады вялікія, з трысценем, хаты, і яшчэ большыя пуні. Ля іх — хлявы і свіронкі. І ля адной, Родзевічавай, і ля другой, Таразэвічавай сяліб у канцы лажкоў, пад балота, былі сажалкі — да сучаснай меліярацыі іх яшчэ можна было пазнаць: невысокія апалыя беражніцы, парослыя дзяцельніцай, лопухам і палыном.

Сама Кур'янаўшчына — вораная зямля — пачыналася ад Крайскага боку — балота і, пакідаючы справа Сушкава, цягнулася аж пад Хадакі, пад Асавок. Асавок быў ужо, лічы, логам, парослым сіўцом, пад'ядлоўцам, бярэзнікам і лазой...

Зямля добрай была толькі каля саміх хат, далей, пачынаючы ад Крыжа — Кур'янаўшчыну-поле перасякалі дзве дарогі, і на крыжаватцы пад трыма елкамі стаяў сасновы крыж — зямля была благая, супясчаная, камяністая, парослая пырнікам, рудзікам і каткамі. Пад Хадакі выворваўся жоўты пясок. Таразэвічаў сад сціскалі чарнабыльнік і палын. І лаза... Драбналістая, на выгляд прывялая, сухая, яна ўчэпіста трымалася за неўрадлівую Кур'янаўскую зямлю. Расла ля гародаў, ля дарог, ля сцежак, ля валуноў і на вялікіх крушнях камення, на якіх грэліся летам вёрткія шэранькія яшчаркі.

Ці не сядзеў дзе на валуне ля крушні камення побач з бацяном малы Лёля, збегшы з дому?..

Быў скрытны, паўторымся, задумлівы, адзінокі і шукаў яшчэ большую адзіноту і на так ужо адзінокім Кур'янаўскім хутары...

Вясна ў Кур'янаўшчыне пачыналася з вялікага сонца. Раніцай яно, чырвонае і блізкае, — адступілася ўжо на ўсход па замглёным небе ад Хадакоў, над якімі вісела ўсю зіму, адбеглася аж на Рэпішча-пушчу і пачынала там іграць праз калючыя далёкія яловыя дзіды...

Снег, за апошнія дні добра пад'едзены сонцам, ападаў, на полі пад Асаўком паяўляліся першыя ладныя чорныя праталіны; з начы яшчэ снег сцінаўся марозам, шэрань — каня ўтрымае. На сажалках з-пад лёду паяўлялася днём вада, хаваючы зімні снег і скоўваючы яго пасля чыстым-чыстым лёдам, — і дрэвы ў інеі, і сонца, выплыўшы з-за лесу, відаць у ім, як у люстэрку.

За тыдзень падтае і снег на полі і лёд у

сажалках, але нанач усё яшчэ цісне мароз. Аднойчы вечарам сонца над Сушкавам хаваецца ў доўгія сінія палосы. Дым з коміна сцелецца ў садзе па зямлі...

З начы ўзнімаецца бура, нарывае дождж, і снег увачавідкі знікае і з поля, і з балота. Зямля пад сонцам чарсцвее, і загараецца на балоце падпаленая некім высахлая за зіму трава.

Недзе тады, усягды такім часам, прылятаюць на задраздзянскія тры сасны, што ў канцы вёскі, бацяны. Доўга кружаць угары над Кур'янаўшчынай — аж цэлы дзень, тады, намарыўшыся, апускаюцца надвечар на гняздо — надоўга, на ўсё лета...

На дрэвы ў сад прылятаюць шпакі — ад іхняга ранішняга спеву аж кружыцца галава; на балоце кігікаюць кнігаўкі, галяшачы на ўвесь свет.

На сухім месцы ля Таразэвічавага саду лезуць з зямлі пралескі і сон — раней за траву.

Пасля першыя, раней нават за вішні, зацвіталі ў садзе пад акном заграннічныя ягады — ірга каласістая. Нібы чакаючы яе, адразу пакрываліся густой малочнай беллю яблыні, грушы, слівы. На лажку ля сажалак, як бы ўсё роўна сюды перакінуўся з саду цвет, укрывалася белым чарэмха. Пачынаючы ад сажалак, яна расла ля рачулкі па берагах да самай грэблі, і цяпер густы белы вір, віляючы разам з ракой, плыў з Кур'янаўшчыны да мастка і далей пад Сушкава і на Зурэчча...

Зелянела ўсё наўкола раптоўна, у адзін, здавалася, дзень, і ў сад разам са шпакамі прылятаў салавей...

Адчыняй вокны і слухай вясну, не сыходзячы з месца...

Зарыкалі пад Асаўком выгнаныя ў поле каровы; па мастку залескаталі калёсы, засвісталі, як салаўі, пугі ля вушэй у коней.

Зямля прасіла плуга, і чалавек адгукаўся, як мог...

Лета ў Кур'янаўшчыне пачынала зацвітаць ліповым цветам. Ліпы ў алеях, зімой сухія, чэрствыя і разгатыя, цяпер высіліся стагамі зялёнага сена; кроны спляліся , і не відаць праз лісце сонца; толькі пчолы, як усё роўна сетачкамі, абселі іх і цяжка калышуцца на жаўтаватых сухвецціях, — напіліся так, што дай бог не зваліцца на зямлю... А тыя, што падаюць, паўзуць тады па траве і па белых галоўках дзяцельніцы ў вуллі, што хаткамі ў радок стаяць пасярод не зачэпленага яшчэ касой саду.

Сад набрыняў пахам дзяцільніцы, укропу, кміну, агурочніку і — ліпавага цвету. Аж, здаецца, зрывае нос...

Ціхім сонечным днём пах ліпы з садоў плыў аж у Асавок і за горку ў Сушкава.

Пасля ліп у Кур'янаўшчыне на полі цвіла грэчка. Шырока, ад Крыжа аж да Асаўка, зямлю ўсё роўна як засыпала снегам — нібыта ён выпаў, як выпадае ранняй вясной у зазімак.

І над грэчкай звінелі пчолы. І тады здавалася, што і сады, і гароды, і лог, і Асавок, — уся Кур'янаўшчына і ўся зямля звініць адным густым пчаліным звонам...

Недзе ў гэтым летнім міжцвецці ў Кур'янаўшчыне пачыналі касіць лагі. У балота — у асаку і хвошч — адразу не лезлі, пакідалі на восень, рэзалі мурог: дзяцельніцу, мятліцу і сівец.

Сена, адзвінеўшы косамі, разбівалі раніцай пасля сябе мужчыны, пераходзілі ў Асавок на сівец, і пасля паяўляліся жанчыны з граблямі. Белыя і чырвоныя хусткі, нажуткі; галасы, смех, вэрхал...

Мурог на добрым сонцы сохне скора, але яго не паложыш адразу ў пуню, што за садам, — мяккаваты; не пакінеш і нязграблены, бо можа трапіць пад дождж.

З паўдня грукала над Хадакамі, парыла, і на лажках пачалі расці копы — заўтра растрасецца і дасушыцца...

Ляжыш у капе, паклаўшы галаву на далоні, і глядзіш угару — на растапыраны блакітны васілёк неба...

Паднізам шапаціць, злягаючыся, мятліца, коле ў шыю. На твар падаюць прывялыя галоўкі дзяцельніцы і скачуць конікі — капа свежая, мяккая, хутка асядае пад табой...

Сонца звярнула з паўдня і. гарачае, хаваецца ў цёмныя тулягі, што плывуць з Сушкава, з захаду, нізка, над самым садам...

Угары над імі ў сіняй праталіне між белымі воблакамі — бацян. Адзінокі, ціхі, спакойны, ледзь кратаецца... Губляецца з воч, тады зноў ловіш яго ніжэй, на белым воблаку — кружыць і кружыць, беручы з ветрам на ўсход. Падлятае да Хадакоў, адтуль зноўку кіруе на Асавок, на Сушкава і губляецца на цёмным тулягу, які пачынаюць паласаваць сваімі белымі грудзьмі ластаўкі, як маланкі...

Робіцца ціха; капа мяккая, як падушка ў ложку, і густа пахне ліпавым цветам з саду...

Зноў паяўляецца ўгары бусел, апускаецца з белым воблакам на лог і накрывае млявым распараным перапялёстым крылом вочы...

Усё змаўкае, толькі пахне ліпавы цвет і палын...

Пасля пачынае пахнуць багуном, гарачым, распараным, і смалістай хвояй... Гэта ўжо ў Ліпніках, у лесе за Задроздзем, пад самай Віліёй, дзе ўся зямля пад высокімі соснамі ўсыпана чарніцамі. Трэба згінацца і згінацца, скубучы буйныя чорныя ягады ў конаўку... У лесе няма чым дыхаць ад сухой гарачыні, пачынае кружыцца галава і верне пот. Сцяло ў грудзях — ні ўсхліпнуць... І шуміць несціхана гарачы лес...

Прачынаешся ўжо тады, калі цябе разам з капой падхопіць бура і коціць логам на сажалкі...

Сады пад ветрам гнуцца аж да зямлі, ралатая ліпа ў Таразэвічавым садзе ля крушні каменя развальваецца надвае і падае на зямлю: адно рала па адзін бок дарогі, другое — па другі. Ля Асаўка сіва ад пяску, як ад дыму — не відаць свету... Копы на лажку як карова языком злізала, — вісіць толькі ўгары растрэсеная доўгая мятліца, яе гоніць у белы свет верх бярэзніку на балоце...

Вецер збівае з ног, не дае ўстаць і ўсё коціць па калючай пасля касы зямлі... Здаецца, ён пагоніць зараз і каменне з крушні сюды, на лог да сажалкі.

Рыкае скаціна; угары бура ганяе белую хустку, сарваную ў некага з галавы...

Нарэшце нізкія сівыя хмары адгукаюцца на ўсё перуном, неба над Асаўком рассякае надвае доўгая ў дзве паласы маланка, і зямлю адразу сячэ град... Буйны, па бабіне, аж трэба закрываць шчокі...

Бура аціхае гэтак жа знянацку, як і пачалася... Вылівень мые яшчэ зямлю з гадзіну, тады паволі аціхае і ён. Крайскі бок — балота — загараецца сіне-чырвонай радугай, блізка, хоць руку да яе працягні.

Лажок чысты ад коп. Толькі ад зямлі падымаецца цёплая сівая пара...

З ліп у садзе капае вада, буйнымі кроплямі; яна блішчыць і на зямлі ў траве, як на балоце.

Пад вечар зноў робіцца ціха, як нічога і не было — толькі растрэсенае сена па ўсім лажку яшчэ дыміцца парай.

Пара падымаецца, збіраючыся ў клубы, ля рэчкі, ля мастка. Над Паграбішчам за Задроздзем выплыла з цёмнай паласы вялікае чырвонае сонца, — якраз за рабінай у канцы саду.

Пад нагамі лужы, у іх плаваюць галоўкі дзяцельніцы і лісце — спарышамі.

Садзіцца сонца, пакідаючы пасля сябе туман і чорную буйную машку на чырвоным акраўку неба...

Лета з Кур'янаўшчыны пачыналі звозіць мужчыны на вазах з жытнімі снапамі, уціснутымі парубнём, з-пад якога пырскалі ў вочы зярняты.

Жніўенькае аціхлае маркотнае поле блішчэла пад спакойным сонцам жоўтым іржышчам і бугрылася мэдлікамі, сярод якіх хадзілі, прыляцеўшы з Задраздзянскага гнязда, ужо маладыя бацяны і няўмела хадзілі па калючым іржышчы і гэтак жа няўмела падымаліся ў лёт, доўга прабягаючы па загонах.

На жатым лепш відаць корм, чымся ў балоце на Крайскім баку, не зачэпленым касой. Яго пакідаюць да маразоў, тады рудую асаку і рабінку рэжуць па самым лёдзе, — звон ад касы чуваць аж у Кур'янаўшчыне ў садзе.

Песні жнеі, што рассыпаліся аж на Сушкоўскім полі, гамана і смех возчыкаў з пугамі ў руках, ржанне коней, клёкат бусла, лескатанне калёс па загонах, — усё зліваецца ў адзін летні блаславёны гул на зямлі — гул радасці ад ураджаю, якога чакалі цэлы год...

Снапы вязуць у Кур'янаўшчыне ў вялікую пуню, прыкладаюць адразу, і зноў калёсы па дарозе вядуць сваю адвечную на зямлі песню, — што рэхам адгукаецца ў Асаўку і пад Хадакамі. Рэха варочаецца бразгатам, грукам, скрыпам і ржаннем назад у Кур'янаўшчыну, каб асесці нанач на Крайскім баку пад Задроздзем.

З цямном нязвезеныя снапы — мэдлікі з крывымі шапкамі — хавае белы туман, зліваючыся з белымі хусткамі на галовах у позніх жней; пазней — і кучкі жней хаваюцца ў тумане...

У Кур'янаўшчыне надыходзяць ціхія цёплыя жніўеньскія дні, з ядранымі зорамі ў небе, з малочным туманам і густой расой на зямлі, — не ступіць нагой.

На лагах пачынаюць сцяліць лён.

У садзе абіраюць белы наліў і падпіраюць адмысловымі калочкамі з ляшчэўніка, прынесенага з Асаўка, дзе за арэшнікам не прабіцца, абстругваюць іх набела і — пад голле маладых яшчэ антонавак, штрыфеля, папяровак, ранетак, цыганак...Адны грушы-дулі не трэба падпіраць: яны павырасталі вышэй стрэх — асталіся яшчэ старыя, спрадвечныя. Блішчаць толькі ўгары налітыя плады жоўтымі бакамі, хаваючы сабой лісце. Іх даставаць трэба толькі паставіўшы драбіну...

І кратаюць у гэту пару малады мёд.

З Асаўка, з бярэзніка, носяць кошыкамі маладыя баравікі, крамяныя, на высокіх тоўстых ножках; жоўтагаловыя чашчавікі, якія цяжка адрозніць ад падасінавікаў; і з Рэпішча, з пушчы, мяшкамі рыжыкі. Набяруць мех па завязку, ускінуць на пляцо і пайшлі...

На Крайскім баку павылазілі аж на кладкі дурніцы і журавіны, — ідучы, чапляешся нагамі. Баішся ступаць на ягады і яшчэ на змей, што тут жа скручваюцца, каб пагрэцца на сонцы. А над усёй Кур'янаўшчынай — чыстае высокае блакітнае неба з белымі ціхімі зажуранымі воблакамі, — лета яшчэ не хоча саступаць нікому...

Але аднойчы раніцай па засыпанай альховым лісцем грэблі з Сушкава праз Задроздзе на Леснікі прайшла настаўніца, маладая жанчына, адна, не баючыся ні далёкай дарогі, ні лесу...

Настаўніца прыносіць з сабой восень...

Шпакі на ржышчы пералятаюць з загона на загон, чародкамі, нібы маленькія хмаркі. І дзеці ў вёсках збіраюцца чародкамі, як шпакі...

Пад вечар над Крайскім бокам высока над зямлёй ляцяць на поўдзень першыя няроўныя клінкі гусей, падаючы адзінокі сумны голас...

Кажуць, перавярні на зямлі камень — і зблытаеш у небе жураву. Яны сёлета рана — будзе ранняя зіма — ляцяць здалёку, з поўначы; зморання, выбіраюць для начлегу не балота, а лажок. Курлычуць, кружачы над Крайскім бокам, зніжаюцца, блытаючыся, б'юцца крыллямі аб высокія азяроды з гарохам і бульбоўнікам ля саду і падаюць на зямлю пад бліскучыя вербы ля сажалкі.

Ужо сеюць на перааранам папары пад Асаўком з сявень на зіму жыта і абіраюць у садзе яблыкі...

За ападкамі не ступіць на зямлю; кошыкі з антонаўкамі толькі на плечы і з плеч, на плечы і з плеч... Не перанасіць... У пуні засыпаны ўвесь свабодны памост.

Пачынаюць капаць бульбу, каб заспець да зацяжных халодных дажджоў, калі абкладвае Кур'янаўшчыну імжой на цэлы тыдзень — не вылазь з хаты.

Выбрана бульба, спарадкаваны яблыкі, уцеплены вуллі, замочана "пянька" — канаплі ў сажалках, абкапаны на зіму прызбы і на таку пачынаюць грукаць цапы. Малоцяць у два, у тры, а то і ў чатыры цапы. Роўны густы перастук ад іх чуваць па ўсёй Кур'янаўшчыне, нібы гэта б'юць не па рассцеленых снапах на таку, а ўсю зямлю, пасцелю за лета, малоцяць цапамі...

У садзе шэра і пуста; застаюцца толькі гарэць чырвоным агнём рабіны, і трашчаць прарэзлівымі галасамі на гасця сарокі, гладкія, з доўгімі-доўгімі вострымі хвастамі. Такія сарокі толькі ў Кур'янаўшчыне...

Паляць згрэбленае пад яблынямі сухое лісце — дым збіраецца на балоце пад Задроздзем палассой, як туман.

Паявіліся першыя гілі і сініцы; на Крайскім баку на балоце заблішчэў цененькі лядок. З начы ціснуў мароз, і адразу на заінелую рунь пад Хадакі на груду выгналі перапялёстую скаціну...

Гарыць у Асаўку яркі агонь — пастухі паляць сасновыя карчы; брэшуць сабакі і бляюць авечкі. Рассыпаюцца па ўсёй руні — не ўстоюць на месцы. Пад Асаўком адзываецца стары груган — сядзіць на самым версе на елцы.

Пасля зноў цішыня да звону ў вушах; у прыродзе спакой і задуменне, — зямля няспешна чакае снегу.

Зіма доўгая і халодная, як і ўсе ранейшыя, яшчэ больш суровая, з марозам, з высокімі гурбамі — замятае аж па стрэхі разам з вокнамі і хавае з воч высокі куст заграннічных ягад, толькі відаць з-пад гурбы цёмнае галлё — дубчыкамі, — якое, залезшы наверх, на гурбу, згрызаюць зайцы.

Маразы калючыя, замуравалі надоўга падвойныя вокны; вецер паўночны, зайшоў з Задроздзя і мяце каторыя ўжо суткі, замятаючы ўсё начыста на дварэ.

Раніцай без шуфля на ганак не выходзь.

Ноччу на ядранае неба выплывае з-за гурбаў ля паркану круглы месяц; праз адталую проці печы шыбіну відаць ваўкі: падыходзяць з Асаўка аж да саду, садзяцца на задніх лапы і доўга і нудна выюць. Пасля перабягаюць садам бліжэй — цісунуцца да жытла.

Грукае ў хляве рагамі аб сцяну спалоханая скаціна і ціхенька скуголіць, забіўшыся некуды ў кут, сабака.

Ваўкі выюць і ў Ліпніках за Задроздзем, і ў Ваўкаўні пад Леснікамі, і ў Асаўку ля Хадакоў.

На кані, запрэжаным у сані, у Даўгынава на базар праз Ліпнікі і не выязджай — ваўкі бягуць следам, а то, як сарваўшыся, пускаюцца даганяць.

Хай пачакаюць недашытыя ў Даўгынаўскага шаўца-яўрэя касцюмчыкі для Лёлі і Чэся...

Скрыпяць дзверы ў хаце і ў хлеве, скрыпіць на двары снег пад нагамі, скрыпяць палазы, скрыпіць сучча ў садзе пад ветрам на марозе... А ноччу "страляюць" вуглы і платы. На ліпах адскоквае кара...

І пахне ўсюды і ноччу і днём мяккім едкаватым дымком — у печы без аддухі паляць сухія альховыя дровы з Крайскага боку.

Калі з начы аціхае вецер, калючае, вялікае чырвонае сонца ўзыходзіць з сіняй смугі недзе зусім блізка — за Хадакамі. Густы-густы іней пакрывае і Крайскае балота, і Асавок, і сады, — і тады ўсё зліваецца ў адну бліскучую яркую шэрань.

І калі верхняе падвойнае акно, што ў хаце проці печы, добра адтае раніцай ад цяпла з чалесніка, у шэрай ранішняй цішыні за другім акном відаць, як павісае на дварэ ўгары адна вялікая — зорачкай — чырвоная на сонцы сняжынка...

Адкуль яна?

Плыве ціхенька ўдоўж акна дваром, не хочучы падаць на зямлю. Так і хаваецца з вачэй, не ўпаўшы.

Б'ецца ў падаталую шыбіну чырвонымі грудкамі гіль. Раз, другі... Просіцца ў хату. Не паспееш адчыніць дзверы, як ён, падбіты марозам, падае мёртвым на двор — на снег пад ногі.

І відаць аж з саду, як далёка на Крайскім баку на балоце ружовым агнём гарыць каліна. І на самых кладках, і далей пад Верх-возера і пад Выганчык.

І гарыць так усю зіму. Яе так многа, што з ёй не спраўляюцца ні людзі, ні сарокі...

Гарыць да самай вясны.

Яе гэты раз прыносяць здалёку на крыллі бацяны. Яшчэ на снег на Крайскім баку, — на толькі што першыя праталіны... І ходзяць яны белыя па белым снезе, высака падымаючы ногі. І гінуць...

Пасля ўжо, праз які тыдзень-другі, з-за Сушкава паўзуць нізкія чорныя хмары. Шалее моцны вецер, зносячы стрэхі і ломячы дрэвы.

Позняя вясна... Дачакацца б хутчэй цяпла і бацянам і чалавеку.

І першы гром сёлета грыміць на голы лес, яшчэ са снегам. Не к дабру...

Недзе пасля 1938 года, у той самы час, калі не стала Леапольда Родзевіча, не стала і ягонай хаты ў Кур'янаўшчыне.

Хату Родзевіча, дзе ў той час жыў Антось Ляшковіч з жонкай Юлькай, дочкамі Анцяй, Таняй і Манькай, перавезлі ў маю вёску Задроздзе і паставілі ў нашым канцы праз вуліцу — якраз насупраць нашай. Бліжэй да фермы, дзе пачыналіся Ліпнікі, за якімі рака Вілія ўжо была падзелена пасярод калком — на савецкі бок і на польскі.

Хату з часанага бярвення перасыпалі, вокны пакінулі старыя, прыкінулі да яе новы трысцень, накрылі "траской" — сасновай гонтай, якую рэзаў на станку на конях Кірык з Сушкава, — у нашым баку тады вялікі майстар.

Хата, пастарэлая за свой век, і цяпер стаіць "жывая-здаровая", і жыве ў ёй адзінокая Юльчына дачка Таня. Па бацьку Ляшковіч, па мужу Кабак.

Перасыпаную Родзевічаву хату ад нашай аддзялялі чатыры старыя таполі (тофелі) і вуліца. Наша хата згарэла ў вайну, бо стаяла блізка да лесу, значыць, была партызанская.

Андрэя Бохана з сям'ёй, што жыў у Таразэвічавай хаце, таксама "ссялілі з хутара" — перавезлі калгасам з Кур'янаўшчыны і "забудавалі" побач з намі па адзін бок вуліцы бліжэй да Ваўкаўні.

І Ляшковіч і Бохан павінны былі жыць не дзе хацелі, а ў сацыялістычнай Задраздзянскай грумадзе — у нашым калгасе імя Сямёна Міхайлавіча Будзённага, а не недзе там за Крайскім балотам у Кур'янаўшчыне. Кур'янаўшчына ўся адышла пад наш калгас.

Немцы ў вайну спалілі і Боханаву хату, на год раней, чымся нашу. Тады яна была сама бліжэй ад лесу.

На месцы Родзевічавай хаты ў вайну ў Кур'янаўшчыне пабудаваўся Валодзя Якубёнчык з нашага Задроздзя, каваль. Падняў на старым Родзевічавым фундаменце новую добрую хату паставіў новыя хлеў і пуню, збудаваў кузню, — усё, як след. Чалавек думаў жыць...

Спалілі немцы ў апошнюю блакаду, у 1944-м годзе. У той жа дзень, у які спалілі і нашу хату.

Хутары вы, хутары... Пры Прышчэпаве вас "наразалі" — выдзялялі, толькі бяры далёкі ад вёсак кавалак зямлі; пры Сталіне зносілі ў калгасы — усе да аднаго; пры Гітлеры ў акупацыю — палілі...

Кур'янаўшчына тады гарэла цэлы дзень. Полымя пад ветрам лізала, як карова языком, і хату, і хлявы, і сухія дрэвы ў садзе, якія пасля маразоў у Фінскую вайну ўжо не пааджывалі.

Уцалеўшы ў тыя маразы, разам з Якубёнчыкавай хатай згарэлі да самай зямлі і заграннічныя ягады...

На месцы першай нашай спаленай хаты мы ў 1947 годзе, купіўшы ў калгасе за дзвесце рублёў зруб, пабудавалі другую. Дагэтуль яна, далёка не новая, ліпіць да пары і жывуць у ёй чужыя людзі.

Так і стаяць цяпер састарэлыя хаты — і некалішняя Родзевічава і некалішняя наша — у канцы Задроздзя, дажываючы свой век. Адна супроць адной. Цераз вуліцу. З вокнамі на Крайскі бок, за рэчку — на поўдзень, на Кур'янаўшчыну... Праз акно цяпер улетку можна ўбачыць далёкае жоўтае жытнае поле ў Асаўку...

Лёля ў старажытнасці ў нашым баку, у Прывіллі, была паганская багіня любові.

(Працяг на стар. 14-15)

ДАБРАЧЫННЫ КАНЦЭРТ

У буйнейшай канцэртнай зале беларускай сталіцы "Мінск" прайшоў вялікі дабрачынны канцэрт вядучых майстроў мастацтваў рэспублікі, прысвечаны 10-й гадавіне аварыі на Чарнобыльскай АЭС.

Арганізатарам правядзення выступіла рэспубліканская асацыяцыя работнікаў праваахоўных органаў "Шчыт Чарнобылю". Усе сабраныя сродкі пойдуць на будаўніцтва ў Мінску капліцы ў памяць пра ахвяры чарнобыльскай катастрофы.

У канцэрце прынялі ўдзел Ядвіга Паплаўская і Аляксандр Ціхановіч, камерны аркестр Рэспубліканскага ліцэя Беларускай акадэміі музыкі, Вялікі сімфанічны аркестр Белдзяржтэлерадыё, студыя "Сябры", "Чараўніцы" і многія іншыя творчыя калектывы і выканаўцы.

На здымку: віцэ-прэзідэнт арганізацыі "Шчыт Чарнобылю" генерал-маёр С. Г. Сазанкоў з кампазітарам Ігарам Лучанком і ўдзельнікамі канцэрта.

Фота Валерыя АЛЯШКЕВІЧА, БЕЛТА

"ТАЛАКА"

Народныя песні і танцы сталі галоўным рэпертуарам новага ансамбля "Талака", які з'явіўся ў Віцебску.

На здымку: салістка ансамбля Алена Буракова.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

"КАРУНАЧКІ"

Дзесяць гадоў пры Жабінкаўскім гарадскім Доме культуры існуе дзіцячы ўзорны танцавальны ансамбль "Карунaчкі" — удзельнік многіх фальклорных фестываляў Брэстчыны. Семдзесят хлопчыкаў і дзяўчынак асноўнага складу ды трыццаць дзяцей з 3 да 5 гадоў у падрыхтоўчай групе — такі склад ансамбля. А танцуючых 'Карунaчкі' і вядомыя ва ўсёй Беларусі, і характэрныя толькі для свайго рэгіёна танцы.

На здымку: кіруе ансамблем выпускніца Гродзенскага культасветвучылішча, у мінулым сама ўдзельніца дзіцячага танцавальнага ансамбля "Лялькі" з Баранавіч Ірына Феафанаўна Румко (у цэнтры).

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА

"ЛіМ" неаднаразова пісаў пра поспех маладога беларускага піяніста Андрэя Паначэўнага на XIII Міжнародным конкурсе імя Ф. Шапэна, пісаў пра сам гэты конкурс, яго традыцыі і цяперашнюю адметнасць. Адметнасцю можна лічыць і тое, што ўпершыню сярод краін-удзельніц гэтага прэстыжнага музыканцкага спаборніцтва была Беларусь. Прычым, як вядома, нашу краіну, апроч студэнта Акадэміі музыкі Андрэя Паначэўнага, прадстаўляў і больш сталы, досыць знаны, але таксама малады піяніст Цімур Сергяеня. На жаль, дадому ён вярнуўся без дыпломаў і прызоў. Але — мае ўражанні, уласныя меркаванні пра конкурс, пра месца музыкі ў грамадстве, пра яе ролю ў стварэнні аўтарытэту краіны. З Цімурам Сергяенем гутарыць наш няштатны карэспандэнт.

"ЯКІМІ Б ДОБРЫМІ НІ БЫЛІ НАШЫ ТРАКТАРЫ..."

— Такім чынам, Цімур, — вашы згадкі пра XIII Міжнародны конкурс імя Шапэна...

— Асабіста мае вынікі ўдзелу ў ім былі не надта ўдалыя: пасля другога тура мне далей іграць не давялося, і я вярнуўся ў Мінск.

— А прычына?

— Прычыны розныя — ёсць суб'ектыўныя і аб'ектыўныя. Адна з прычын у тым, што мне ў другім туры не хапіла некалькі хвілін праграмы — 10 хвілін — гэта вельмі сур'ёзна. Не надта я ў гэтым быў вінаваты, вось такая ўзнікла няўдалая сітуацыя, на жаль. Гэта што тычыцца аб'ектыўных прычын. Конкурс вельмі складаны, сур'ёзны, збіраюцца лепшыя з лепшых. Не ўсё так проста на ім складваецца.

— Я ведаю, што на гэты раз была вялікая колькасць удзельнікаў, літаральна з усіх краін свету, у тым ліку з Японіі, дзе Шапэн цяпер лічыцца ледзь не "нацыянальным здабыткам". З'ехалася неверагодная колькасць удзельнікаў і "балельшчыкаў". А што адчувалася ў атмасферы?

— Я павінен сказаць, што для мяне конкурсная атмасфера заключалася ў штодзённых занятках. Пра атмасферу кулуарную, атмасферу конкурсных абгаварэнняў, атмасферу з пункту гледжання назіральніка я не магу нічога пэўнага сказаць. Я рыхтаваўся і спадзяваўся іграць і, зрэшты, гэтым і займаўся. З такога пункту гледжання атмасфера была самай спрыяльнай, бо гэта справа вельмі цікавая, надзвычай карысная, незалежна ад выніку. І для мяне было шмат новага. Проста нейкія цікавыя адкрыцці! Атмасфера была насычанай, у журы былі самыя вядомыя піяністы-шапэністы.

— Я чуў, што ў Варшаве вас запрашалі даваць канцэрты ў час конкурсу...

— У ліку іншых яго ўдзельнікаў. Польскае канцэртнае агенцтва, як і ўсе іншыя музычныя аб'яднанні Польшчы, вельмі зацікаўленыя ў гэтым конкурсе, і ўсім, я мяркую, была дадзена магчымасць іграць канцэрты, у тым ліку і мне.

— Цімур, а што наконт вынікаў конкурсу: ні Гран-пры, ні першай прэміі не прысудзілі. Чаму, як вы думаеце?

— З аднаго боку, я мог бы гэтае пытанне пакінуць без каментарыяў, я магу выказаць нейкае суб'ектыўнае меркаванне, што там, маўляў, не знайшлося яркай фігуры. Не. Я лічу, што тут усё вельмі складана. Гэта тэндэнцыя многіх апошніх конкурсаў. Мне здаецца, што часам членам журы цяжка пераступіць праз такую думку, накшталт: "Вось мы ў свой час былі, ці ж нас можна параўноўваць!" Напэўна, ёсць рацыя. Аднак жа і сярод тых, хто не дайшоў да фіналу, многія цудоўна igралі. Я тут не пра сябе кажу, сапраўды былі вельмі цікавыя маладыя музыканты, якія "вылецелі" з 1-га тура, 2-га і 3-га. Не заўсёды гэта было справядліва, напэўна. Відаць, конкурс вымагае пэўнай кандыцыі, якая арыентуе сёння на нейкую нівеліроўку, звядзенне полюсаў да цэнтра, каб гэта было прымальна для ўсіх варыянтаў. У выніку — узнікае нейкая аднолькавасць на вельмі высокім узроўні. Высокаўзроўневая аднолькавасць. Магчыма, з гэтага пункту погляду члены журы разгледзелі сітуацыю, вырашылі не даваць галоўныя прэміі. Хоць, з другога боку, 1-я прэмія гарантуе велізарныя грошы, неверагодна камерсальныя гастролі пасля конкурсу, дый сама прэмія 25 тысяч долараў — гэта зусім няблага.

— На вас асаблівае ўражанне хто-небудзь з канкурсантаў зрабіў?

—Мне было цікава паслухаць, па-першае, нашага Андрэя Паначэўнага. Выдатны малады музыкант! Мы шмат разоў сустракаліся. Таксама для мяне былі ключна прыемныя сустрэчы з Людмілай Сяргееўнай Шаламенцавай, яго педагогам. Цудоўны педагог сапраўднага еўрапейскага класа. І Андрэй іграе ў яе цудоўна. Прыклад таго — як ён іграў на трэцім туры, сабраў там масу добрых водгукаў. Што датычыць музыкантаў з іншых краін — вельмі многа цікавых хлопцаў, вельмі многа. Іграюць проста здорава. Але не прайшлі чамусьці...

— А ці можна гаварыць пра тое, што ў розных краінах, на розных кантынентах да музыкі Шапэна ставяцца з нейкіх нацыянальных пазіцый, ёсць нейкія адрозненні інтэрпрэтацый?

— Гэта цікавае, тонкае, складанае пытанне. Можна сказаць — "так". У прынцыпе я сказаў бы, што больш глыбока гэта датычыць разумення магчымасцей раяля. Напрыклад, традыцыйная руская школа разумее раяль як імітацыю голасу, выяўленне, узнаўленне спеваў чалавечым голасам. Гэта опера, тэатр, нейкія жывыя яркія вобразы, але разам з тым гэта мастацтва, чужое нечаму наноснаму, ненатуральнаму. Позірк накіраваны ўнутр. Польская школа з пункту гледжання нацыянальных асаблівасцей —гэта гонар, нейкі імпэт паланезны, нейкая журба, выказаная ў мазурках. Нейкія нацыянальныя асаблівасці творцаў гэтай музыкі. Калі глянуць на японцаў — яны ж не стваралі гэтую музыку, яны ў яе спрабуюць "убудавацца", зразумець, "пралічыць". Атрымліваецца выдатна. І снабізм з гэтай нагоды я абсалютна не падзяляю: была такая агульнапрынятая думка — маўляў, тэхніку вы асвоілі, а вось што датычыць душы, вам тут даводзецца яшчэ доўга папацець. Не ведаю. Мне здаецца, японцы Шапэна спасцігнуць вельмі хутка. Яны вельмі гэтага хочуць.

— Ці не лічыце вы, што ўдзел у такім прэстыжным спаборніцтве, незалежна ад асабістых вынікаў, заўсёды карысны для музыканта?

— Безумоўна, карысны. Гэта дае вялізную спажыву для роздуму. Нават у нечым паражэнне заўсёды больш карыснае, чым перамога. Перамога — гэта тое, што ўжо атрымаў, а паражэнне яшчэ дае магчымасць прадоўжыць "чароўнасць" гэтага ўсяго шляху. Але ёсць адна тэма, якую хочацца тут закрануць.

У чым рэч? На конкурсе іграла са 140 замоўленых — 120 чалавек з усіх краін свету. Была пэўная колькасць так званых "савецкіх піяністаў". Але ў асноўным — прадстаўнікі развітых краін. За кожным з іх стаіць сістэма. Я не кажу — багатая сям'я, бацькі, нейкія выдатныя магчымасці фінансавыя. За кожным стаіць магутная навучальная ўстанова, магутная краіна з яе сацыяльнай праграмай. Наша мастацтва вельмі цяжка само сябе акупляе, як гэта ў нас сёння прынята гаварыць. Тэатр тычна магчыма — знішчаць залу філармоніі, прадаць самому гэтыя білеты, потым пакласці ў кішэню нейкі прыбытак, калі канцэрт адбудзецца. Але справа не ў гэтым. Я нікога не хачу крыўдзіць і стараюся гэтую праблему не абвастраць.

Але я глыбока перакананы, што сёння, колькі б у нашай Беларусі ні было б зроблена трактароў, БелАЗаў, тэлевізараў, халадзільнікаў, якімі б яны ні былі добрымі (дай Бог, каб яно так і было), як бы яны хутка ні прадаваліся, які б прыбытак краіне ні прыносілі, —прэстыжу сапраўднага, такога, які магла б прынесці правільная палітыка ў адносінах да мастацтва прафесійнага, і ў прыватнасці да музычнага, гэта не прынясе. Не помняць у свеце ўсіх, нават выдатных, палітычных дзеячаў. Не помняць, хто 20—30—100 гадоў назад быў прамысловец, хто бізнесмен — купцы, як тады называлася, альбо нейкія дзелавыя людзі свайго часу, — ды помняць усе Шапэна! Нават такія прызнаныя ў плане бізнесу людзі, як японцы, разумеюць, што без мастацтва не абысціся. Не абысціся без гэтага і нам. Неабходна прадстаўляць Беларусь не толькі на ўзроўні выпушчаных тавараў, а і на ўзроўні існуючай ужо тут даўно і як бы — з скажаў —паміраючай прафесійнай музыкі. Я хачу, каб гэтая сфера нашай дзейнасці была зноў адкрыта, каб з'явілася не тое каб пільная ўвага да яе, а нейкая перспектыва.

Сёння ж сітуацыя такая, што ўсё гэта трымаецца на двух-трох дзесятках энтузіястаў, якія па сутнасці з'яўляюцца спецыялістамі, музыкантамі, педагогамі вельмі высокага класа. Гэта нам спадчына ад савецкай улады, якую можна хаяць, можна хваліць, але адно вельмі пэўна і дакладна: сістэма прафесійнага музычнага выхавання. Думаю, наконт гэтага ніхто спрачацца не будзе. Цяпер жа ўсё вельмі праблематычна. Я пераканаўся, што ў свеце заняткі музыкай — выключна дарагое задавальненне. І ў нас, дарэчы, таксама. Тыя, хто вучыць сваіх дзяцей музыцы сёння, пачынае гэта разумець.

Таму неабходна тэрмінова штосьці рабіць. Зрабіць зусім канкрэтныя захады. Без прыцягнення сур'ёзнай зацікаўленасці, нейкіх сродкаў — як дзяржаўных, так і прыватных — тут не абысціся. Я не спецыяліст у эканоміцы, у галіне матэрыяльнай вытворчасці і да т. п. У мяне іншая прафесія. Але я бачу, як гэта робіцца ў цывілізаваных краінах. Я не хачу камусьці наступаць на мазоль, але сцвярджаю, што было б толькі на карысць, калі б з пункту гледжання падаткаабкладання быў зроблены нейкі крок, які дазволіў бы сёння, напрыклад, бізнесменам ахвяраваць, памагаць дзеячам культуры, а не культуры наогул. Бо што такое культура? У абагульненым сэнсе гэта слова нічога не азначае. Ёсць паняцце — мастацтва: музыка, жывапіс, балет, кіно і гэтак далей. Вось канкрэтна музыка сёння мае патрэбу ў падтрымцы, як ніякі іншы від мастацтва, і пра гэта трэба вельмі гучна гаварыць.

— Вернемся да музыкі... Цімур, хацелася б даведацца, а што для вас азначае Шапэн?

— Сёння гэта адзін з самых выконваемых у свеце фартэпіянных кампазітараў і адзін з самых цяжкіх для піяніста. Ён вымагае гранічнай асабістай шчырасці і вельмі дакладнага і правільнага разумення — што ты хочаш сам у гэтым зрабіць, у гэтай асобнай дзяржаве з уласнымі законамі, межамі і ўласным жыццём, якой для мяне з'яўляецца музыка Шапэна. Дзякуючы спрыяльным акалічнасцям я цяпер заканчваю навучанне ў аспірантуры ў класе Навума Штаркмана. А ён лічыцца адным з прызнаных у свеце піяністаў-шапэністаў. Вучань самога Канстанціна Ігумнава. У мяне так атрымалася ў жыцці, што я ў 5-ым класе ліцэя трапіў да Ірыны Аляксандраўны Цвятаевай, а яна была вучаніцай Льва Аборына — лаўрэата 1-га конкурсу імя Шапэна. Потым, калі яе не стала, я заканчваў кансерваторыю ў Валерыя Шацкага, які вучыўся ў Фліера, а той, у сваю чаргу, быў вучнем Ігумнава. І вось цяпер пашчасціла займацца ў непасрэднага вучня Ігумнава — у Штаркмана. Зразумела, што школа Ігумнава дазваляе пранікнуць у сапраўдную глыбіню Шапэнавай музыкі. Толькі гэта вельмі цяжка. Патрэбны велізарныя душэўныя намаганні.

— Дзякуй, Цімур, за шчырую размову.

Алесь ВОЛЬША

ПРЭМ'ЕРА — ЗАЎСЁДЫ ПАДЗЕЯ!

Завяршэнне каляндарнага года звычайна супадае з пікам канцэртнага сезона. Так здарылася і на гэты раз: у адзін са снежаньскіх вечароў у Вялікай зале філармоніі адбылася прыкметная падзея ў культурным жыцці Беларусі — прэм'ера Канцэрта для скрыпкі з аркестрам Яўгена Глебава.

Прызнаны майстар музычнага тэатра, аўтар мноства сімфанічных палотнаў, якія сталі класікай беларускай музыкі, Яўген Глебаў упершыню звярнуўся да жанру скрыпічнага канцэрта. Разам з тым новы твор уяўляе сабою арганічнае, натуральнае развіццё творчай манеры кампазітара: тут чуюцца і "водгукі тэатра" (інтанацыйныя алюзіі з балетаў "Ціль Уленшпігель", "Маленькі прынц"), і элементы джазавай стылістыкі, якія выходзяць з ранняга этапу творчасці кампазітара (балет "Мара", вядомыя эстрадныя кампазіцыі Я. Глебава 60—70-х гадоў).

У адрозненне ад моднай сёння тэхнікі калажа ў Скрыпічным канцэрце няма простага цытавання мелодый — гэта хутчэй аддаленыя рэмінісцэнцыі ўласнай творчасці, успаміны пра тыя творы, якія цяпер, на жаль, рэдка выконваюцца, але ў свой час сталіся значнымі вехамі беларускай музычнай культуры.

У гэтым сэнсе новую працу Я. Глебава можна разглядаць як нейкі вынік, рубеж у творчасці Майстра. Адначасова яна, безумоўна, — істотны ўнёсак у развіццё беларускага скрыпічнага канцэрта. Як вядома, у гэтым жанры нашымі кампазітарамі створана нямала цікавых і значных твораў: згадайма скрыпічныя канцэрты Пятра Падкавырава, Дзмітрыя Камінскага, Генрыха Вагнера, Рыгора Суруса, Галіны Гарэлавай.

Яшчэ з часоў Антоніа Вівальдзі ў еўрапейскай музыцы склалася традыцыя трохчасткавага скрыпічнага канцэрта, дзе дзве хуткія часткі абрамляюць сярэднюю павольную. Па гэтай мадэлі працавала большасць майстроў — ажно да XX стагоддзя, калі ўзніклі новыя, раней нязвыклыя формы інструментальнага і, у прыватнасці, скрыпічнага канцэрта.

Яўген Глебаў свядома адыходзіць ад устойлівай традыцыі і стварае форму канцэрта двухчасткавага. Музыка твора прываблівае шчырым лірызмам. Светлае, адкрытае ўспрыманне свету дамінуе ў першай яго часціны, ва ўступным раздзеле якой голас скрыпкі сола гучыць засяроджана і страсна, як унутраны маналог. Яму папярэднічае інтрадукцыя, насычаная маляўнічымі аркестравымі гучаннямі, яркімі каларыстычнымі эфектамі. Тут Я. Глебаў пацвярджае сваю рэпутацыю бліскучага майстра аркестравага пісьма, які цалкам валодае шырокім спектрам выяўленчых магчымасцей сучаснага аркестра.

Як заўсёды ў творчасці Я. Глебава, ёсць тут чароўны шчодры меладызм — тэмы першай часткі захапляюць сваёй прыгажосцю. Нельга не ўспомніць пры гэтым поўныя меладычнага багацця тэмы яго вядомых балетаў, найперш — знакамітае "Адажыо Розы і Маленькага прынца", якое зрабілася любімым нумарам у рэпертуары многіх салістаў-інструменталістаў і розных ансамбляў.

У адрозненне ад распеўнай, не пазбаўленай драматычнага пафасу, I часткі, фінал Канцэрта — гэта стыхія віртуознасці, пазначаная яркім скерцозным характарам. Але і тут часам узнікаюць астраўкі лірызму, як, напрыклад, дзівосная кантыленная тэма ў верхнім рэгістры скрыпкі.

Кампазіцыйную, архітэктанічную стройнасць твору надае вяртанне ў фінале (у партыі медных духавых) да інтанацый I часткі. Так будуецца своеасаблівая арка паміж пачаткам Канцэрта і яго фіналам.

У цэлым у музыцы новага твора Яўгена Глебава дамінуюць прастата і яснасць музычнай мовы. Але гэта ёсць тая прастата, якая, на думку Ё.-В. Гётэ, з'яўляецца доляй толькі сталага творцы і прыходзіць з вялікім жыццёвым і мастацкім вопытам. Гэтыя якасці ў Я. Глебава дзівосна спалучаюцца з душэўнай маладосцю, якая відавочна валадарыць у музыцы Скрыпічнага канцэрта.

Першым інтэрпрэтатарам твора стаў Леў Гарэлік. Прычым ён не толькі натхнёны выканаўца, а і, можна сказаць, сатворца, які ў многім інспіраваў з'яўленне гэтай прэм'еры. Міжволі ўспамінаецца гісторыя стварэння бліскучага Скрыпічнага канцэрта Ф. Мендэльсона. Яго сябар, знакаміты скрыпач Фердынанд Давід, у адным з лістоў звярнуўся да кампазітара: "Ну што табе каштуе напісаць скрыпічны канцэрт, а ўдзячнае чалавецтва доўга будзе помніць цябе..."

Як прызнаўся Леў Гарэлік, прыкладна з гэткімі ж словамі ён звярнуўся гады два назад да Яўгена Глебава. А потым стаў яго добрым дарадцам у працэсе стварэння Канцэрта. Кампазітар, жадаючы, каб яго музыка гучала і жыла, ахвотна і з удзячнасцю прыслухоўваецца да думкі першага выканаўцы.

Артыстычную манеру Льва Гарэліка заўсёды вылучалі яркасць, пераканаўчасць інтэрпрэтацыі, высокае прафесійнае майстэрства. Скрыпка знакамітага французскага майстра Вільома ў яго руках гучыць насычана, палётна, а тэхніка выканаўцы заўсёды бездакорная. У Скрыпічным канцэрце Я. Глебава інтэрпрэтатарская канцэпцыя была пераканаўча прадуманай, лагічна яснай, не пазбаўленай драматычнага пафасу.

Дарэчы, выдатны скрыпач Леў Гарэлік добраахвотна ўзяў на сябе высокую асветніцкую місію: за апошнія сорак гадоў сваёй артыстычнай дзейнасці ён выканаў усе хоць колькі значныя творы для скрыпкі беларускіх аўтараў мінулага і цяперашняга часу і запісаў іх у фонд Беларускага радыё. Так ён стварыў своеасаблівую анталогію беларускай скрыпічнай музыкі.

Дырыжор Віктар Собалеў арганічна ўключыў прэм'еру Канцэрта Я. Глебава ў праграму вечара сімфанічнай музыкі, дзе прагучалі таксама "Ноч на Лысай гары" М. Мусаргскага і Трэцяя сімфонія ("Боская паэма") А. Скрабіна. Паводле задумы дырыжора вобразная канцэпцыя праграмы павінна была развівацца ад "бесоўства" праз пранікнёны лірызм і скерцознасць да боскага экстазу скрабінскай кампазіцыі.

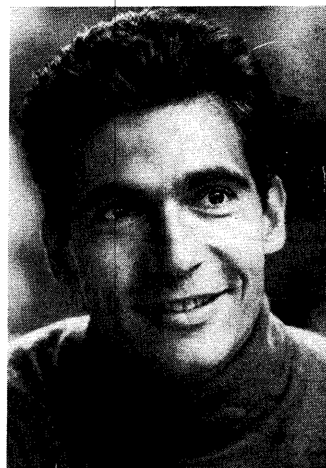
Прэм'ера, уключаная ў праграму, — твор Яўгена Глебава, мела ў слухачоў цёплы прыём. Гэта сапраўды падзея прыкметная, бо апошнім часам не надта часта мы робімся першымі слухачамі новых буйных музычных твораў.

Ігар ВЯДЗЕНІН,
кандыдат мастацтвазнаўства

У ПЛАНАХ — СУПРАЦОЎНІЦТВА

Паўтара года назад я ўжо меў гутарку з гэтым замежным дырыжорам адразу пасля філарманічнага канцэрта, у якім выконваліся Адажыо з Дзесятай сімфоніі Г. Малера і Пятая сімфонія Д. Шастаковіча. Уся канцэртная праграма тады прагучала быццам бы на адным дыханні, з нейкім асаблівым уздымам, дзякуючы творчым намаганням госця з Мюнхена — маэстра П'ера Дамініка Панэла. Ужо тое, што ён дырыжыраваў Акадэмічным сімфанічным аркестрам Рэспублікі Беларусь без партытур, ведаючы кожны твор на памяць, сведчыла пра незвычайныя прафесійныя вартасці музыканта. Прываблівала яго экспансіўная дырыжорская манера, імкненне як мага ярчэй і пераканаўча данесці да слухачоў змест музыкі.

І вось П.-Д. Панэл ізноў завітаў у Мінск, прапанаваўшы філарманічнай публіцы новую сімфанічную праграму з твораў І. С. Баха і А. Брукнера. Захацелася яшчэ раз сустрэцца з гэтым цікавым дырыжорам, пагаварыць пра яго творчасць, пра супрацоўніцтва з нашымі музыкантамі.

— Скажыце, паважаны маэстра, калі і пры якіх абставінах узнік творчы альянс паміж вамі і Акадэмічным сімфанічным аркестрам Беларусі?

— Павінен прызнацца, што гэта адбылося зусім выпадкова і нечакана для мяне самога. Прыкладна ў сярэдзіне 1992 года, калі я аднойчы дырыжыраваў на Нямецкім тэлебачанні сімфанічнай праграмай з цыкла "Увага: класіка!", са мной сустрэліся два музыканты з Мінска. Ад іх я ўпершыню і даведаўся пра беларускі аркестр, яго багатыя выканальніцкія традыцыі. І неяк адразу ж у мяне з'явілася жаданне паехаць на гастролі ў адну з незнаёмых рэспублік былога СССР, каб непасрэдна на месцы, за дырыжорскім пультам, бліжэй пазнаёміцца з творчасцю старэйшага музычнага калектыву Беларусі.

Доўга не думаючы, паслаў па факсе пісьмо ў вашу філармонію і хутка атрымаў запрашэнне на гастрольны канцэрт у Мінску. Помню, мой дэбют на мінскай сцэне адбыўся ў лістападзе таго ж 1992 года і быў цёпла сустрэты публікай. Спадабаўся ён і кіраўніцтву філармоніі. З таго часу штогод выступаю з беларускімі аркестрантамі ў сімфанічных канцэртах.

— Наколькі я ведаю, пазалетась з вамі быў заключаны на год адпаведны рабочы кантракт.

— Так. І ўжо ў ліпені 1994 года Акадэмічны сімфанічны аркестр Беларусі разам са мною выязджаў на некалькі канцэртаў у сталіцу Лівана — Бейрут, дзе нас прымалі па-сапраўднаму горача, з захапленнем. Потым мне выпаў гонар адкрываць у Мінску чарговы 57-ы канцэртны сезон прэм'ерай беларускай музыкі. Гэта была Дзевятая сімфонія Дзмітрыя Смольскага, напісаная сучаснай музычнай мовай, вельмі арыгінальная па сваіх кантрастных частках (асабліва вылучалася трэцяя з імправізацыяй саліруючай электрагітары). На маю думку, адкрыццё новага сезона прайшло тады ўдала.

— Маэстра, дзе вы вучыліся музыцы і як сталі прафесійным дырыжорам?

— Закончыў Мюнхенскую музычную акадэмію імя Рыхарда Штраўса. Пасля ўдасканальваў дырыжорскае майстэрства і паявішаў сваю кваліфікацыю ў майстар-класах знакамітага аўстрыйскага дырыжора Герберта фон Караяна.

— Значыць, вы прайшлі караянаўскую выканаўчую школу?

— Я браў урокі ў славутага маэстра ў Берліне, наведваў яго творчыя семінары, аркестравыя рэпетыцыі. Усё гэта, безумоўна, зрабіла жыватворны ўплыў на маё прафесійнае станаўленне як дырыжора, садзейнічала пашырэнню агульнага музычнага кругагляду, выпрацоўцы пэўных крытэрыяў пры адборы таго ці іншага канцэртнага рэпертуару.

— Дарэчы, якія творы часцей за ўсё ўключаеце ў гастрольныя праграмы і якім кампазітарам аддаеце перавагу ў сваёй дырыжорскай практыцы?

— У першую чаргу мяне цікавіць малавядомая для слухачоў непраграмная сімфанічная музыка такіх кампазітараў, як Брукнер, Малер, Стравінскі, Шастаковіч. Іх творы даволі часта з'яўляюцца ў маёй інтэрпрэтацыі на канцэртных эстрадах не толькі Мінска, але і шэрагу краін Заходняй Еўропы, бразільскага горада Сан-Паулу. Разам з тым люблю таксама дырыжыраваць і праграмнымі буйнымі творамі, асабліва Чайкоўскага, з іх глыбокім зместам, якія прасякнуты жывымі чалавечымі пачуццямі.

На музычным фестывалі "Мінская вясна-94" мне давялося іграць з аркестрам Беларусі Дзевятую сімфонію Антона Брукнера, творчая спадчына якога наогул доўгі час знаходзілася падспудам. Дарэчы, гэты апошні твор аднаго з вядомых аўстрыйскіх кампазітараў XIX стагоддзя не мае фіналу (цяжкая хвароба перапыніла працу майстра). Аднак і без фіналу брукнерская музыка дае шырокае ўяўленне пра тыя пачуцці, вобразы, імкненні, якія хвалявалі аўтара позне-рамантычнага сімфанізму. Я быў задаволены, што беларускія выканаўцы, глыбока адчуўшы старонкі гэтай манументальнай партытуры, здолелі з сапраўдным натхненнем раскрыць яе змест перад слухачамі. А цяпер вось адбылося выкананне Восьмай сімфоніі Брукнера, якую я прапанаваў мінскім меламанам у сувязі са 100-годдзем з дня смерці кампазітара.

— Вы, маэстра Панэл, ужо чацвёрты сезон цесна супрацоўнічаеце з нашым аркестрам; добра спазналі на практыцы ўсе яго вартасці і слабыя месцы. Як на ваш погляд, ці дасягае ён еўрапейскага ўзроўню?

— Беларускі аркестр, безумоўна, валодае высокім тэхнічным і мастацкім патэнцыялам, яму пад сілу здзяйсненне самых складаных творчых задач, у чым я асабіста не раз пераконваўся. Да таго ж, амаль усе музыканты-выканаўцы, незалежна ад характару інструментаў, выяўляюць сакавітае, насычанае гучанне, што я лічу рэдкай станоўчай з'явай аркестравага выканальніцтва. Але, на маю думку, ёсць і некаторыя праблемы. Зараз у гэтым калектыве адбываецца змена музыканцкага складу, у яго ўліваецца нямала здольнай моладзі, з якой трэба пастаянна і ўпарта працаваць, адточваць прафесійнае майстэрства. На жаль, адсутнасць у Акадэмічным аркестры сталага мастацкага кіраўніка і галоўнага дырыжора не спрыяе ў апошні час развіццю нармальнага творчага працэсу.

— Я ведаю, што, апрача правядзення публічных канцэртаў, вы маеце з нашым аркестрам значную працу па гуказапісе на кампакт-дыскі асобных праграм класічнай музыкі. Якія вынікі гэтай працы?

— На працягу 1993—1994 гадоў з дапамогай маскоўскай брыгады фірмы гуказапісу "Аніма-Вокс" я запісаў разам з беларускім аркестрам творы для трох кампакт-дыскаў. Сярод іх: сімфанічныя фантазіі П. Чайкоўскага "Бура", "Гамлет", "Рамео і Джульета"; гэтага ж кампазітара балада "Ваявода" (паводле Пушкіна) і сімфонія-паэма "Манфрэд" на байранаўскі сюжэт, а таксама Адажыо Г. Малера і Пятая сімфонія Д. Шастаковіча. Тры лазерныя дыскі з гэтымі творамі былі летась выпушчаны адной нямецкай фірмай горада Касэля. Яны маюць значныя перавагі параўнальна са звычайнымі грампласцінкамі і даюць больш паўнацэннае ўяўленне пра аркестр.

— Нарэшце, зусім стандартнае пытанне: якія вашы далейшыя планы?

— У мяне ёсць праект-задума падрыхтаваць з удзелам супрацоўнікаў Мюнхенскага тэлебачання музычны тэлефільм пра Акадэмічны сімфанічны аркестр Рэспублікі Беларусь, каб паказаць яго потым у час гастроляў калектыву ў Германіі летам бягучага года. Хачу таксама працягваць запісы з беларускімі музыкантамі класічных твораў для наступных двух кампакт-дыскаў. Рэпертуар ужо канчаткова вызначаны. Але ўсё залежыць ад таго, як складуцца далейшыя творчыя ўзаемаадносіны з рэспубліканскай філармоніяй і ці будзе заключаны са мною як з дырыжорам новы кантракт.

P. S. Велічная сімфонія А. Брукнера, пра якую гаварыў маэстра Панэл, і рэмінорны фартэпіянны канцэрт Баха ў бездакорным яркім выкананні маладога таленавітага піяніста Юрыя Блінова прагучалі ў зале філармоніі, выклікаўшы сапраўднае захапленне ў мінскіх меламанаў.

Георгій ЗАГАРОДНІ

ЛіМ ЧАСАПІС

З ЛЮБОЎЮ ДА ПРЫРОДЫ

жыў і працаваў Уладзімір Ляўданскі, з дня нараджэння якога споўнілася 85 гадоў. Па-сапраўднаму ў літаратуру ён прыйшоў у сталым узросце — толькі ў 1957 годзе, хоць як перакладчык заявіў аб сабе яшчэ ў 1937 годзе, але ў асноўным па-беларуску ўзнаўляў грамадска-палітычную літаратуру, а ў 1949—1963 гадах нават загадваў сектарам перакладаў твораў класікаў марксізму-ленінізму Інстытута гісторыі партыі пры ЦК КПБ.

А знайшоў У. Ляўданскі сваё сапраўднае прызванне ў літаратуры для дзяцей. Яго апавяданні, навелы адлюстроўваюць пераважна розныя моманты жыцця беларускай прыроды, расказваюць пра звяроў і птушак, багаты раслінны свет. Аб гэтым сведчаць кніжкі "Адкрыццё сезона" (1960), "На беразе ракі" (1962), "На прывале" (1966), "Ноч над Нёманам" (1969), "Пад старым дубам" (1971), "Яшка прыляцеў" (1973), што выйшла ў год смерці пісьменніка.

ЗІМОВЫ БУКЕТ У ІНТЭР'ЕРЫ

Выстава "Зімовы букет у інтэр'еры" адкрылася ў Брэсцкім музеі выратаваных каштоўнасцей. Аўтарам работ з'яўляецца Раіса Дзмітрыеўна Бачарова (на здымку), якая кіруе гуртком прыроды і творчасці пры гарадскім доме дзіцячай і юнацкай творчасці. Біёлаг па адукацыі, яна яшчэ са студэнцкіх гадоў захаплялася кветкамі, займаецца іх фатаграфаваннем.

Каля трыццаці работ, прадстаўленых на суд гледачоў, — гэта аранжыроўкі і кампазіцыі сухацветаў, штучных кветак, спалучэнне штучнага і натуральнага матэрыялаў.

Фота Рамана КАБЯКА, БЕЛТА

"ЧАРОЎНЫ АЛОВАК"

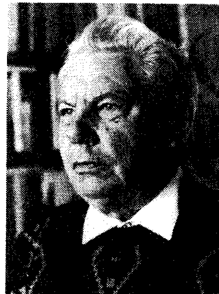
— так называецца выстава вучняў віцебскай сярэдняй школы N 20, якая адкрылася ў дзіцяча-юнацкім мастацкім цэнтры "Маладзік". Звыш 100 твораў юных майстроў прадстаўлена на ёй. Жывапіс, графіка і іншыя віды дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва адлюстроўваюць пяцігадовую працу вучняў школы з мастацкім ухілам. На адкрыцці выставы выступіў вучань Ю. Пэна, адзін са старэйшых віцебскіх мастакоў Пётр Явіч.

На здымку: старшакласнікаў вітаюць пачынаючыя мастакі.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

Паэзія

Пятро ПРЫХОДЗЬКА

ГАРТАЮЧЫ ДАРОЖНЫ СШЫТАК...

ТОЙ ДЗЕНЬ

Гартаючы дарожны сшытак,
Шмат розных згадваю часін.
Але з шматлікіх дзён пражытых
Найбольш запомніўся адзін —

Той дзень, што збіў з рэйхстага пыху,
Узняў над ім барвовы сцяг
І цветам радасным успыхнуў
Ва ўсёй Еўропы на вачах.

Ён у акоп мой на дасвецці
Прыйшоў наяве, а не ў сне,
Пранёс жаданы кліч па свеце,
Што наступіў канец вайне.

Яго прыходу ўсе чакалі —
На плошчы вёсак, гарадоў.
У вечнасці ўступаў ён далі
З цяжэйшых чатырох гадоў.

Спяшаўся кожны адазвацца, —
Што не ісці больш на вайну.
З зямлі і мёртвы мог падняцца,
Пачуўшы гэту навіну.

Зямля казала ўсім: "Жывіце,
Нясіце гонар у вякі!"
А на зялёным полі ў жыцце
Галоўкі ўзнялі васількі.

Здавалася — здалёку продкі
У святой, нясцішнай барацьбе
Ішлі ў той дзень на нашы ўгодкі,
Прытульвалі нас да сябе.

Удзячны з бязлічу паклонаў
Зямлі, што мне жыццё дала,
І з дваццаці сямі мільёнаў
Мяне ад смерці ўберагла.

Той дзень мы святам называем,
Якога больш не паўтарыць.
Хай мой вяночак разам з маем
Ля помніка зарой гарыць.

Але цяпер, праз паўстагоддзе,
Аддам даніну даўніне,
Нідзе, ні пры якой нагодзе
Я не хачу быць на вайне.

НЕПАЎТОРНАСЦЬ

І шчасце апяваючы і гора,
Я прад табой, паэзія, ў даўгу:
Таго радка, што напісаў учора,
Сягоння паўтарыць я не магу.

Магчыма, ён і лепшы быў за тыя,
Што прысвячаў мінуламу я дню.
Ды для мяня яны — усе святыя,
Я кожны з іх ствараю ўпершыню.

Паэты ўсе на ўласнасць права маюць,
Ніхто ўзамен нічога не дае.
Бывае — сэрцы людзям замяняюць,
Але яны ўжо будуць не свае...

Крынічка ў полі да сябе гукае, —
Як ты не павернеш уверх дном,
І нельга кветкі замяніць, якая
Вясной квітнее пад тваім акном.

Я чую кліч пары салдацкай горна,
Юнацтва ў сэрцы з даўніх дзён нашу.
Але заўсёды слова непаўторна,
Якому ты аддаў усю душу.

ЗНАЙСЦІ ПАВІННЫ ВЫЙСЦЕ

О, колькі выплеснула бруду
На край Чарнобыля віхура!
Адсюль, дзе ўжо не стала люду,
Дваццаты век сыходзіць хмура,

Бяжыць — бы конь загнаны ў мыле
Далей ад нашых бед да скону.
Але за што страшэннай быллю
Нам лёс паслаў такую зону?

Мне гаварыў адзін вучоны —
І ён, напэўна, мае рацыю, —
Што мурашы ў лясах той зоны
Не паддаюцца радыяцыі,

Жывуць сабе — нібы нідзе там
Няма пашкоджанай ігліцы.
А мы вось і зімой і летам
Нітраты п'ём з адной крыніцы.

Як цяжка ў сэрцы боль выношваць,
Дзе ўсё жыццё было, каханне,
І для дзяцей сваіх выпрошваць
Дзесь за мяжой выратаванне.

Ад горкай, непасільнай ношы
Паўноткі душы нейкай злосці.
І мурашам, дзе луг не кошан,
Гатовы людзі пазайздросціць.

Трашчыць дзяржаўная эліта, —
Які ж яшчэ патрэбны бой нам?
І так нямала слёз праліта
Ад розных міжусобных войнаў.

Турбуецца працоўных маса,
Каб жыць хоць крыху лепей стала.
Завошта ж на падземных трасах
Усё метро ў нас баставала?

Магчыма, крыху перабольшыў
Я ў параўнанні з мурашамі.
Але з бяды, не мець каб горшай,
Знайсці мы зможам выйсце самі.

ДРЭВЫ, ПАСАДЖАНЫЯ ЯКУБАМ КОЛАСАМ

Пра тых забудзем, хто ва ўладзе
Заняў пасты сабе наўздзіў.
Давай паходзім па тым садзе,
Што Бацька Колас пасадзіў.

Яго згадаем добрым словам
Без смутку, жалю і мальбы.
У гэтым садзе адмысловым
Чатыры ўбачыш ты дубы.

Як многа мар і думак ясных
Яны табе навеюць зноў:
Іх тут пясняр рукой уласнай
Садзіў у гонар трох сыноў —

Данілы, Міхася і Юры —
Крывінак родных, дарагіх.
Пад стогнам вогненнай віхуры
Навек адзін застаўся з іх.

Дубкі-сыны з-пад вокнаў дома
Усім адгукаюцца лясам.
Ну, а чацвёрты дуб, вядома, —
То гэта ж бацька іхні сам.

Святую памяць адгалоскам
Даносіць з неба весні гром.
Яшчэ ты ўбачыш тут бярозку,
Што азарае сад святлом.

Яе садзіў паэт старанна
У памяць жонкі дарагой;
Марыя Дзмітраўна так рана
На вечны адышла пакой.

Нібы сама бярозка стала
Тут загароджваць шлях бядзе.
А родны Колас, як бывала,
Па садзе спецжкаю ідзе.

Навум ГАЛЬПЯРОВІЧ

"І СТАНЕ СЛОВА ГАВАРЫЦЬ"

●

Нібыта чмель над кветкаю завіс,
Мой новы дзень, шукаючы натхнення.
І позіркам сваім ён зверху ўніз
Вышуквае мяне ў цішы асенняй.

Я ж бы часцінка, бы ад сонца цень,
У безлічы і з'яваў і прадметаў,
Чакаю кожны раз, што прыйдзе дзень,
І з асалодай дзякую за гэта.

Знайду у тым кругазвароце шлях.
І ў той цяжкой хадзе па ім спазнаю,
Што пры́ме сэрцам родная зямля
І за свайго адзінага прызнае.

СІМЯОН ПОЛАЦКІ

Укленчаны радок — не раб,
Калі выпростваецца раптам,
Калі адчуе сэрца радасць
Ці светлы тонкі міг хаця б.

І не стрыножыць, не скаваць
Памкненні велічнага духу,
І думак казачнага руху,
Што вырве нематы пячаць.

І стане Слова гаварыць.
І будзе ў свеце адмыслова:
Маўчаць вяльможы і цары,
Ды уладараць Дух і Слова.

●

Птушкі лётаюць, расце трава,
За вясной — другая частва года.
Не губляе тайнаў рамяства
Вечная руплівая прырода.

Каб на момант толькі уявіць,
Што дакладны графік сапсуецца,
Што тугая казачная ніць,
Што сё лучыць на зямлі, парвецца,

Што было б тут? Ды мацней за нас
Горды дух і вечны рух стварэння.
Бо вакол адзін бясконцы Час.
Ну, а ўсё астатняе — імгненне.

●

Над светам певень хрыпла пракрычаў,
І цягніка пачуў я гул за лесам.
А нехта зноў пра развіццё прагрэсу
З дынаміка суседскага крычаў.

Сінеў праз туманоў мігценне лес,
Пракаркаў крук, чмель прагудзеў над вухам.
Я гэта ўсё цяпер, нібы прагрэс,
А не дынамік, у самоце слухаў.

І думкі зноў сягалі ў дзіўны свет,
Дзе месца ёсць пяшчоце і каханню.
Які, нібы сцяжынка у траве,
І як крыніца чыстая, паўстане.

●

Па пустыні, па пустыні,
Па зыбучаму пяску
Мы зноў крочым, а святыні
Пазабытыя пакуль.

І рыпяць пясчынкі ў роце.
Суха горлу і вачам.
Што ж на новым павароце
Абяцае заўтра нам?..

●

А, можа, я — лісток той адарваны,
Што вецер будзе над зямлёй насіць?..
На чорным небе месячык вісіць
Падкоўкаю, не мне падараванай.

І дожыцца, і дожыцца палёт.
Я ў ім, напэўна, не знайду спачыну,
Пакуль сваю не ўбачу аблачыну
І не згадаю даўні радавод.

●

У самотнай роспачнай хвіліне,
Калі стане невыносна мне,
Я, нібы маэстра Паганіні,
Зайграю на адной струне.

А калі і тая абарвецца,
Засіпіць хрыпаты голас мой,
Каня мне з балота адзавецца,
Ажыве салоўка за ракой.

Так чароўнае замкнецца кола,
Што мацней за ўсё, што ёсць наўсцяж.
І слабы мой увальецца голас
У Сусвету пераможны марш.

●

Гляджу на свой радок, нібы на цуд —
Вось толькі што з'явіўся на паперы.
Яшчэ ён недзе там, а я ўжо тут.
І нібы зноў зачыненыя дзверы.

Дык хто маёй рукою напісаў
Яго на белым палатне халодным,
Хто дух зрабіў высокім і свабодным,
І мне часцінку існасці аддаў?..

Гляджу, як на пачатак і выток,
На вязь няроўных і паспешных літар,
І бачу не напісаны радок,
А новы свет, таемны і вялікі.

У канцы 60-х гадоў я пазнаёміўся (у Доме творчасці Каралішчавічы) з Мікалаем Мікалаевічам Улашчыкам — выдатным беларускім гісторыкам, вялікім патрыётам Бацькаўшчыны, цудоўным, сардэчным чалавекам. Знаёмства мела працяг: было яшчэ ці мала сустрэч — і ў Мінску, і ў Маскве, дзе жыў і працаваў (дакладней, вымушаны быў жыць і працаваць) Мікалай Мікалаевіч, а таксама зрэдчасу мы перапісваліся, абменьваліся кнігамі. У сваім хатнім архіве я знайшоў каля трох дзесяткаў лістоў і паштовак М. Улашчыка, па змесце якіх можна меркаваць як пра жыццёвыя і творчыя клопаты слыннага вучонага, так і пра яго грамадскае і чалавечае аблічча. Некаторыя з іх — цалкам або ва ўрыўках — прапаную чытачам тыднёвіка "ЛіМ".

Ніл ГІЛЕВІЧ

КЛОПАТЫ МІКАЛАЯ УЛАШЧЫКА

ДА 90-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ

Дарагі Ніл Сямёнавіч

Прыехаўшы дахаты, прачытаў Ваш артыкул-рэцэнзію на зборнік вершаў Гаўрука. Рэцэнзія напісана вельмі сардэчна і нам абодвум (мне і жонцы) гэта вельмі прыемна, бо ў 1967 г. мы разам з Гаўруком былі ў Каралішчавічах і ён нам вельмі падабаўся. Таленавіты чалавек з вельмі цяжкім лёсам, якому рэдка даводзілася чуць пра сябе добрае слова.

На вялікі жаль, я не бачыў гэтай кнігі ў магазінах і таму не набыў яе. Быў бы вельмі ўдзячны Вам, калі б Вы змаглі прыслаць яе.

Пасылаю Вам два свае артыкулы. У тым, дзе напісана пра пісьменнасць, галоўны, пасля апошняй карэктуры, выкрасліў мае падлікі, што ў Беларусі к 1917 г. пісьменных было каля 40%.

Прывітанне ўсяму Вашаму сямейству.

26.IX.69 г. Улашчык.

Дарагі Ніл Сямёнавіч

Памёрла ўдава Пічэты, і яго кватэра цалкам ліквідуецца. Кіруе гэтым дачка Пічэты — Ксеня Уладзіміраўна. Я ў свой час длубаўся ў архіве акадэміка, адбіраў артыкулы для друку, але неяк сталася так, што шмат пра якія неапублікаваныя рукапісы не ведаў. Зараз, калі яны скампанаваны ў адным месцы, рукапісы выглядаюць вельмі салідна. Сярод іх ёсць перадрукаваныя на машынцы, а ёсць і пісаныя ад рукі. Почырк у Пічэты быў страшны і прачытаць яго пісаніну цяжка. Сярод перадрукаваных вялікі артыкул пра Гродзеншчыну ў першай палове XVI ст. Вялікая колькасць напісана па-беларуску. Пічэта гаварыў па-беларуску камічна (Беларускі дзяржаўны-государственный універсітэт і г. д.), але пісаў зусім добра. Усё гэта ідзе ў архіў Акадэміі навук СССР. Сярод іншага мне аддалі зборнік вершаў Чарота. Я ніколі не лічыў Чарота выдатным паэтам, і для мяне яго кніга не мае вялікай каштоўнасці. Перасылаю яе Вам, спадзеючыся, што для Вас яна будзе цікавая, хаця б як помнік культуры.

Зараз пасылаю Вам і тую дробязь, якую часам пішу (пачаў пісаць фантастычную хроніку Магілёва, але кінуў гэта даўно). Аснову "нарыса" складае панегірык, які быў зачытаны на банкеце пасля абароны доктарскай Наталляй Маркаўнаю (жонка М. Улашчыка. — **Н. Г.**). Яны шле Вам і ўсёй Вашай сям'і сваё прывітанне, а сама ўсё хварэе і марыць пра паездку ў Мінск.

З новым Вас годам.

12.1.1974.

Дарагі Ніл Сямёнавіч!

Вялікае дзякуй Вам за "Песні" (кніга "Песні народных свят і абрадаў". — **Н. Г.**). Парадаваўся, гледзячы ці чытаючы не толькі самыя песні, але і на такое эстэтычнае выданне. Кніга скрозь зрабіла б добрае ўражанне, а ў Мінску, дзе так мала выдаюць прыгожых кніг, асабліва прыемна.

Пачаў чытаць калядныя песні і на мяне дыхнула дзіцячымі гадамі, калі пад коляды малымі сядзелі на чыста вымытай падлозе, папанай жоўтым пяском, і чакалі, што маці будзе ставіць на стол розныя смачныя рэчы, а можа і так дасць троха сушаных груш.

1975 г. пачаўся з нейкага шалёнага грыпу, ад якога ледве адляжаўся. Пачаў хадзіць два дні назад, але да гэтага часу ўсё хістае.

Надта зацягнуўся выхад тому летапісаў. Ужо пайшлі чыстыя аркушы, а карэктуры паказнікаў усё няма. Першыя дні гэтага году быў нават рады, бо чытаць не мог, а зараз сяджу і непакоюся, бо па планах гэты том (32-гі) павінен быў выйсці яшчэ ў 1973. У гэтым годзе павінен здаць у выдавецтва (ці хаця б правесці праз вучоны савет) другі том. У такім разе ўсе беларускія летапісы будуць сабраны ў адным месцы. Не будзе ставаць толькі магілёўскай хронікі, пісанай па-польску. Тут мне надта накруціў магілёвец, каб яму горкаікалася. Магілёўская хроніка не надта падыходзіла пад гэту серыю, але такі была магчымасць усунуць і яе. Калі і дзе і хто яе зараз надрукуе ў поўным памеры — справа вельмі цьмяная.

9.1.1975 г.

Дарагі Ніл Сямёнавіч

Пасылаю Вам зборнік, у якім змешчаны артыкул пра мяне. Пісаў супрацоўнік інстытута, з якім працую разам ужо больш за 20 гадоў. У N 3 "Истории СССР" будзе яшчэ невялікая нататка. На гэтым юбілейныя радасці скончацца. Ад Саюзнай і Украінскай акадэмій атрымаў граматы (не ў звязку з юбілеем), ад Беларускай маю дулю. Можна сказаць, што ўсё ідзе, як і належыць быць. Сапраўдная бяда — тое, што "Гісторыя вёскі" кепска ідзе наперад. Наталля Маркаўна ўсё хворая. Яна перадае ўсёй Вашай сям'і прывітанне.

10.III.1976 г. Улашчык

Дарагі Ніл Сямёнавіч

70 гадоў — такі ж семдзесят, і радасць з гэтага невялікая, але атрымаць такі ліст, які прыслалі Вы — радасць. Зараз мала (надта мала) засталося тых, з кім вучыўся, працаваў, марыў, хадзіў, ездзіў, а новыя знаёмствы (не знаёмствы, а сувязі) здараюцца рэдка. Вы адзін з тых, з кім знаёмства і дружба пачаліся з першай сустрэчы. Наогул знаёмствы за апошнія 10—15 гадоў — дзіўныя. Кантакты завязваюцца або з пісьменнікамі, або з літаратуразнаўцамі, ды яшчэ з людзьмі маладшымі за мяне, і ніяк не пераходзяць мяжы звычайнага знаёмства з гісторыкамі.

Калі Вы думаеце, што я атрымаў стос тэлеграмаў, то памыляецеся. Ад гісторыкаў прыйшло дзве. Думаю, што адна з іх — патаемная акцыя: чалавек паслаў так, каб не ведалі іншыя. А наогул усё прайшло паціху, бо не было "душы" кожнага юбілею — банкету. 30 снежня завёз Наталлю Маркаўну ў бальніцу, а з новага году калі і не хварэў, то і здаровы не быў, і таму калі прыйшоў у інстытут, дзе сектар збіраўся адзначыць такую падзею, то быў слабы і прасіў адкласці, але ўжо купілі кветкі і адкладаць было нельга.

Слабею. Самае горшае з гэтага тое, што не змагу пабываць у тых мясцінах Беларусі, дзе збіраюся пахадзіць ужо колькі гадоў (у свой час лічыў самае лепшае — гэта не ездзіць, а хадзіць пехатою). У 1928 г. меркаваў прайсці пехатою яшчэ з Сінельнікава да Харкава, каб пабачыць, якая ў той час была Украіна, але і гэта не выйшла. Па Беларусі пахадзіў шмат.

Прывітанне ўсёй Вашай сям'і ад Наталлі Маркаўны. Яна ўсё хварэе.

17.III.1976 г.

Дарагі Ніл Сямёнавіч

...Праз "ЛіМ" даведаўся пра смерць Дубоўкі. Даведаўся і пра тое, што яму на паніхіду не знайшлося месца ў Доме пісьменніка. Ці знойдзецца месца для яго урны ў Мінску? Між іншым, Купала ставіў яго вышэй за сябе ("Я Дзяржавін, а ты Пушкін"). Так казаў мне чалавек, які меў блізкае дачыненне да абодвух. Выпадкам прачытаў, што на з'ездзе "Маладняка" кіраваў справамі Чарот. Я прасядзеў, здаецца, на ўсіх пасяджэннях з'езду і нібыта памятаю, як там што рабілася. Фактычна рэй вёў Дубоўка, у Чарота на гэта неставала ні культуры, ні (пэўна) літаратурнага таленту. Вострыя спрэчкі сталіся паміж Валайцісам (РАПП), Дубоўкам і Пылыпэнкам (Харкаў, "Плуг"). Да гэтага часу памятаю: "Вы, Валяйтис, дурака на валяйтэ" (Пылыпэнка). На фота з'езду ёсць абодва. Ці бачылі Вы стэнаграфічную справаздачу з'езду — у сіняй папяровай вокладцы і з такою колькасцю памылак, што стала б на стос кніг. Чарот у 20-я гады (асабліва да 1927—1929) быў надзвычайна папулярны, і тое, што пісалася "Не ганюся за Чаротам, і Купале не раўня" верна адбівае настроі свайго часу. Але ўжо пад канец гэтых гадоў яго папулярнасць пачала знікаць.

...Я скончыў "Кнігу пра вёску". Зараз з ёю, як кот з селядцом. Усе дзівяцца — хто ж гэта будзе (які дурань) друкаваць кнігу пра адну вёску. Але калі напісаў, то такі і надрукую.

...Ці ведаеце Вы, што ў пачатку лета 1920 г. праз Мінск праехаў Мережкоўскі і змясціў у "Минском кур'ере" урывак са свайго рамана, прысвечанага дзекабрыстам (сцэна бітвы ў Пецярбурзе). У маі 1920 г. у Мінску пачала выходзіць і другая газета на рускай мове "Утро Белоруссии". З беларускіх у той час друкаваўся "Звон", а на польскай "Кур'ер літэвскі". Пра гэтыя газеты (апрача "Звона"), здаецца, не ведаюць і гісторыкі. Я чытаў і "Звон", і ўрывак з "Дзекабрыстаў".

17.IV.76

Дарагі Ніл Сямёнавіч

...Прачытаў у свой час Вашу кнігу пра "Маладняк". Хораша напісана. Як Вы, калі пісалі кнігу, былі чалавек зусім малады, то трэба сказаць: на той узрост (ды яшчэ зважаючы на ўмовы, у якіх раслі) кніга зусім харошая і чалавечая. У ёй няма і знаку таго, што кагось Вы хацелі б захваліць, хаця ён і не варты, а каго ахаяць, і таксама без дай прычыны.

Другое — Ваша нядаўняя рэцэнзія на кнігу Кісялёва. Я атрымаў яе, прачытаў і ўражанне было якраз такое, як выказалі Вы. Думаў напісаць аўтару пра гэта, але так жаданне засталося жаданнем. Пішу манаграфію пра летапісанне ў Беларусі (нават у гэтым годзе павінен скончыць) і ўвесь час думаю: наколькі наша культура была багацей, чым мы пра гэта ведалі і чым гэта так намагаюцца паказаць гісторыкі ў Мінску. Нейкая форма вар'яцтва.

...Ці бачылі Вы кнігу Бергман (Варшава) пра Тарашкевіча? Варта прачытаць.

Прывітанне яшчэ раз ад Н. М.

4.III.1978

Дарагі Ніл Сямёнавіч

21—24 лістапада ў Вільні была канферэнцыя па гістарыяграфіі і крыніцазнаўстве Прыбалтыкі. Паслалі і мяне, а ў апошні дзень прыехала Харашкевіч, якая ўжо больш чым 10 гадоў змагаецца за тое, каб пачаць ізноў выдаваць "Метрыку". Зрабіла яшчэ адзін даклад, прынялі яшчэ адну рэзалюцыю, але на гэта не стае асобы, якая ходзіць у высокія сферы, — такой, якой быў калісь Грэкаў (Б.Д.Грэкаў (1882—1953), акадэмік АН СССР і ганаровы член АН БССР, дырэктар інстытута гісторыі АН СССР. — **Н.Г.**). Харашкевіч жанчына, яе завуць Ганна (Анна) Леанідаўна. Адрас: М.121467, Рублевское шоссе, д. 93, к. 1, кв. 31. З Вільні яна паехала ў Мінск і я прыняў захады, каб ёй спаткацца з Вамі (званіў сястры), але Харашкевіч была ўсяго адзін дзень — у архіве.

Як ездзім (ці выходзім) у людзі. Калісь у Маскву прыехаў член Каралеўскага таварыства Кац (яго бацька з Магілёва, што сцвярджае маю гіпотэзу, нібы ўсе вялікія людзі паходзяць з Беларусі). Пабыўшы ў лабараторыі Наталлі Маркаўны, ён сказаў, каб Н. М. прыслала артыкул аб сваіх дасягненнях у "Нэчур", які мае сусветную вядомасць. Яна паслала і праз кароткі час артыкул быў надрукаваны, і ёй дасланы 1 экз. адбітку, каб атрымаць 50 адбіткаў, трэба было заплаціць 8 шылінгаў, але ў Акадэміі такіх грошай не было, і таму яна дала зрабіць 50 экз. фота, якія і рассылала тым, хто прасіў адбітак (просьбаў якраз і было 50). Таму не дзіва, што і на Вас не стала некалькі рублёў. Яны выдаткуюцца на тых, хто ездзіць увесь час і да таго ж ездзіць марна.

Адпачынку ў гэтым годзе не было. Вельмі падобна, што не будзе і ў наступным, хаця мяне запісалі на канец году ў санаторый тут, каля Масквы. У гэтым годзе трэба было падаць на вучоны савет кнігу, якая ў мяне завецца "Введение в изучение белорусско-литовского летописания". Калі не падаць, то гэта скандал, а хто любіць скандалы? Таму трэба было давесці да таго ўзроўню, каб можна было паставіць на савет. А з мая мінулага году ў выдавецтве ляжыць том летапісаў, які мог крануцца ў які хаця час (не люблю тэрміну "у любы"). Зараз ён такі крануўся, і мяне ўжо сцябаюць. Рэдактар — вялікі майстар у гэтай справе і ўсё паказвае, дзе што я схібіў, але тэксты, напісаныя лацінкаю (польскія і лацінскія), ніхто рэдагаваць не будзе, бо няма каму. Вось мы і дажыліся. У т. 32 "Быхаўца" хтось рэдагаваў, але не зрабіў ні аднае заўвагі, і таму мы думалі, што ўся яго дзейнасць абмежавалася атрыманнем мізэрнага ганарару.

Дзякуй Вам за кнігі. Наталля Маркаўна шле Вам і ўсёй Вашай сям'і сваё прывітанне.

У 1976 г. скааперваўся з мастакамі адносна адзення (маецца на ўвазе падрыхтоўка альбома беларускага народнага адзення. — **Н.Г.**). Яны згадзіліся, нават ахвотна, але зараз не адказваюць на лісты, а час ужо прыйшоў. Пераглядаючы крыніцы, я здзівіўся, бо налічыў не менш як 25 узораў толькі верхняга мужчынскага адзення і ўсё з імпартнага тавару. А як апраналіся багатыя мяшчанкі нават з маленькіх гарадоў, нават у час вайны ў 1708 г.! Адамашак, аксаміт, атлас, собалі, фарботкі, пярсцёнкі і іншае.

2.XII.1978 г. Скора і новы год.

Дарагі Ніл Сямёнавіч

Некалькі дзён назад я глядзеў па тэлевізары перадачу — мастацкая выстаўка: жывапіс і скульптура. Зразумела, у мастакоў на першым месцы дзяўчаты, але было і іншае. Між іншым паказалі партрэт Капіцы, зусім старэнькага, і яго жонкі.

Тут я падумаў, што трэба было б, каб хто-небудзь з добрых мастакоў зрабіў партрэт Гаўрылы Іванавіча. Найлепш да гэтага падышоў бы Сергіевіч, але зараз (казалі) ён у такім стане, што зрабіць ужо не зможа. З тых, што засталіся ад 20-х гг. (Ганчарык, Вечар і можа хтось яшчэ), Гаўрыла Іванавіч самы большы, і будзе вельмі шкада, калі ніхто не напіша яго партрэт. У мяне сярод мастакоў знаёмствы вельмі малыя, прасіць самога Г. І., каб ён заказаў свой партрэт, неяк не выпадае, а яму ж ужо 79 (але выглядае зусім бадзёры). Трэба спяшацца; не заўсёды будзе такім.

Таму ў мяне да Вас просьба: паспрабуйце ўладзіць гэту справу. Вы знаёмы з усімі.

Цяжка перажывалі тут утрату Юрыя Паўлавіча. Мне перадалі, што працаваў звыш сіл, з таго, пэўна, дачасна і памёр.

Прывітанне Ніне Іванаўне (мая жонка. — **Н. Г.**) ад мяне і Наталлі Маркаўны. У гэтым годзе ізноў будзем сядзець пад Масквою. Том летапісаў павінен у маі пайсці ў друкарню і зараз складаю паказнікі.

30.III.1979

Дарагія Ніна Іванаўна і Ніл Сямёнавіч

Вітаю Вас з Новым годам і жадаю ўсякіх новых поспехаў. "Удзячнасць" (мая кніга "Удзячнасць і абавязак". — **Н. Г.**) прачытаў раз у Каралішчавічах і раз тут. Напісана таленавіта і не па абавязку, а з пачуццём.

Дарэчы, Кісялёў прыслаў новую кнігу. Якая працавітасць! Каб "насяліць" наша XIX ст., ён зрабіў ці не больш за ўсіх, ва ўсякім разе больш за ўвесь Інстытут гісторыі.

Наталля Маркаўна шле Вам прывітанне. Яна ўжо пачала выходзіць з дому, пакуль на двор.

Ці спраўляе хто-небудзь Куццю?

24.XII.82

Дарагі Ніл Сямёнавіч

Калі ў друку з'явіліся звесткі, што пачалі ствараць музей пад небам, то я прапанаваў (у Інстытуце гісторыі БССР) уплаціць у фонд музея сваю месячную зарплату — 400 рублёў. Разам са мною ў Мінску была К. Індава (яна з-пад Клімавіч, зараз старшыня Камісіі па гісторыі сельскай гаспадаркі і сялянства), якая таксама прапанавала ўнесці столькі сама. Разам з Петрыкавым (намеснікам дырэктара Інстытута гісторыі) і Шабуняю паехалі ў ЦК, дзе Петрыкаў і сказаў пра гэту прапанову (мяне, зразумела, не ўзялі). Там ім сказалі, што так рабіць нельга — нібы няма такога закону. Разумею, што прычына іншая: калі б унёс я, то трэба было б плаціць і Петрыкаву, і яшчэ некаму, а грошай шкада.

Зараз будова музея, так кажуць, села, бо няма сродкаў. Мяне гэта непакоіць, нават вельмі непакоіць, і я гатовы ўплаціць тыя самыя 400 ці і больш, абы справа кранулася з месца. Трэба намагчыся, каб начальства пагадзілася на зборы, трэба, каб нехта (хаця б у "ЛіМе") змясціў пра гэта артыкул, трэба адчыніць рахунак. Каб не палохаць людзей (тых, ведама, у каго шмат лішніх грошай, напрыклад, К. і Ш.), варта пачаць з невялікага на асобу — 50—100 рублёў. Чэшскі музей створаны на сродкі, сабраныя сярод насельніцтва, чаму ж мы горшыя (у бога цяля ўкралі). Няхай даюць па рублю, па 50 капеек, гэта яшчэ лепш: няхай будзе ўсенародны збор, усенародная справа.

Калі будзе згода на артыкул у газеце (ці ў "Помніках", але гэта горш), то магу напісаць я. Згодзен падпісаць адзін, але лепш, каб мне не вытыкацца. Можа, на гэта згодзіцца Брыль ці хто другі.

Ялугін такі змясціў рэцэнзію на падручнік гісторыі. Пастрыглі яе, але такі ж ёсць. Які там водгук!

13.III.1983

Дарагі Ніл Сямёнавіч

...Быў у "Полымі" (выдавецтве). Увесь час уздымаецца пытанне адносна "Вёскі" (рукапісу). Паслаў адпаведныя матэрыялы, але вельмі падобна, што і тут "ніц не бэндзе". Надрукаваць

(Працяг на стар. 15)

НА ЎСЕ ГУСТЫ

Выставу-продаж карцін, антыкварных твораў, у тым ліку абразоў, праводзіць фірма "Белінтэрсервіс" у выставачным салоне Гомельскага аддзялення Саюза мастакоў. Тут жа можна набыць таксама па-мастацку выкананыя ўзоры посуду Добрушскага фарфоравага завода, сярод якіх шмат аўтарскіх работ у адзіным экземпляры.

На здымку: на выставе-продажы ў Выставачным салоне.

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА

КАРУНАЧНІЦА

У цэнтры народных мастацтваў і рамёстваў у Віцебску адкрылася выстава народных умельцаў — карункачніц з абласнога цэнтра.

На здымку: удзельніца выставы Валянціна Пятроўна Шаўлякова і яе работы.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА

ПЕРШЫ МІЖНАРОДНЫ

У Мінску адбыўся першы міжнародны фестываль дзіцячых і юнацкіх тэатраў. У ім прынялі ўдзел калектывы з Расіі, Літвы, Швейцарыі і, вядома, Беларусі.

Арганізавалі гэты фестываль Міністэрства адукацыі і навукі Рэспублікі Беларусь, Мінскі палац дзяцей і моладзі і тэатральнае прадпрыемства "Рондстудыя".

На здымку: сцэна са спектакля "Прыклад для двух закаханых", пастаўленага Маладзёжным тэатрам са швейцарскага горада Базеля.

Фота Віктара ТАЛОЧКІ, БЕЛТА

Пісаць рэцэнзію (ды яшчэ ўпершыню) — праца не самая прыемная, асабліва калі да цябе ўжо было шмат аматараў патачыць "крытычнае лязо" аб камень дадзенага твора. Праўда, трэба адзначыць, што праца сапраўднага крытыка — калупанне ў суцэльнай мастацкай камлызе з надзеяй раскласці яе на зразумела-правільныя складкі і лагічныя цаглінкі — работа ўвогуле марудная і часта няўдзячная. Бо хутчэй можна зламаць сваё "пяро", чым прыстойна раздзяўбсці твор-"скалку" сапраўднага майстра. Тым больш можа падацца дзіўным, што "ахвярай" свайго "аналітычнага акта" я выбраў твор, які ад часу, здаецца, так скамянеў, што не тое што раструшчыцца, але, нават, даць маленькую расколінку ад любога крытычнага ціску ўжо няздольны. Магчыма, таму гэта саманадзейны эксперымент будзе больш падобны на містыфікацыю, псеўдарэфлексію, самапародыю, чым на метадычны даслед, літаратурную крытыку ці сур'ёзны аналіз няздзейсненых прароцтваў.

Для тых, хто можа пакрыўдзіцца за "кнігу кніг": у гэтай квазірэцэнзіі (назавём яе так) я паспрабаваў зірнуць на кананічны тэкст вачамі людзей, для каго кананічнай была і будзе адно воля свецкай, зямной улады. Калі вы спытаеце пра мой уласны пункт гледжання, то ён — у апошнім раздзеле майго "сачынення".

Ад аўтара

ВЫКРЫЦЦЁ СВЯТОГА ІААНА

НАТАТКІ З НАГОДЫ БУДУЧАГА ЮБІЛЕЮ

ЧАСТКА ПЕРШАЯ, КРЫТЫЧНАЯ

Хутка ляціць час. Мінае 20 стагоддзе, блізіцца, бадай, апошні рубеж і вялікі юбілей хрысціянства. Успамінаецца шмат цёмных і светлых старонак гэтага перыяду, а сярод іх адна з ярчэйшых — "Адкрыццё св. Іаана".

Былі, канешне, і дасканалыя словы св. Лукі і гарачыя лісты няўрымслівага Паўла, але мяне як верніка больш прываблівае цьмяна-агністая палітра "Апакаліпсіса". І вось па якіх прычынах. Па-першае: сам жанр фантастычнага апавядання ад першай асобы можна лічыць адкрыццём у хрысціянскім пісьменстве. Па-другое: незвычайная жывапіснасць і вастрыня перажыванняў героя ў спалучэнні з эпічнай веліччу і гістарычнай маштабнасцю карцін не пакідае раўнадушным нават старога, цёртага пісаку. І трэцяе: у твора ёсць шэраг недарэчнасцяў і недахопаў, міма якіх цяжка прайсці любому крытыку. Тут ёсць нямала нагод папраўіць аўтара, даць шэраг парад і проста ад душы папрацаваць чырвоным алоўкам.

Вось, напрыклад, колькі слоў аб лічбах у "Адкрыцці св. Іаана". Вядома, без іх цяжка абысціся і ў квартальным плане шараговага райкаму, а тут жа план пісаўся вунь на колькі год і не на адзін раён. І ўсё ж перанасычанасць лічбамі хутчэй адмоўная рыса "Апакаліпсіса", бо яна зніжае літаратурна-мастацкія вартасці твора і яго ідэйна-эмацыянальны напал.

Другая заўвага тычыцца першай, уступнай часткі, дзе вядзецца строгая, прынцыповая размова аб маральным обліку і побытавых звычках кіраўнікоў рэгіянальных хрысціянскіх суполак (па тэксце — "ангелаў сямі цэркваў"). Кола адрасатаў гэтага паслання задужа вузкае, што прыніжае гістарычнае значэнне ўсёй працы і становіцца стылёва-жанравым дысанансам для наступнай "апакаліптычнай" часткі "Адкрыцця". Што тыя сем мястэчак захалустнай малазійскай правінцыі ў параўнанні з сусветнымі катаклізмамі і лёсам цывілізацыі? Хай аўтар тады не мог ведаць пра такія аплоты хрысціянства, як Масква і Санкт-Пецярбург, хай нават не меў зносін з Александрыяй ці Карфагенам, але гістарычная адказнасць, хрысціянская інтуіцыя і проста літаратурны густ мусілі падказаць, што знаёмстваў у адной воласці тут мала, трэба ахінуць сваім заклікам калі не 1/6 часткі сушы, дык, прынамсі, адзін кантынент, напрыклад — Азію ці Еўропу.

І яшчэ адзін прынцыповы момант. Для мяне, як для праваслаўнага чытача, не прайшлі міма факты іудзейскіх і пракаталіцкіх уплываў на асобныя месцы "Адкрыцця". Вядома, іудаізм аказаў моцны ўплыў на аўтараў не толькі Старога, але і Новага Запавету. І ўсё ж калі піянераў — Мацвея ці Паўла — можна апраўдаць (яны дзейнічалі ў цяжкі, пераходны юда-хрысціянскі перыяд), то сп. св. Іаан мусіў бы быць больш прынцыповым і рашуча парваць са сваім габрэйскім мінулым. Ідэйна-палітычныя і сацыяльна-эканамічныя ўмовы сярэдзіны І ст. вымагалі сапраўды хрысціянскіх пазіцый, а таму спробы зарэзерваваць лепшыя 144 тыс. месцаў у Нябесным Іерусаліме для сыноў ізраілевых выглядае ў лепшым выпадку як рэцыдыў юдзейскага нацыяналізму, а ў горшым — як інтрыгі сусветнага жыда-масонства. І хоць урэшце аўтар вяртаецца ва ўлонне хрысціянскай эсхаталогіі, аднак якіх намаганняў і страт каштуе такі апартуністычны ўхіл...

Што ж тычыцца каталіцтва, то даўно вядома, што галоўным ворагам хрысціян доўга быў Рым, гэты непераўзыдзены рассаднік паганства, распусты і рознай нечысці. Чаму ж тады аўтар "Адкрыцця" "самай вялікай блудніцай і спакусніцай зямных цароў" называе Бабілён? На чатыры стагоддзі раней, для падзей часоў Вялікага Палону, гэта сапраўды было так, але ў час першай рэдакцыі "Апакаліпсіса" Бабілён уяўляў сабой забытае мястэчка па-за межамі Імперыі. Адкуль жа такі анахранізм? Альбо аўтар нятворча (а-механістычна) успрыняў працы сваіх папярэднікаў, альбо справа больш сур'ёзная — кан'юнктура і пратэкцыя самога Рыма. Вельмі верагодна, што "прадчуваючы" царкоўную кар'еру вечнага горада і, магчыма, паддаўшыся ўплыву г. зв. "пап", аўтар пакінуў ролю "вялікай блудніцы" за Бабілёнам, каб не пашкодзіць рэпутацыі будучай каталіцкай сталіцы. Намёкі на сем гор, сем цудаў ды іншыя надаюць двухсэнсоўнасць гэтаму прыкраму факту і пакідаюць магчымасць яго метафарычнага тлумачэння.

Аднак сам жанр "Адкрыцця" як і любога выкрыцця (д'ябла, партакратыі, мафіі ці іншых злыдняў) патрабуе канкрэтных адрасоў, іменаў, лічбаў. Толькі ў такім выпадку дапамога будзе мэтанакіраванай, а барацьба са злом сапраўды эфектыўнай. Таму спробу вывесці з-пад удару заслужанай крытыкі Рым лічу памылковай, а для святой справы змагання за ісціну і веру

ІРГА́ КАЛАСІСТАЯ

(Працяг. Пачатак на стар. 8-9)

Маці, нібы ад самой зямлі і прыроды, дала сыну такое імя. Маці, на якую ён, Лёля, быў сам падобны (сын, падобны на маці, — шчаслівы), — на жанчынубагіню, Гілену Яноўскую з Хадакоў. Якую больш за ўсіх любіў, якой прысвячаў напісанае самім, якая любіла і яго і якая была пахавана недалёка ад яго Кур'янаўшчыны на Хадацкіх могілках.

І яму, Лёлю—Леапольду, нібы самім жыццём было наканавана любіць і маці, і сваю Кур'янаўшчыну, дзе нарадзіўся, і тых людзей, сярод якіх рос і жыў: задраздзян, сушкаўцаў, хадачан, краснавольцаў, грынеўцаў, рагазян і ўсіх у Крайску, дзе вучыўся ў пачатковай школе, чыю мову ён слухаў і ведаў і пра якіх думаў і пісаў, ён — Абарыген Крайскі...

Пасля ўжо былі Вілейка, Вільня, Гродна, Мінск, Саратаў... Жыццё і буры... І невядома якая смерць...

Уцёкшы пасля лютаўскай рэвалюцыі з рускага войска, куды быў мабілізаваны, у час ваеннага міжбур'я — нямецкай і польскай акупацыі Беларусі, — ён хацеў недзе ў 1920-м годзе, хоць ненадоўга, зноў зачапіцца за родную Кур'янаўшчыну, але гэта было, мусіць, апошні раз. Не прайшло і месяца, як яго зноў пацягнула Вільня і, відаць, назаўсёды.

Але Кур'янаўшчына ўсягды была з ім, як і ў кожнага чалавека свая любая сцежка да сваёй хаты — Радзімы. На ёй ён прыкмячаў тыя "зярняты", з якіх пасля выраслі і "Збянтэжаны Саўка", і "Пасланец", і "Конскі партрэт", і "П. С. Х.", і "Блуднікі", і "Пакрыўджаныя", і "У кавалёвай хаце", і "Гаротнік", і "Жабрак", і ўсё тое, што лілося з душы ў вершах...

І Кур'янаўшчына, і Крайскае балота, і шмат што ў нашым наваколлі змянілася ў пачатку 60-х гадоў, калі меліярацыя аж ад Рэпішча-пушчы і недзе да самай Віліі зрабіла нашу раку Дроздку магістральнай — прамой пад струну — і з дробнымі слязьмі на дне ад былой добрай старой ракі.

І Крайскі бок у кірунку да ракі парэзалі глыбокія канавы з белым пяском на дне і мізэрнай, як і ў рацэ, вадзіцай — напіцца вербʼю. Такія ж канавы і паабапал падсыпанай вышэй грэблі. І ў іх недзе на дне скупа блішчыць блакітненькае неба...

Крайскі бок высыхае летам на сонцы, і з паўночным ветрам тарфяныя буры засыпаюць мяккім пылам і Сады ў Кур'янаўшчыне, і Асавок...

І на Крайскім балоце, і на Зурэччы, і на Паграбішчы, дзе некалі шумелі асака, цяпер шуміць збуялы ячмень...

Сама Кур'янаўшчына ад Лажкоў да Асаўка заворваецца калгасным плугам пад жыта, ячмень, авёс і бульбу. У Родзевічавым садзе падняты і былыя гароды і само котлішча пад азімае жыта. Ляжаць толькі ля дарогі вялізныя валуны ад фундамента, — не змаглі вывернуць трактарамі, — і з-пад іх растуць, ідучы буйна ў атожылкі, заграгічныя ягады — ірга каласістая. Яе шарпаюць і калёсы, і трактары, і камбайны, а яна кусціцца, лезе ўверх, густа чырванеючы сёлета круглымі ягадамі, падобнымі на вішні... Усё, што асталося ад саду. За ёй была некалі прызба і вокны Родзевічавай хаты...

Выжыла ірга каласістая і жыве, як выжыла і жыве і цяпер і ў Крайску, і ў Сушкаве, і ў Задроздзі Родзевічава мова з яго "рабачáямі", "брáзгам", "тулягáмі", "безгалóўем", "баязéнем", "падшпáркам", "рудáўкай", "шлякáм" і іншымі, іншымі нашымі ласкавымі і амаль забытымі беларускімі словамі...

Адгэтуль, з Родзевічавага саду, з-пад старасвецкіх ачарсцвелых ліп, відаць далёкі, на рэдкасць прыгожы працяг зямлі — некалі Вілейскай, пасля Плешчаніцкай,

нават шкоднай. Новы Запавет мусіць ачышчаць свае шэрагі ад двухсэнсоўных тэкстаў і сумніўных мясцін. Вось чаму, калі б я рэдагаваў "Апакаліпсіс", наўрад ці ён патрапіў бы ў выданне ў такім выглядзе. Вось чаму, калі б я быў галоўным рэдактарам Біблії, наўрад ці ў Новым Запавеце было больш аднаго Евангелля. Як казаў наш настаўнік: "Лепш менш, чым больш". Ці як сказаў бы я: менш слоў — ясней у галаве. А калі ясна і чыста ў галаве, дык чыста і ў кішэні, і ў хаце, і ў душы. Тады ўсюды будзе парадак. А што яшчэ трэба простаму хрысціяніну?

ЧАСТКА ДРУГАЯ, ЭСЭІСТЫЧНАЯ

Калі з вяршыняў цывілізацыі і глыбіняў сённяшняга часу агледзець здабыткі нашай нацыянальна-біблейскай літаратуры, то нават на тле яе багатай, зіхоткай фактуры вылучаюцца фантастычныя карункі "Адкрыцця св. Іаана". Час няўладны над гэтым творам боскага мастацтва, ён толькі дадае яму новыя грані і адценні, раскрываючы патаемны сэнс ягоных метафар і паэтычных вобразаў. "Адкрыццё" можна параўнаць з геніяльна зробленым вечкам дзівоснай труны, якое лагічна закончыла цэлую эпоху ў гісторыі пісьменства, закрыўшы ўваход у святая-святых юда-хрысціянства перад носам розных самазванцаў і літаратурных прайдох.

Але ягоная роля не толькі ахоўваць евангельскія скарбы і нятленныя старазапаветныя мошчы. Дзякуючы абачлівасці аўтара, "века" не прыхоплена намертва, а мае магчымасць прыадчыняцца, дэманструючы дасканаласць усёй "дамавіны". А відовішча, трэба сказаць, захапляльнае. Гэта можа пацвердзіць любы, хто дакранаўся да Святога Пісання, хто чуў старажытны шоргат ягоных слоў (нават у шматкротным перакладзе), тысячагадовы водар біблейскай мудрасці, непераможнае рэха Майсеевых законаў.

І ўсё ж галоўнае, што вылучае "Апакаліпсіс" з шэрагу тэкстаў біблейскага поля — яго містычная самаўпэўненасць, нейкая футурыстычная амбітнасць, нават свайго роду евангелічны авангардызм. У гэтым сэнсе "Адкрыццё" скіравана ў будучыню як прамень святла ў касмічную прорву з надзеяй адшукаць хоць якую зачэпку ці кропку, адбіўшыся ад якой можна было б пачаць адлік новага шляху. Але прастора занадта вялікая, праменьчык слабенькі, а зачэпак так багата, што надзея хутка рассыпаецца (разам з верай у адзіны шлях) на безліч рацыянальных абвержанняў, запозненых перасцярог і новых раскрыжаванняў.

Урэшце кожны глядзіць у чароўную люстраную лінзу "Апакаліпсіса" і думае, што бачыць будучыню і сваіх нашчадкаў, а тыя глядзяць і думаюць, што бачаць сваіх продкаў. А на самай справе кожны бачыць толькі сябе і свае спадзяванні на вечнае жыццё. Тое ж, што аўтар дазваляе пастаяць побач з сабою, назіраючы сюррэалістычны экстаз і аргазм хваравітай фантазіі (якія, вядома, дзе-ні дзе і калі-нікалі ды спраўджваюцца), толькі падкрэслівае марнасць і непазбежнасць жыцця ды смерці, непераможную рэальнасць чалавечых фантомаў. Гэта універсальны сюжэт і адвечны жанр, якога не здольны разбурыць і навейшыя мастацка-тэхналагічныя сродкі. Прынцыпы застаюцца тыя ж: рацыя і вера, кіч і партыйнасць, элітарнасць і рэлігійнасць імпатэнцыя і парадыйнасць, палюцыя і рэвалюцыйнасць. Адным словам, поўны дыялектычны набор: постмадэрнізм і вечны апакаліпсіс.

Вось у такой каламуці і набывае выразнае значэнне "чалавечы фактар" і "гума-нітарны аргумент", якія сыходзяцца ў асобе аўтара.

Галоўны герой, апавядальнік "Адкрыцця" — постаць даволі каларытная, цікавая і для нашага часу. Актыўная сацыяльная пазіцыя, нераўнадушнасць да калектыўных інтарэсаў, мэтанакіраванасць і самаахвярнасць — ці не гэтых рысаў бракуе героям нашай мітуслівай эпохі? Такі чалавек не пабаіцца ў любы момант упасці на калені і ўстаць з іх, слухаць слова божае і прамаўляць сваё. Чым не прыклад для сённяшняга бездухоўнага часу?

Мо прыклад і не самы свежы, затое — пераканаўчы. Бо аўтар адначасова носьбіт суб'ектыўных эмоцый і падгістарычнага боскага наканавання, простых людскіх перажыванняў і вечных нечалавечых пакутаў. Адным словам — "альфа і амега", пачатак сабе і канец усяму існаму. І што б ні казалі крытыкі, рэфарматары ці працаўнікі "Апакаліпсіса", іх таксама чакае канец. Як нарэшце і гэтыя радкі, пісаныя з нагоды мяркуемага юбілею перліны нашай літаратуры — "Адкрыцця св. Іаана".

ЧАСТКА ТРЭЦЯЯ, НАВУКОВА-ПРАКТЫЧНАЯ

Для пачатку некалькі лічбаў: 7, 12, 10, 4, 24. Можна нагадаць 1/3, 1/4, 1260, 144 тысячы. Калі і гэта вас не пераканала, дадам прама — 666!

Я не з'ехаў з глузду і вы не памыліліся. Усе гэтыя лічбы невыпадковыя, а ўзятыя з вядомай, але недастаткова даследаванай працы "Адкрыццё св. Іаана". Якраз навукова-практычнае значэнне гэтага глыбокага твора мала асветлена ў даступнай нам літаратуры.

А між тым, "Апакаліпсіс" стаяў ля вытокаў такіх навуковых галін, як кабалістычны аналіз, эсхаталогія, тэорыя гістарычных прагнозаў і сацыяльнае мадэляванне. Таму яго ўплыў на практыку нашага двухтысячагадовага развіцця цяжка пераацаніць і сёння.

Самае відавочнае, што зроблена аўтарам, — арыгінальная лічбавая сістэма, якая мае не толькі містычнае, але і матэматычнае, рацыянальнае абгрунтаванне. Найбольш папулярная апакаліптычная лічба — 7. Яна сустракаецца больш як 30 разоў, і прычынай таму не простая святасць яе "ад Бога", але і арыфметычная "дасканаласць" — цэльнасць, устойлівасць, непадзельнасць. Лічбы 12 і 10, якія па рэйтынгу ідуць следам (сустракаюцца адпаведна 10 і 9 разоў) і ў матэматычнай іерархіі таксама на першых ролях. Менш пашанцавала "4" (сем разоў), "2" (пяць разоў), ні разу не памінаецца "5", "8", "9".

Найбольш загадкавая лічба "Апакаліпсіса" — "3". Распаўсюджанае ў хрысціянскіх навуках меркаванне аб яе "святасці" не знаходзіць пацверджання ў св. Іаана. Памінаецца тройка ўсяго пару разоў, але галоўная згадка мае рэзка адмоўны сэнс — здухі нячысція (падобныя да жаб): змей, звер і фальшывы прарок. Тут лёгка разгледзець антыпод "святой троіцы", але хто з іх з'явіўся першым? Пытанне застаецца адкрытым, бо аўтарам ні разу не памінаецца традыцыйныя сення "Айцец, Сын і Дух Святы".

Сярод дробавых лічбаў лідзіруе 1/3 (восем разоў), якая згадваецца падчас прыродных і сацыяльных катаклізмаў. З вялікіх — 144 тыс., праўда, калі-нікалі падаваемая як 12 тыс. х 12. Найбольшая з усіх лічбаў (далей якой не сягае фантазія аўтара) — 2 мірыяды мірыядаў. Трэба адзначыць, яна ўнушальная і сёння, бо не кожны кампутар здольны наблізіцца і да І мірыяду мірыядаў.

Нельга пакінуць па-за ўвагай такую шырокавядомую апакаліптычную лічбу як "6". Сама яна памінаецца толькі адзін раз і ў нейтральным сэнсе (6 крылаў жывёлы), а вось тры "6" (зноў — тры!) ёсць нешта іншае, як код самога д'ябла — 666. Магчыма, справа ў двухаблічнасці шасцёркі: яе "няўстойлівасці" і "перавертнасці". Яна лёгка ператвараецца ў "9", якая ў сваю чаргу ёсць нешта іншае як (зноў!) тры тройкі. Думаю, што гэта не выпадковасць і не прыхамаць аўтара, а глыбокая аб'ектыўная заканамернасць, высвятляемая толькі кабалістычным аналізам.

На такой жа навуковай глебе будуецца і гістарычнае прагназаванне "Апакаліпсіса". Лічыцца, што абсалютных прагнозаў не бывае і ў метэаралогіі, але сп. св. Іаан даводзіць іншае: ягонае прадказанне бездакорнае: усё мае пачатак і канец, і канец гістарычнага шляху цывілізацыі зусім блізка. Перад такой апакаліптычнай аксіёмай становяцца малазначнымі ісціны накшталт колькасці цароў, лёсаў асобных дзяржаў і плямёнаў, перыядаў іхняга існавання і г. д. Эпігоны і паслядоўнікі св. Іаана — Настрадамус, Маркс, Шпэнглер, Тойнбі ды інш. — сваімі прагнастычнымі распрацоўкамі ніколькі не парушылі гэтую канцэпцыю, удакладняючы толькі яе асобныя моманты і рознымі імёнамі называючы адзін і той жа канец.

Сацыяльная дактрына аўтара шчыльна звязана з маральнай праблематыкай. Яе галоўная ўвага скіравана ў будучыню, на пабудову новага, ідэальнага грамадства — Царства Нябеснага. Сімптаматычна, што не разглядаюцца іншыя варыянты дзяржаўнага ўсталявання — рэспубліка, канферэнцыя, саюз і г. д. — а "царства" разумеецца як абсалютная манархія на чале з адзіна-вечным праваднікам (зразумела — кім). Нават з'яўленне Сына мала адбіваецца на ўсёй канцэпцыі. (Магчымасць спадчыннай пераёмнасці аўтарам не закранаецца.) Мо для св. Іаана аўтарытарызм і быў адзіна вядомай формай грамадскага існавання, але ад пэўных момантаў "стыхійнай дэмакратыі" яму пазбавіцца не ўдалося. Ён лічыць, што чалавек сам можа выбіраць сабе месца ў Царстве вечным — вышэйшае — у раі, і ніжэйшае — у пекле. Усё залежыць ад уласнага жадання і маральна-рэлігійных арыенціраў. Аднак і гэтае права выбару мае абмежаванні, бо лепшыя 144 тыс. месцаў ужо загадзя замоўлены за нашчадкамі 12 каленаў з роду Давідава. Такім чынам, натуральна выцякае яшчэ адна апакаліптычная ісціна: іерархія жыла і будзе жыць заўсёды як неад'емная рыса людской папуляцыі і чалавечай прыроды ўвогуле.

Але гэтым не вычэрпваецца навукова-практычнае значэнне "Адкрыцця". На яго старонках, бадай, упершыню прадстаўлены арыгінальны урбаністычны праект — план горада-мары, горада будучыні — Нябеснага Іерусаліма. Магчыма, залішняя канкрэтыка (памеры муроў, колькасць падвалінаў і варотаў, будаўнічыя матэрыялы: яспіс, сапфір і г. д.) страціла сваю актуальнасць, але сама ідэя застаецца прыцягальнай і вечна сучаснай. Ужо потым будуць "сонечныя гарады" сацыял-утапістаў, канцлагеры нацыянал-сацыялістаў, баракі і зоны практыкаў-камуністаў, а першым быў праект св. Іаана — праект найлепшых намераў і неспадзяваных вынікаў, праект, які хацеў вызначыць наш шлях і ледзьве гэтага не зрабіў. І ўсё ж час яшчэ ёсць, і навука эсхаталогія разам з апакаліптычнай практыкай яшчэ прамовіць сваё важкае слова.

ЧАСТКА ЧАЦВЁРТАЯ, ГАСТРАНАМІЧНАЯ

"...І пайшоў я к Ангелу, кажучы яму: Дай мне кніжыцу. І кажа мне: Вазьмі ды з'еш яе, і зробіць яна горка табе ў чэраве, але ў вуснах тваіх будзе салодка, як мёд.

І ўзяў я кніжыцу з рукі Ангела ды з'еў яе..."

Васіль АЎРАМЕНКА

г. Магілёў

цяпер Лагойскай...

Высака ў белым асмушаным жнівеньскім небе над Асаўком проці Саду стаіць сонца — на паўдні. За сінəй смугой — Задроздзе і Сушкава, — вёскі сціснуліся шэрымі хатамі, як усохліся. Затое справа ад Саду за двума калгаснымі кароўнікамі разрасліся вясковыя могілкі... Ля могілак відаць жоўтая палявая дарога паўз Сушкава — на Крайск і на Вілейку...

У той бок, дзе ў Альковічах за Крайскам відаць востры шпіль ад касцёла, ідзе чалавек — здалёку не пазнаць. Мінае Сушкава, пойдзе праз Лаўкі на Крайск...

Некалі гэта была і Лёлева дарога ў школу.

У 1946—1948 гадах, ходзячы, аж за пяць кіламетраў, у пяты, шосты і сёмы класы Крайскай няпоўнай сярэдняй школы, я хадзіў па тых жа сцежках, па тых жа калдобінах і каменні, што і Лёля Родзевіч... Я насіў з Грыневіч, дзе тады, пасля вайны, быў Крайскі сельсавет і школа, у Задроздзе пошту —бег на Лаўкі, ідучы са школы.

У Асаўку пад Хадакамі аціхае трактар, што шумеў з самай раніцы — сеюць жыта — і над усёй Кур'янаўшчынай, над якой вісяць два вялікія жоўтыя тулягі, хаваючы сабой белую вузкую палоску ад самалёта, робіцца ціха — да звону ў вушах...

Над Садам дробненькім крыллем стрыгуць неба сінія ластаўкі.

А ў Садзе — кінь толькі на яго вокам, — ля дарогі на Хадакі пад старымі ліпамі ля колішняй прызбы чырванее ад ягад ірга каласістая...

Як і сто гадоў назад...

Калектыў Аб'яднання дзяржлітмузеяў РБ выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім ТАНАНУШКІ Марыі Аляксандраўны с прычыны заўчаснай яе смерці.

Калектыў Дзяржаўнага літаратурна-мемарыяльнага музея Якуба Коласа глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці былой супрацоўніцы Марыі Аляксандраўны ТАНАНУШКІ і выказвае спачуванне яе родным і блізкім.

КЛОПАТЫ МІКАЛАЯ ЎЛАШЧЫКА

(Працяг. Пачатак на стар. 13)

можна толькі ў Маскве, хаця і тут скрозь намагаюцца: дай пра сённяшні дзень. Талкую, што ў кнізе ўздымаюцца дзве праблемы: ліквідацыя аднаго з найбольшых зямельных уладанняў у Расіі (і ў Еўропе) — Радзівілаў і на яго руінах стварэння буйнай і сярэдняй сялянскай гаспадаркі (а таксама і банкірскіх дамоў Беларусі), але ўсё гэта не тое. Добрыя вучоныя наперад ведаюць, як яно было, і не трэба псаваць іх дасягненні.

Чуў (казалі), як у выдавецтве праходзіла абмеркаванне рэцэнзіі. Спярша з мяне хацелі зрабіць фальсіфікатара, пазней троха суцішыліся. Вельмі шкада, што не пайшла другая рэцэнзія, больш вострая. Вярнуўшыся дамоў, я зрабіў інвентарызацыю сваіх рэцэнзій за апошнія 25 гадоў. Іх сотні. Калі Чапко збіралася абараняць доктарскую, то я напісаў (неафіцыйны) водзыў, паказваючы на ўсё тое, што пазбаўляе яе працу навуковай вартасці. У адказ мяне не ўзялі ў апаненты. Абарона была ў 1966 г. і з таго часу вучоная дама стала пісаць горш. У свой час напісаў, што кніга галоўнага тапаніміста нічога не вартая, тое ж адносна працы прафесара Раманоўскага. Перабіраючы свае запісы, знайшоў няскончаную рэцэнзію на кнігу пра Беларусь, што выйшла ў серыі "Савецкі Саюз". У гэтай кнізе напісана, што дзіцячыя гады Купалы прайшлі ў Вязынцы і што ён гэтай мясцовасці прысвяціў найлепшыя свае творы. Далей напісана, нібы Случ упадае ў Прыпяць з правага боку і што калі ехаць на поўдзень у Слуцак, то праедзеш праз чыгуначную станцыю Капыль. Рэцэнзія была амаль гатова, але зважаючы, што рэдактарам гэтага глупства быў віцэ-Лукашоў, адгаварылі. Праўда, скарэй за ўсё, каб і скончыў і падаў, то ў друк бы не трапіла.

Але ёсць і больш свежыя навіны. Археолаг Загарульскі, які даўно капаў Мінскае замчышча, а зараз выпусціў кнігу "Возникновение Минска", заве Нямігу Нямізаю. У свой час, гадоў сто назад, розныя даследчыкі таксама пісалі "Немиза", выходзячы з таго, што "На Немизе головы стелют", але зараз, кажучы кафедры Беларускага універсітэта! (У свой час Пічэта, калі пачынаў гаварыць па-беларуску, то казаў "мая жонца", але то было даўней). Варта было б каму-небудзь адзначыць гэта, бо мне ўжо ніяк нельга.

Інвентарызуючы архіў, знайшоў рукапіс: "Навука ў Самахвалавічах". Калісь на мяне ўсселі: пішы ўспаміны. Я напісаў, як вучыўся ў Самахвалавіцкай двухкласнай школе, і паслаў у "Полымя" (рэцэнзіі сясцёр былі добрыя). "Полымя" далікатна вярнула. Можа, яму і сапраўды такі матэрыял не падыходзіць. Але перачытаўшы зараз, думаю, што ён мае вартасць, але хто на гэта паквапіцца? Хіба "Маладосць"? Памер — каля аркуша (я скарацію)...

4.VII.1983

Дарагі Ніл Сямёнавіч

Калі быў у Мінску, то мне пазваніла Мэры Саламонаўна Мінц. Яна сказала, што зараз перакладае беларускія казкі на англійскую (у нас калісь казалі — ангельскую) мову. Казкі ёй выбірае выдавецтва і ўсе тыя, што апрацаваў Якімовіч. Я не спецыяліст, але пэўен, што, "апрацоўваючы" казкі ў запісах Сержпутоўскага, іх можна толькі папсаваць. Троха ведаючы Якімовіча, думаю, што мастацкая вартасць тых казак, якія ён апрацоўваў, не палепшылася.

Па маёй думцы, казкі Сержпутоўскага трэба было б выдаць, як нейкія помнікі нашай культуры, як шэдэўры народнай творчасці. У серыйным выданні яны павінны страціць сваю спецыфіку, перш за ўсё сваю моўную спецыфіку; гэта ж мова не паляшуцкая, але слуцкая.

Вельмі харошая была Ваша прамова пра Куляшова, але вы відавочна спяшаліся.

У сярэдзіне XVI ст. у Супрасльскім манастыры сярод іншых была кніга Касьяна Вераміты. У 20-я гг. Сцяпан Некрашэвіч напісаў артыкул "Мова Касьяна Рымляніна Вераміты". Па тым часе гэта быў крымінал першага рангу (напісаць артыкул пра сярэднявечнага аўтара), і Дудар у вершаванай форме выказаў, як ён гэтым абураны. Зараз мне трэба ў паказніку адзначыць — чым быў у свой час Вераміта, а я не ведаю. Можа, ведае Ніна Іванаўна?

Надыходзіць вялікдзень. У гэты час заўсёды ўспамінаюцца дзіцячыя гады.

17.IV.1984

Мітрэнгі

МЫ ЎСЕ ТРОШКІ МЮНХГАЎЗЕНЫ

Міхась ПЯНКРАТ

Я безнадзейна хворы настальгіяй, — невылечнай хваробай адыходзячага пакалення. Прыгадваю сваё неспакойнае юнацтва ў стольным Мінску і сэрца ахінае пранізлівая туга. Мой слаўны, мой добры, мой ласкавы Мінск! Я хадзіў па тваіх чысценькіх начных вуліцах і завулках, як па ўласным падворку. Я не баяўся быць зняважаным, абрабаваным, знявечаным. Я быў па вушы закаханы ў свой горад.

Божа мой, няўжо так было?

А яно такі было, было!

Гадоў трыццаць таму знакаміты сатырычна-палітычны часопіс "Крокодил", выконваючы сацыяльны заказ свайго гаспадара — роднай кампартыі, пачаў паказваць на сваіх старонках сталіцы ўсіх саюзных рэспублік, цэментуючы славутую дружбу народаў. Рабілася гэта па-савецку грунтоўна і па-кракадзільску забаўна. Маскоўскія мастакі кампанавалі панараму гарадоў-сталіц, а нацыянальныя пісьменнікі выступалі ў якасці літаратурных гідаў: "вадзілі" чытачоў па лабірынтах сваіх гарадоў і з натужным гумарком расказвалі аб гістарычных мясцінах сваіх сталіц.

Быць гідам па беларускай сталіцы "Крокодил" даверыў мне, тагачаснаму свайму карэспандэнту.

І вось я ў паветры. Стракоча няўклюдны верталёт, стракочуць кінакамеры. Мастакі робяць накіды ў сваіх альбомах.

Праслаўлены карыкатурыст-кракадзілец, пухам яму зямля, адарваўся ад ілюмінатара і, кінуўшы позірк у мой бок, напышліва сказаў:

— Зялёныя квадрацікі і нічога больш! Няма за што вокам зачапіцца. Гэта не тое, што Масква, а ці, нават, той жа Кіеў... Вы, прабачце, чыталі, як апісаў нашу сталіцу Леў Касіль? "Кожны чалавек у Маскве абавязкова паклоніцца Музею Уладзіміра Ільіча, яго Маўзалею, Чырвонай плошчы, Васілю Блажэннаму, Траццякоўцы, Вялікаму тэатру... Што ні крок, то мусіш нізка пакланіцца". А тут у вас адны плоскасці, квадраты, кубы... Павальная архітэктурная геаметрыя. Тут і хацеў бы пакланіцца, ды няма чаму...

— Правільна! — перабіваю масцітага маскоўскага госця. — У Маскву ехаць са слабой спіной, — справа кепская — хрыбет зламаць можна...

Маскоўскі госць нашатырыўся:

— Вы што? Нязгодны з Касілём?

— З Касілём згодзен, — кажу, — толькі не трэба параўнання. Мінск, вядома ж, не Масква і нават не Кіеў. У нас у Мінску і сапраўды спіну не навярэдзіш у нізкіх паклонах. У нас можна толькі адзін раз пакланіцца да самай зямлі і аднаму святому месцу...

— Ого! І якое ж гэта святое месца, калі не сакрэт?

— А гэта сам горад і тое святое месца, на якім ён стаіць...

Маэстра скрывагубіўся:

— Гэта фетышызм: пакланяцца таму, чаго, па сутнасці, няма...

Тут мяне як бы пугай сцебанулі па спіне. Я і не заўважыў, як выскачыў з рамак службовагосцевай дыпламатыі:

— Калега відаць забыўся, што Мінск — горад Фенікс. Ён падняўся з уласнага ваеннага попелу, крыві і цяжкага людскога поту. Няўжо гэта вам нічога не гаворыць? Я, праўда, не Леў Касіль, але знайду што сказаць пра сваю маладую і гордую сталіцу. Напішу так, як умею, і так, як думаю...

Маскоўскі госць не чакаў такога спрыту ад беларускай правінцыі і яўна разгубіўся:

— Так, так, а ўсё ж...

— А ўсё ж я напішу прыкладна так: "Дарагія чытачы, жыхары і госці Мінска! Я пазнаёмлю вас з горадам Працаўніком і горадам Героем. Гэты горад самы Малады, самы Зялёны, самы Чысты, самы Добры і самы Прыветны... Усё з вялікай літары. Гэты слаўны малойца быў бы дастойным жаніхом самой матухне Маскве, калі б тая не была такой старой і пыхлівай..."

Кракадзільская знакамітасць яўна была пакрыўджана:

— Я не ведаю, што вы там напішаце яшчэ, але апошнюю фразу пра жаніхоўства вы наўрад ці прачытаеце ў "Кракадзіле". Няўдалы і запальчывы жарт...

Як у ваду глядзеў: маскоўскія цэнзары таксама не ўпадабалі гэтую гарэзлівую фразу...

Але такой бяды: што было, тое з вадой сплыло. Трывожаць думкі пра сённяшні мой горад. Хаджу па яго вуліцах і завулках і не пазнаю свайго былога куміра. Горад стаў трывожным і небяспечным, брудным і засмечаным, як знадворку, так і знутры. Былы прыгажун захлынаецца ад многіх атрутных рэчываў, што лятаюць у паветры, сцелюцца па зямлі, хаваюцца ў яе нетрах. Горад заядае небывалае нашэсце пацукоў, мышэй, клапоў, блох, мурашоў, таракана ў, вошай... Якая толькі пошасць яго не грызе! Цяпер нават тая ж старая і таксама не чысцейшая Масква не ўзяла б у жаніхі маладога, але такога заняпалага і разбойнага Мінска...

Мне балюча гэтак гаварыць пра свой родны горад, але што ты зробіш, калі становішча хворага горада пагаршаецца з кожным днём, а "дактароў" пры сённяшнім палітычным бураломе не знойдзеш. А тым часам мы змірыліся з густым атрутным паветрам, з розным друзам і бітым шклом у людных мясцінах, з сабачымі выкідамі на тратуарах, са смуродам кантэйнераў з бытавымі адыходамі пад нашымі вокнамі... Звыкліся не заўважаць усяго гэтага, як звыкаюцца з паганай барадаўкай на ўласным носе.

А вінаваціць, як быццам, і няма каго, акрамя нас саміх. Гэта мы насуперак усялякай логіцы намагаемся як мага хутчэй атруціць сваё жыццё. Па сваёй волі ствараем небяспечныя праблемы, каб потым апамятацца і пачаць з імі змагацца. Гэтаму нас доўга і настойліва вучылі і мы аказаліся добрасумленнымі вучнямі...

Прыгледзімся да адной небяспечнай абставіны.

Колішняе замілаванае захапленне кватэрнай жывёлагадоўляй ужо сёння ператвараецца ў грозную праблему. Колькасць сабак, катоў, птушак, хамякоў, марскіх свінак, малпаў ды іншай дэкаратыўнай жыўнасці дагнала колькасць дарослых жыхароў горада. На кожную свядомую душу прыходзіцца па адной жывёлаадзінцы. А калі ўлічыць, што прыплод гарадской флоры расце значна хутчэй за прырост мінчан, то мы і аглянуцца не паспеем, як станем чалавечай меншасцю ў сваім слаўным горадзе.

Асабліва непакоіць агрэсіўная сабачая арда. Напачатку яна выцесніла з дваровых пясочніц і пляцовак дзяцей, а потым поўнасцю акупіравала скверы, паркі і нават пешаходныя дарожкі, прыціскаючы да абочын большую частку нашага грамадства — пешаходаў. Усе лепшыя мясціны ў горадзе, прызначаныя людзям, сталі, прабачце, сабачымі прыбіральнямі і пляцоўкамі для сабачых гульняў.

Усе гэта бачаць, усе гэта ведаюць, але сарамліва адварочваюцца, церпяць і маўчаць. А як жа: "Сабака — друг чалавека". Тым часам той друг становіцца небяспечным...

Божа мяне барані, каб я падымаў голас супраць сабачага роду! Ні ў якім разе! Я толькі за тое, каб сабакам было сабачае, а людзям — людское. Толькі і ўсяго.

Вазьму для прыкладу невялічкі квадрат гарадской тэрыторыі ў межах вуліц Сурганава, Багдановіча, Някрасава, Бяды. Гэта амаль у самым цэнтры горада. На гэтым "пятачку" месцяцца дзве сярэднія школы, два дзіцячыя садкі, стаматалагічная паліклініка, аптэка, некалькі магазінаў і бытавых устаноў. А пасярэдзіне гэтай грамадскай густаты — ЖЭС-85 і апорны пункт міліцыі.

Раніца тут пачынаецца з сабачага брэху. Сабакі дурэюць на волі і свежым паветры, а людзі спяшаюцца па сваіх штодзённых справах, — дарослыя на працу, а дзеці ў школу.

Вось тут і скрыжоўваюцца дарогі сабак і пешаходаў. Сябры чалавека, адпушчаныя на ўсе чатыры бакі, лічаць сваім сабачым абавязкам абавязкова абгаўкаць, ці абнюхаць стрэчнага-папярэчнага, а пры выпадку і паспрабаваць на зуб...

Як жа на гэта глядзяць гаспадары двароў, пляцовак, сквераў, школьных і дзетсадаўскіх тэрыторый, ды іншых мясцін сабачага засілля?

Дырэктар школы N 53 Людміла Шыпай:

— Ой, і не гаварыце! Сама іду праз школьны двор і па баках аглядваюся. Наша агароджа не выратоўвае, яе настойліва нейчыя магутныя рукі крышаць і ламаюць... Сабакі паскудзяць школьную тэрыторыю. Часам пасылаем вучняў прыбіраць за сабакамі...

Загадчыца дзіцячага сада N 432 Людміла Бабарыкіна:

— Няма аніякага паратунку ад сабак. Яны бегаюць без павадкоў, ашыйнікаў і намордпікаў. Паскардзіцца няма каму.

Начальнік ЖЭС N 85 Уладзімір Ярмаловіч:

— Сабакі бегаюць? Дык што? — я павінен іх за хвост лавіць? На гэта ў мяне часу няма, да і гады не тыя. Няхай міліцыя ловіць, гэта яе справа...

Начальнік апорнага міліцэйскага пункта Вадзім Сапронаў:

— Няхай гаспадары горада пабудуюць пляцоўкі для выгулу сабак, тады ў нас не будзе патрэбы гаварыць на гэтую тэму...

Да гаспадароў горада я не пайшоў, бо ведаў, што яны мне скажуць. А скажуць, прыкладна, так: "Шаноўны пісьменнік! Няўжо вы не ведаеце, што нашая дарагая эканоміка ляжыць на лапатках? Дык ці да сабак нам на сённяшні дзень. На сённяшні дзень мы павінны думаць пра нешта іншае. А сабакі нікуды не збягуць..."

Правільна, паважаныя кіраўнікі павінны, абавязаны думаць! І не толькі думаць, але і ведаць, што многія тысячы гарадскіх жывёлін штогод пакідаюць на людных месцах тоны экскрэментаў, якія потым высыхаюць, ператвараюцца ў пыл, трапляюць у паветра і без таго насычанае атрутай. Нават у замежных, высокацывілізаваных краінах, дзе кватэрнае жывёлаўтрыманне вядзецца ў строгіх санітарных рамках, сёння б'юць трывогу. Нямецкія медыкі, напрыклад, сцвярджаюць, што цяпер вядома звыш двухсот заразных хвароб, віноўнікамі якіх з'яўляецца хатняя жыўнасць. Нават пры непрамым кантакце з сабакамі і катамі можна набыць розную заразу. Глеба нашых паркаў, сквераў, асабліва жылых двароў, заражаецца яечкамі сабачай лентачнай глісты.

Кватэрная жывёлагадоўля непакоіць медыкаў многіх краін свету, вось толькі ўпарта маўчыць наша санітарная служба. Мы жылі і працягваем жыць па нягодным прынцыпе: пакуль гром не грымне. А гром можа грымнуць не сёння-заўтра. Пры густым гарадскім стоўпатварэнні і атрутнай атмасферы мы як нідзе набліжаемся да экалагічнага выбуху. Варта толькі ледзь-ледзь парушыць крытычную рыску і атрымаецца рукатворная катастрофа...

Беларуская сталіца стала небяспечнай зонай для пражывання. Сёння мінчане маглі б па праву карыстацца чарнобыльскімі льготамі. Дык не трэба здзіўляцца, што кожны божы дзень людзі часцей наведваюць могілкі, чым радзільныя дамы. У нас, фактычна, не засталося абсалютна здаровых людзей. Блізка да паловы юнакоў, якія прыходзяць на прызыўныя пункты, не прыгодныя для страявой службы ў арміі.

А якая наша будучыня? Нашы дзеці пакутуюць ад хвароб, звязаных з пагібельным асяроддзем, і ад пастаяннага недаядання. Заняпалая Радзіма-Маці стала мачыхай для сваіх жа ўласных дзяцей. Яна не здольна іх ні накарміць, ні вылечыць. Тыя капіталісты, якімі нас стольк і гадоў палохалі і якіх мы так дружна праклiналі, сёння міласэрна горнуць да сваіх грудзей нашых хворых дзетак, нібы тых сірот без роду і племя... Хіба гэта не страшна і не ганебна? Б'ёмся, як тая рыба аб лёд, просім у некага паратунку і спагады, а самі не можам сябе выратаваць. да чаго ж мы дажыліся, свядомыя і адукаваныя? Цяпер, як той знакаміты барон Мюнхгаўзен, цягнем сябе за валасы, каб выкарабкацца з таго балота, якое стварылі па ўласнай ахвоце.

Я ўсё гэта гавару пра сваю сталіцу, а маю на ўвазе ўсю родную маю Беларусь.

Некалі Чалавек быў царом на зямлі. Цяпер ён становіцца яе рабом. Ён і сам не заважыў, як стаў дзічэць і перастаў кантраляваць уласныя ўчынкі.

Божа праведны, уразумі нас грэшных, дай нам сілу зноў адчуць сябе гаспадарамі на гэтай знявечанай і атручанай намі зямлі, на якой мы ў пакутах нараджаемся, цяжка жывём і бясслаўна паміраем...

Прабач нас, Божа, мы не ведаем, што робім. Сёння нешта ствараем, каб назаўтра разбурыць зробленае, знаходзім лекі ад розных хвароб і тут жа ствараем новую заразу, настойліва шукаем шляхі да чалавечага даўгалецця і адным махам губім і без таго свой кароткі век...

Пашкадуй нас, Божа, і памажы.

Ад рэдакцыі. Магчыма, наш аўтар — вядомы сатырык — крыху і гіпербалізаваў праблему суіснавання чалавека і хатніх жывёл у адным канкрэтным горадзе, аднак мусім пагадзіцца з ім, што праблема гэтая, хай і не такая вострая, але ёсць. Дык не будзем адмахвацца ад яе, а задумаемся...

ДОЛЯ ПРАЎДЫ

Марцін КОЎЗКІ

Якія навіны? А вось якія, лё-савырашальныя для малых гарадоў. Шклоў аб'ядноўваецца з Расіяй і пераймяноўваецца ў Сцяклоў. Мэр маскоўскі Юрый Лужкоў запрашаецца ў Сцяклоў. У Сцяклове варыцца варыянт матча веку Каспараў — Ананд. Абмяркоўваецца праблема, што не рашалася доўга, аб павароце Дняпра ў Волгу. Гімнам горада — што рагочаце? — стала "Яблычка, куды коцішся".

●

Адкрыў кіёск. Адразу заявіліся рэкеціры. Адзін прапанаваў дах над галавой, другі — глебу пад нагамі, трэці паабяцаў перакрыць паветра. Нацкаваў іх адзін на аднаго — хай разбіраюцца, хто галоўны, а я сабе, думаю, пагандлюю. Дык не, навалiліся кантралёры — ад выканкома, ад санэпідстанцыі, ад міліцыі, ад гандлёвай інспекцыі, ад падатковай службы, ад саюза спажыўцоў, ад пажарнікаў. Божачка, колькі іх — і кожнаму дай, ад кожнага адкупіся. Дык што ж — рэкет дзяржаўны? Ды гары ён гарам, той кіёск, хай падпальваюць сапраўдныя рэкеціры!

●

Акіян Атлантыды не праглынаў, Бог пазбавіў народ яе мовы, і гэтага аказалася дастатковым, каб мацярык зусім прапаў... Трэцяе тысячагоддзе, толькі гусі нешта гагочуць аб Беларусі, нешта крычаць на сваёй мове, адно што вымавіць не могуць.

●

Скарацілі штатную адзінку дворніка, а ўборку ўсклалі на інжынераў. Дык чатыры спецыялісты рабілі горш, чым адзін пенсіянер. Згрэблі смецце ў двары і падпалілі, каб сэканоміць на вывазцы. Прыехалі пажарнікі і наклалі штраф. Штраф перавысіў кошт зберажонага паліва. А інжынеры яшчэ падалі заявы ў прафком, што працуюць не па профілі.

— Давайце вернем дворніка, — сказаў дырэктар. — Пра скарачэнне штатаў ужо даладжылі. Прэмію за эканомію бензіну ўсё адно дадуць. Штраф заплацім з бюджэтных сродкаў, адпушчаных на забруджванне паветра. А інжынеры возьмуць свае заявы назад.

Разумны чалавек наш дырэктар.

●

Па вялікім рахунку я маленькі чалавек. А па якім — з вялікай літары?

ЛіМ ЛІТАРАТУРАІМАСТАЦТВА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ

Саюз беларускіх пісьменнікаў; Міністэрства культуры і друку Рэспублікі Беларусь; калектыў рэдакцыі газеты "Літаратура і мастацтва"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Газету рэдагавалі:

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вярцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар Мікола ГІЛЬ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА: Святлана БЕРАСЦЕНЬ, Міхась ЗАМСКІ, Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ, Жана ЛАШКЕВІЧ, Алесь МАРЦІНОВІЧ, Барыс ПЯТРОВІЧ — *першы намеснік галоўнага рэдактара*, Юрась СВІРКА, Віктар ШНІП — *намеснік галоўнага рэдактара*

АДРАС РЭДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск, вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі — 332-461
намеснікі галоўнага рэдактара — 332-525, 331-985
аддзелы:
публіцыстыкі — 332-525
пісьмаў і грамадскай думкі — 331-985
літаратурнага жыцця — 332-462
крытыкі і бібліяграфіі — 332-204
паэзіі і прозы — 332-204
музыкі — 332-153
тэатра, кіно і тэлебачання — 332-153
выяўленчага мастацтва і аховы помнікаў — 332-462
навін — 332-462
мастацкага афармлення — 332-204
фотакарэспандэнт — 332-462
бухгалтэрыя — 268-640

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтра тыднёвіка "ЛіМ"
Апаратныя сродкі і тэхнічная падтрымка — фірма "Дайнова"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку" (г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 7500.
Нумар падпісаны 15.2.1996 г.
Заказ 807/Г

П 123456789101112
М 123456789101112